ନନ୍ଦିକା କେଶରୀ

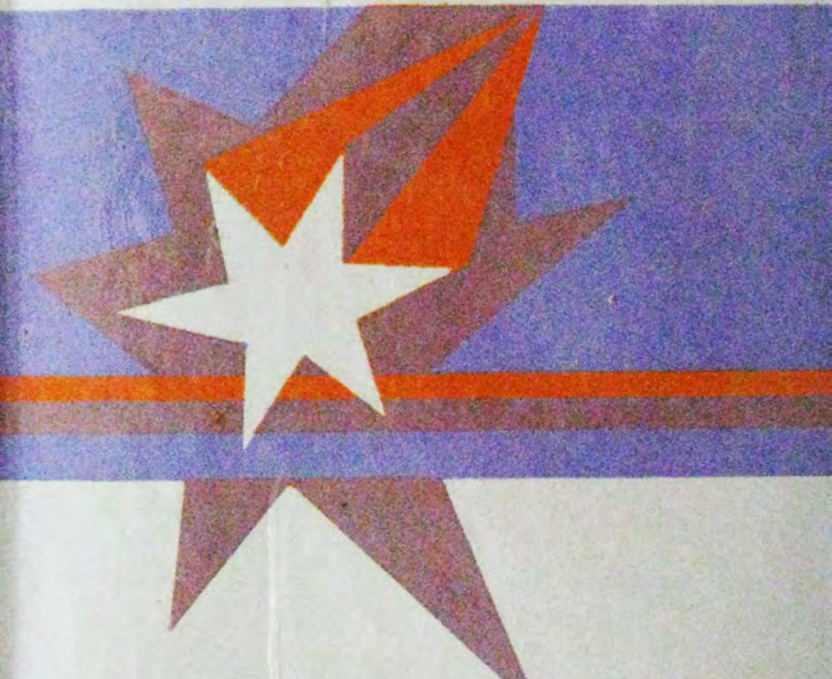

ମନୋରଞ୍ଜନ ଦାସ

ପ୍ରଥମ ଅଭିନୟ ପରେ

ଘଣ୍ଟି, ସାହାଣ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଲୋକ ଚରିତ୍ର ଯାଙ୍କୁ 'ଦେଶୀୟ ନାଟ'ର ଢାଞ୍ଚାରେ ରଚିତ ଏହି ନାଟକ ଯେ ଗତାନୁଗତିକତା ଠାରୁ ଭିନ୍ନ, ଏଥିରେ ଦ୍ୱିମତ ନାହିଁ । ଯାତ୍ରା, ସୁଆଙ୍ଗ ଗୀତି-ନାଟ୍ୟ, ଗୀତାଭିନୟ ପରିବେଷିତ ହୋଇଥିବା ଏହି ନାଟକରେ ଓଡ଼ିଶୀ, ଛାନ୍ଦ, ଚମ୍ପୂ ସଙ୍ଗୀତ ଯାଙ୍କୁ ଭରତମାଳାର ସ୍ଖଳନ ନାଟକକୁ ମୂଳରୁ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରସବନ୍ତ କରି ତୋଳୁଛି । ମୋଟ ଉପରେ ଓଡ଼ିଆ ନାଟ୍ୟଜଗତରେ ନାଟ୍ୟକାର ଶ୍ରୀ ଦାସଙ୍କର ଏହା ଅନ୍ୟ ଏକ ସଫଳ ସୃଷ୍ଟି ।

'ସମାଜ'

ନନ୍ଦକାର ଲେଖକକୁ ଏକ ଅଭିନବ ରୂପ-ଦେଇ, ନାଟକର ଶେଷ ଅଂଶରେ ନନ୍ଦକାର ଆତ୍ମବଳି ଦେବା ଦୃଶ୍ୟକୁ ଶ୍ରୀ ଦାସ ଏତେ ଚମତ୍କାର ଓ ହୃଦୟସ୍ପର୍ଶୀ ଭାବରେ ଚିତ୍ରଣ କରିଛନ୍ତି ଯେ ତାହା ନ ଦେଖିଲେ ବିଶ୍ୱାସ କରି ହେବ ନାହିଁ । ନାଟକଟିର ଅଙ୍ଗେ ଅଙ୍ଗେ ଉତ୍କଳର ପ୍ରାଚୀନ କଳା ସଂସ୍କୃତି ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରତି-ଫଳିତ ହୋଇଛି ।

'ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର' (ରୂପ-ରସ-ଛନ୍ଦ)

ନାଟ୍ୟକାରଙ୍କର ଅଭିନବ ପରିକଳ୍ପନା ଏବଂ ନୂତନତ୍ୱର ତର୍ଜମା (ଇଣ୍ଟରପ୍ରଟେସନ) ଫଳରେ ନାଟକଟି ଏକ ଉଚ୍ଚାଙ୍ଗ କଳାସୃଷ୍ଟିରେ ପରିଣତ ହୋଇ ପାରିଛି ।

* *

ଏକ ପୁରୁଣା କାହାଣୀ (ଅଥବା କିମ୍ବଦନ୍ତୀ) କୁ ନୂତନ ଦୃଷ୍ଟି ଭଙ୍ଗୀ ଓ ମନସ୍ତାତ୍ତ୍ୱିକ ବିଶ୍ଳେଷଣର ସ୍ତରରେ ଉଠେଇବା, ଏବଂ ପ୍ରାଚୀନ ଓ ନୂତନର ସଂଯୋଗରେ ଏକ ଚିରନ୍ତନ ତତ୍ତ୍ୱର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବାରେ ନାଟ୍ୟକାରଙ୍କର ଏ ପ୍ରୟାସ ବାସ୍ତବିକ ଏକ ଅପୂର୍ବ ଦକ୍ଷତା, ପ୍ରତିଭା ଓ ଅନନ୍ୟ କଳାସୃଷ୍ଟିର ପରିଚୟ ଦିଏ । ଏହାର ନାମ ପୁନର୍ନବା ।

'ସମ୍ବାଦ'

ନାଟ୍ୟକାର ଶ୍ରୀ ମନୋରଞ୍ଜନ ଦାସ ଆଧୁନିକ ସମାଜକୁ ଅଭିମୁଖରେ ରଖି 'ଚନ୍ଦ-କେଶରୀ'କୁ 'ନନ୍ଦିକା କେଶରୀ'ରେ ରୂପାନ୍ତରିତ କରିଛନ୍ତି ।

'ପ୍ରଗତିବାଦୀ'

ନନ୍ଦିକା କେଶରୀ

ମନୋରଂଜନ ଦାସ

ନାଲନ୍ଦା

ବିନୋଦ ବିହାରୀ - କଟକ - ୨

ନନ୍ଦିକା କେଶରୀ

ନାଟ୍ୟକାର :
ମନୋରଂଜନ ଦାସ

ପ୍ରକାଶକ :
ନାଲନ୍ଦା
ବିନୋଦବିହାରୀ, କଟକ-୭୫୩୦୦୨

ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ—୧୯୮୫

ପ୍ରଚ୍ଛଦ : ଅସିତ୍ ମୁଖାର୍ଜୀ

ମୁଦ୍ରଣ :
ଗୁରୁପ୍ରସନ୍ନ ପ୍ରେସ୍,
କଟକ-୭୫୩୦୦୧

ମୂଲ୍ୟ : **ପନ୍ଦର ଟଙ୍କା**

NANDIKA KESHARI

Play by :
Manoranjan Das

Publisher :
Nalanda
Binodbehari,
Cuttack-753 002

First Edition—1985

Cover Design :
Asit Mukharjee

Printed by :
Guruprasanna Press
Jholasahi, Cuttack-753001

Price : Rs. 15 Only

ଡକ୍ଟର ସୀତାକାନ୍ତ ମହାପାତ୍ର
ସୁହୃଦ୍‌ବରେଷୁ —

ନଦିକା କେଶରୀ

ନଦିକା କେଶରୀ

କେନ୍ଦ୍ର ସାହିତ୍ୟ ଏକାଡେମୀ, କେନ୍ଦ୍ର ସଙ୍ଗୀତ ନାଟକ ଏକାଡେମୀ, ଓଡ଼ିଶା ସାହିତ୍ୟ ଏକାଡେମୀ ଓ ଓଡ଼ିଶା ସଙ୍ଗୀତ ନାଟକ ଏକାଡେମୀ ଦ୍ୱାରା ପୁରସ୍କୃତ ନାଟ୍ୟକାରଙ୍କର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ନାଟକ···

ଅରଣ୍ୟ ଫସଲ

ଶ୍ରେଷ୍ଠ ନାଟକ

ବକ୍ସି ଜଗବନ୍ଧୁ

କବି ସମ୍ରାଟ୍ ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ

ଅଗଷ୍ଟ୍ ନ'

ନାଗ୍ନୀ

ଯୌବନ

ଜନ୍ମମାଟି

ମହାସମୁଦ୍ର

ସାଗର ମନ୍ଥନ

ଆଗାମୀ

ଅବରୋଧ

ବନହଂସୀ

ଅମୃତସ୍ୟ ପୁତ୍ରଃ

ଊର୍ମି

ଅବବାହିକାର ସ୍ୱପ୍ନ

ଶବ୍ଦଲିପି

କ୍ଲାନ୍ତ ପ୍ରଜାପତି

ନାଟ୍ୟ ଗୁଚ୍ଛ

ବିତର୍କିତ ଅପରାହ୍ନ

ଭଦ୍ରଲୋକ (ଅନୁବାଦ)

ନବାନ୍ନ (ଅନୁବାଦ)

ମନୋରଂଜନ ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀ (ପ୍ରଥମ ଭାଗ)

ଅନ୍ୟ ଭାଷାରେ ଅନୁଦିତ···

ଇଂରାଜୀ :

The wild Harvest

The wooden Horse

ହିନ୍ଦୀ :

ଅରଣ୍ୟ ଫସଲ

ଉଲଝି ଦୋପହର (ବିତର୍କିତ ଅପରାହ୍ନ)

ଶବ୍ଦଲିପି

କାଠକା ଘୋଡ଼ା

ଏକ ଅନୁପମ ପ୍ରାଣୀପର
—(କ୍ଲାନ୍ତ ପ୍ରଜାପତି)

ବନହଂସୀ

ବଙ୍ଗଳା :

ଅରଣ୍ୟ ଫସଲ

କାଠେର ଘୋଡ଼ା

ଶବ୍ଦଲିପି

ବନହଂସୀ

ପ୍ରକାଶ ଅପେକ୍ଷାରେ—ସୀମାର ଆରପାରି, ମହୋଦଧି, ମନେ ପଡ଼େ ।

ମଞ୍ଚ ସୂଚନା

['ନନ୍ଦିକା କେଶରୀ' ନାଟକରେ ଆଧୁନିକ ନାଟକ ଓ ଲୋକ ନାଟକର ସମନ୍ୱୟ ଆଣିବାର ଉଦ୍ୟମ କରାଯାଇଛି । ସେହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏହାର ମଞ୍ଚ ଉପସ୍ଥାପନା ବା **Production** ସମ୍ପର୍କରେ କିଛି ସୂଚନା ଦେବା ଆବଶ୍ୟକ । ନାଟକର ଗଠନ ଶୈଳୀ ଏପରି ଭାବେ ରଖାଯାଇଛି ଯେ ତା ଯେ-କୌଣସି ପ୍ରକାର ମଞ୍ଚରେ··(ଆଧୁନିକ ରଙ୍ଗ-ମଞ୍ଚ ହେଉ ଅବା ଲୋକ ନାଟକ ପାଇଁ ମୁକ୍ତାକାଶ ତଳେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଥିବା ମଞ୍ଚ ହେଉ) ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦରେ ଅଭିନୀତ ହୋଇ ପାରିବ । ଆଧୁନିକ ପ୍ରୋସିନିୟମ ମଞ୍ଚରେ ଷ୍ଟେଜ କରିବାକୁ ଗଲା ବେଳେ ଯଦି କେଉଁଠି ସ୍କ୍ରିନ ନ ଦେଇ ବକ୍ସ ସେଟ୍ ବ୍ୟବହାର କରିବାର ସୁବିଧା ଥାଏ (ଯେପରି ଘୂର୍ଣ୍ଣାୟମାନ ମଞ୍ଚରେ ଏ ସୁବିଧା ମିଳେ) ତା ହେଲେ ଏ ନାଟକ ପାଇଁ ଏକାଧିକ ସେଟ୍‌ର ସୁବିଧା ନେବାରେ କୌଣସି ବାଧା ନାହିଁ । ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ଯଦି ଏ ସୁବିଧା ନ ଥାଏ ତା ହେଲେ ଲୋକ ନାଟକ ଶୈଳୀରେ ବିନା ସେଟ୍‌ରେ କିମ୍ବା ସୂଚନାତ୍ମକ (**Suggestive**) ଭାବେ ମଞ୍ଚ ସଜାଇ ଗୋଟିଏ ସେଟ୍‌ରେ ଏହାକୁ ମଞ୍ଚସ୍ଥ କରାଯାଇ ପାରେ ।

ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ଏହା ଯେତେ-ବେଳେ ଶ୍ରୀ ଅନନ୍ତ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ-ନାରେ, ରବୀନ୍ଦ୍ର ମଣ୍ଡପ ଠାରେ ଭୁବନେଶ୍ୱରର 'ଅଭିନୟ' ନାଟ୍ୟ ସଂସ୍ଥା ଦ୍ୱାରା ଅଭିନୀତ ହୋଇ ଥିଲା, ସେତେ ବେଳେ ମଞ୍ଚର ଉପର ଅଂଶ (**up stage**)ରେ ଅର୍ଦ୍ଧବୃତ୍ତର ତିନି-ଥାକ ବିଶିଷ୍ଟ ପ୍ଲାଟଫର୍ମ ରଖାଯାଇଥିଲା । ସେଇ ପ୍ଲାଟଫର୍ମର ବିଭିନ୍ନ ଥାକ—କମ୍ବା ପ୍ଲାଟଫର୍ମ ସମ୍ମୁଖକୁ ଅର୍ଥାତ୍ **down stage** ର ସମତଳ ଅଂଶଟିକୁ ଚରିତ୍ରମାନେ ···କଂପୋଜିସନର ଆବଶ୍ୟକତା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ ।

ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ନାଟକ ପାଇଁ ପ୍ରୋସି-ନିୟମ ମଞ୍ଚ ବ୍ୟବହାର ନ କରି ଯଦି ତାହାକୁ ମୁକ୍ତାକାଶ ତଳେ ଅଭିନୟ କରାଯାଏ··· ଅର୍ଥାତ୍ ଯାତ୍ରା ବା ଅନ୍ୟ ଲୋକନାଟକ ପଦ୍ଧତିରେ ମୁକ୍ତାକାଶତଳେ ମଞ୍ଚ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଏ ଏବଂ ତା ଚତୁଃପାଖରେ ଦର୍ଶକ ବସିବାର ସୁବିଧା ରଖାଯାଏ—ତା ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସେପରି ଅଭିନୟ ପାଇଁ କୌଣସି ଅସୁବିଧା ଦେଖା ଦେବ ନାହିଁ ।

ଯେଉଁ ଲକ୍ଷ୍ୟ ରଖି ନାଟକଟି ରଚିତ ହୋଇଛି ତା ହେଲା···"**to help on the one hand the traditional/folk theatre forms grow through a process of cross-fertilisation**

with modern sensibilities in the theatre and on other to help the contemporary theatre assimilate the rich heritage of the past.”

ଏହି ଲକ୍ଷ୍ୟ ଆଖିରେ ରଖି ‘ନନ୍ଦିକା-କେଶରୀ’ର ଗଠନ ଶୈଳୀ ଭିତରେ ଆଧୁନିକ ନାଟକ ଓ ଲୋକ ନାଟକର ସମନ୍ୱୟ ଆଣି-ବାର ଚେଷ୍ଟା କରା ଯାଇଛି । ଏହି ମୂଳ-ଲକ୍ଷ୍ୟରେ କୁଠାରାଘାତ ନକରି, ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ନିଜର କଳ୍ପନା ଓ ସୃଜନ ଶକ୍ତି ପ୍ରୟୋଗ କରି ଯେ କୌଣସି ପଦ୍ଧତିରେ ନାଟକର ମଞ୍ଚ ଉପସ୍ଥାପନା କରିବାରେ କୌଣସି ବାଧା ନାହିଁ ।

ନାଟକରେ ଚରିତ୍ରମାନଙ୍କ ମୁଭମେଣ୍ଟ ବା ଆଲୋକ ସମ୍ପାତ ସମ୍ପର୍କରେ କେତେକ ସୂଚନା ଦିଆଯାଇଛି । କିନ୍ତୁ ଏହି ସୂଚନା ଗୁଡ଼ିକୁ ନାଟକ ପାଇଁ ଏକ ‘ଟାଇଟ୍ ଜ୍ୟାକେଟ୍’ ରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ···ଏ ଗୁଡ଼ିକ କେବଳ ସୂଚନା ମାତ୍ର···ଏବଂ ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ନିଜର ସୃଜନଶୀଳ କଳ୍ପନା ବ୍ୟବହାର କରି ପାରନ୍ତି ।

ଚରିତ୍ରର ମଞ୍ଚ ଗତି (Stage movement) ପାଇଁ ଏହି ଏକା କଥା ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ । କେହି ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଇଚ୍ଛା କଲେ ବିଭିନ୍ନ ଦୃଶ୍ୟ ସମୟରେ···ନାଟକର ସମସ୍ତ

ଚରିତ୍ରଙ୍କୁ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚରେ ନରଖି କେବଳ ସେଇ ଦୃଶ୍ୟରେ ଥିବା ଚରିତ୍ରମାନଙ୍କୁ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚରେ ରଖିବେ ଓ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ମଞ୍ଚରୁ ବାହାର କରାଇ ନେବେ । କେହି ଇଚ୍ଛା କଲେ ମଧ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଚରିତ୍ରମାନଙ୍କୁ ମଞ୍ଚରେ ରଖି, ଯେଉଁ ଦୃଶ୍ୟରେ ମୁଖ୍ୟ ଚରିତ୍ରମାନ ନଥିବେ କେବଳ ସେଇ ଦୃଶ୍ୟରେ ସେମାନଙ୍କୁ ମଞ୍ଚରୁ କାଢ଼ି ନେଇ ପାରିବେ—କିମ୍ବା ସବୁ ସମୟରେ ନାଟକର ସଂଯୋଗକାରୀ ଚରିତ୍ର ଯଥା··· ସୂତ୍ରଧାର, ସନ୍ଧି, ଗାୟକ ପ୍ରଭୃତି ମଞ୍ଚରେ ରହୁଥିବେ । ଅନ୍ୟ ଚରିତ୍ରମାନେ ଆବଶ୍ୟକତା ଅନୁସାରେ ମଞ୍ଚକୁ ଆସୁଥିବେ ଓ ମଞ୍ଚରୁ ଯାଉଥିବେ ।

ସବୁ ଚରିତ୍ର ପାଇଁ ଶିଳ୍ପୀ ମିଳି ପାରିଲେ ଭଲ କଥା କିନ୍ତୁ ତା ଯଦି ସମ୍ଭବ ନହୁଏ ତେବେ ଜଣେ ଶିଳ୍ପୀ ଏକାଧିକ ଗୌଣ ଭୂମିକାରେ ମଧ ଅଭିନୟ କରି ପାରନ୍ତି । ଲୋକ ନାଟକ ଶୈଳୀର ଉପସ୍ଥାପନାରେ ଏହା ଚଳମାନ୍ୟ ବୋଲି ଅନେକ ମନେ କରନ୍ତି । ମୋଟ ଉପରେ ପ୍ରବେଶ ଓ ପ୍ରସ୍ଥାନ ସଂପର୍କରେ କେତେକ ସୂଚନା ଦିଆଯାଇଥିଲେ ମଧ କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ, କେଉଁ ପ୍ରକାର ମଞ୍ଚରେ ନାଟକ ପ୍ରଯୋଜିତ ହେବ ତା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି 'ପ୍ରବେଶ' ଓ 'ପ୍ରସ୍ଥାନ' ସୂଚନାକୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରାଯାଇ ପାରେ । 'ସନ୍ଧି', 'ସୂତ୍ରଧାର' ପ୍ରଭୃତି ସଂଯୋଗକାରୀ ଚରିତ୍ରମାନଙ୍କ ପ୍ରବେଶ ପ୍ରସ୍ଥାନ ନାଟକରେ

ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ହୋଇ ନାହିଁ । ନିର୍ଦ୍ଦେଶନାକୁ ଖାପ ଖୁଆଇ ଏହାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଯାଇ ପାରେ ।

ଆଲୋକ ବ୍ୟବହାରର କଥା ମଧ୍ୟ ଠିକ୍ ଏଇଆ । ନାଟକ ପାଇଁ ସାଇକ୍ଲୋରାମା, ସ୍ପଟ୍, ଡ଼ିମର ପ୍ରଭୃତି ଆଧୁନିକ ମଞ୍ଚାଲୋକ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇ, ଆଲୋକର ମନ୍ତ୍ରମାୟା ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଇ ପାରେ । ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ଯଦି ସମ୍ଭବ ନ ହୁଏ ତେବେ କେବଳ ଫ୍ଲଡ଼୍ ଲାଇଟରେ ମଞ୍ଚ ଆଲୋକିତ କରି ନାଟକ ମଧ୍ୟ ମଞ୍ଚସ୍ଥ କରାଯାଇ ପାରେ ।

ମ୍ୟୁଜିକ୍ ଅନ୍ତରାଳରୁ ଦିଆ ଯାଇ ପାରେ କିମ୍ବା ମ୍ୟୁଜିକ୍ ହାଣ୍ଡସବୁ ମଞ୍ଚର ଗୋଟିଏ ଅଂଶ (ଅଭିନେତାର ଡାହାଣ ପାଖ ଲୋଅର ଷ୍ଟେଜ)ରେ ବସି ପାରନ୍ତି । ଅଭିନୟ ଯଦି ମୁକ୍ତାକାଶ ମଞ୍ଚରେ ହେଉଥାଏ, ତା ହେଲେ ସୁବିଧା ଅନୁସାରେ ସେମାନଙ୍କୁ ମଞ୍ଚ ଉପରେ ବା ତଳେ ସ୍ଥାନ ଦିଆ ଯାଇ ପାରେ ।

ଗାୟକ ବୋଲୁଥିବା ଗୀତ ଗୁଡ଼ିକ ଏକ ଗାୟକ ବା ଏକାଧିକ ଗାୟକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ମଞ୍ଚରେ ମୁଭମେଣ୍ଟ/ଅଭିନୟ କରି ବୋଲା ଯାଇ ପାରେ କିମ୍ବା ସେମାନେ ମ୍ୟୁଜିକ୍ ହାଣ୍ଡଙ୍କ ନିକଟରେ ବସି ତାହା ବୋଲି ପାରନ୍ତି । ନାଟକର ଚରିତ୍ର ଗୁଡ଼ିକ ମୁହଁରେ ଗୀତ ରଖାଯାଇଛି । ଗୀତ ଗୁଡିକ ସଂଳାପ ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥିବାରୁ ଚରିତ୍ରମାନେ

ତାହା ନିଜେ ବୋଲିବା ଭଲ ହେବ । ଚରିତ୍ର ଗୁଡ଼ିକ ସଙ୍ଗେ, ଲୋକ ନାଟ୍ୟ ରୀତି ଅନୁକରଣରେ ଆବଶ୍ୟକ ସ୍ଥଳେ, ଗାୟକ/ଗାୟିକାମାନେ ମିଶିକରି ଗୀତ ବୋଲିବାରେ ବାଧା ନାହିଁ ।

ଏହି ନାଟକ ପାଇଁ ଲୋକ ନାଟକ ଶୈଳୀ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇଥିବାରୁ ଏଥିରେ ବିଭିନ୍ନ ଦୃଶ୍ୟମାନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ, ଆଧୁନିକ ନାଟକପରି ପୁସ୍ତକରେ ଅଙ୍କ ବା ଦୃଶ୍ୟ (ଯଥା-ପ୍ରଥମ ଅଙ୍କ...ପ୍ରଥମ ଦୃଶ୍ୟ...ଇତ୍ୟାଦି) ନିର୍ଣ୍ଣୀତ କରାଯାଇ ନାହିଁ । ନାଟକର ପ୍ରଥମ ଅଂଶଟି ତାହାର ପ୍ରସ୍ତାବନା ଓ ଶେଷ ଅଂଶଟି ତାହାର ଉପସଂହାର । ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବନା ଓ ଉପସଂହାର ନାଟକର ଅବିଚ୍ଛେଦ୍ୟ ଅଂଶ । ନାଟକର ଅଭିନୟ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଖଣ୍ଡିତ ହେବା ଉଚିତ ନୁହେଁ...ମଞ୍ଚିରେ ସିନ୍ ବା ଡ୍ରପ ପକାଇବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ଅର୍ଥାତ୍ ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ଭାବେ ଏହାର ଅଭିନୟ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ ।

ଅଧିକାଂଶ ଗୀତ ଗୁଡ଼ିକ ପାଇଁ ତାର ରାଗ ଓ ତାଳ ପ୍ରଭୃତି ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଛି । ଯଥା ସମ୍ଭବ ଏ ଗୁଡ଼ିକୁ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ପାରିଲେ ଭଲ ହେବ । କିନ୍ତୁ କୌଣସି ସଙ୍ଗୀତ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଯଦି ଏହାର ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି ତାହା ସେ ଓଡ଼ିଶୀ ରାଗ-

ରାଗିଣୀ ବା ଓଡ଼ିଶାର ନିଜସ୍ୱ ପଲ୍ଲୀ ସ୍ୱର ଗୁଡ଼ିକର ସୀମା ସରହଦ ମଧ୍ୟରେ କରିବା ବାଂଛନୀୟ । ଏଥିପାଇଁ କୌଣସି ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସଂଗୀତର ସ୍ୱର ବା ଫିଲ୍ମ ସଂଗୀତର ଚଳନ୍ତି ସ୍ୱର ବ୍ୟବହାର କରିବା ଅନୁଚିତ ।

●

ନନ୍ଦିକା କେଶରୀ

ଚରିତ୍ର :

ନନ୍ଦିକା
ରାଣୀ

ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗ
ସୁବର୍ଣ୍ଣ କେଶରୀ
ବାସୁଦେବ
ଘଞ୍ଜୁଆ
କାଳିଆ
ରାଜ ପୁରୋହିତ
ବୟସ୍ୟ
ଚମୂପତି
ମହାଦଣ୍ଡପାଶ
ସୂତ୍ରଧାର
ସଖି
ଗାୟକ
ଗଣେଶ
ଏବଂ
ପାଇକ, ପ୍ରହରୀ, କଟୁଆଳ ପ୍ରଭୃତି ।

ସେଟ୍ :

ମୁକ୍ତ ରଂଗମଞ୍ଚ କିଂବା ପ୍ରୋସିନିୟମ୍ ଷ୍ଟେଜ ପ୍ରଭୃତି ଯେକୌଣସି ମଞ୍ଚରେ ଏହି ନାଟକର ଅଭିନୟ କରାଯାଇ ପାରିବ ।

ଆରମ୍ଭ

[ବାଦ୍ୟଧ୍ୱନି ହେଉଥିବା ବେଳେ ନାଟକର ସମସ୍ତ ଚରିତ୍ର ରଙ୍ଗମଞ୍ଚକୁ ପଶିଆସିବେ । ଚରିତ୍ର ଗୁଡ଼ିକର ମଝିରେ ଥିବେ ଗଣେଶ । ଗଣେଶ ହାତୀ ମୁଣ୍ଡର ମୁଖା ପିନ୍ଧିଥିବେ ଏବଂ କଥା କହିଲା ବେଳେ ତାଙ୍କ ମୁଖାକୁ ମୁଣ୍ଡ ଉପରକୁ ଉଠାଇ ନେବେ ଏବଂ କଥା କହି ସାରିବା ପରେ ମୁଖାକୁ ପୁଣି ମୁହଁରେ ଲଗାଇବେ । ସମଗ୍ର ନାଟକରେ ଆବଶ୍ୟକ ସ୍ଥଳେ କେଉଁଠି ଏକ କଣ୍ଠରେ କେଉଁଠି ବେନି କଣ୍ଠରେ ବା କେଉଁଠି ମିଳିତ କଣ୍ଠରେ ଗୀତ ବୋଲାଯିବ । ଚରିତ୍ରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଥିବେ ସୂତ୍ରଧାର । ସୂତ୍ରଧାରଙ୍କ ଭୂମିକା ଆଧୁନିକ ନାଟକର ରଚୟିତା ଓ

ନର୍ତ୍ତକର ଭୂମିକା ଏବଂ
ଦେଶୀୟ ନାଟର ସନ୍ଧର ଭୂମିକା
ସନ୍ଦୃତ ସମାନ । ବାଦ୍ୟଧ୍ୱନି ମଧ୍ୟରେ
ମଞ୍ଚ ପଟାକ୍ଷେପରେ ଗଣେଶ ବନ୍ଦନା
କରାଯିବ । ଗାୟକ (ଗାଆଣ ବା
ଗାହାକ) ମାନେ ଏଥିରେ ମୁଖ୍ୟ
ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରିବେ ।]

ଗାୟକ ଓ ଅନ୍ୟ ଚରିତ୍ର }
ଗଣନାଥ ଗଣାଧିପ
ଗୌରୀ-ନନ୍ଦନ ହେ
ଏକଦନ୍ତ ଲମ୍ବୋଦର
ବିଘ୍ନ ନାଶନ ହେ ॥ ପଦ ॥

ପୁଣ୍ୟକ ବ୍ରତରୁ ଜାତ
ଶନିକୋପେ ଭସ୍ମିଭୂତ
ଶିର ସ୍ଥାନେ ଶୋଭାପାଏ
ଗଜ ବଦନ ହେ ॥ ୧ ॥

ମୂଷିକ ବାହନ ପରେ
ରକ୍ତ ଜଟା ଶୋହେ ଶିରେ
ତୋ ଦର୍ଶନେ ହୁଏ ସର୍ବ
କଷ୍ଟ ଖଣ୍ଡନ ହେ ॥ ୨ ॥

ବିଷ୍ଣୁ ଅଭିଳାଷେ ତୋର
ପୂଜାହୁଏ ଅଗ୍ର ସାର
ହୃଦୟ ବେଦୀରେ କରୁ
ତୋ ଆବାହନ ହେ ॥ ୩ ॥

ଗଣେଶ : ହେ ସୂତ୍ରଧାର !
କି କାରଣେ ତୁମ୍ଭେ ଆମ୍ଭର ଆବାହନ କଲ ?

ସୂତ୍ରଧାର : ପ୍ରଭୁ !
ଆବାହନର କାରଣ ଏହିକି ଯେ,
ଆମ୍ଭେ ଗୋଟିଏ ନାଟକ ଉପସ୍ଥାପନ କରିବାକୁ
ମନସ୍ଥ କରିଅଛୁ ।

ଗଣେଶ : କି ନାଟକ ତାହା ?

ସୂତ୍ରଧାର : ନାଟକର ନାମ ହେଲା—"ନନ୍ଦିକା କେଶରୀ"

ଗଣେଶ : କେଉଁ ନନ୍ଦିକା କଥା କହୁଅଛ ?

ସୂତ୍ରଧାର : ନନ୍ଦିକା...ପ୍ରଭୁ...ନନ୍ଦିକା...ରାଜାର ଦୁଲାଲୀ
ନନ୍ଦିକା...ସାମନ୍ତର କନ୍ୟା ନନ୍ଦିକା...
ଚଷାର ଝିଅ ନନ୍ଦିକା...ନନ୍ଦିକା'ବି ହୋଇ-
ପାରେ ଜଣାଶୁଣା ଯେ କୌଣସି ଝିଅର ନାଁ ।
ଅତୀତର, ବର୍ତ୍ତମାନର, ଭବିଷ୍ୟତର
ଯେ କୌଣସି ନାଁ ପରି ନାଁ ଟିଏ... । ନାଁ,
କେବଳ ନାଁ...ନନ୍ଦିକା । ପ୍ରଭୁ, ଏ' ନନ୍ଦିକା
କିନ୍ତୁ ଯେ କୌଣସି ନନ୍ଦିକାର ନାଁ ନୁହେଁ ।
ଏ ନନ୍ଦିକା ରାଜତନୟା ନନ୍ଦିକା... । ରାଜା
ସୁବର୍ଣ୍ଣ କେଶରୀଙ୍କର ଦୁହିତା ନନ୍ଦିକା ।
ନନ୍ଦିକା କେଶରୀ ଏଇ ନାଟକର ନାୟିକା ।
କାଳଦର୍ପଣର ଖୋଳ ଭାଙ୍ଗି ଶହ ଶହ ବର୍ଷର
ଘଟଣାକୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଦ୍ୱାଦଶ ଶତକର ଏକ
ମର୍ମସ୍ପର୍ଶୀ ଘଟଣାକୁ ଏ ନାଟକରେ ଜୀବନ୍ୟାସ
ଦେବାପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରିଅଛୁ ପ୍ରଭୁ । ଦର୍ଶକ-
ମାନେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ନିଜ ନିଜର ଆସନ
ଗ୍ରହଣ କରି ସାରିଲେଣି । ହେ ଦେବାଧିଦେବ
ବିନାୟକ ! ପ୍ରଭୁଙ୍କର ଆଦେଶ ହେଲେ
ଆମ୍ଭେ ନାଟକର ଅଭିନୟ ଆରମ୍ଭ କରିବୁ ।

ଗଣେଶ : ନଟନଟୀ ଗଣଙ୍କୁ ରଂଗମଂଚରେ ଉପସ୍ଥିତ କରାଅ । ସେମାନଙ୍କର ଦୈହିକ ଓ ମାନସିକ ପରିଚୟ ପ୍ରଦାନ କରି ଅଭିନୟ ଆରମ୍ଭ କର ବତ୍ସ ।

ସୂତ୍ରଧାର : ପ୍ରଭୁଙ୍କର ଆଜ୍ଞା ପାଇଁ ଯୋଡ଼ ହସ୍ତରେ ପ୍ରଣାମ କରୁଛି ପ୍ରଭୁ । ନିବେଦନ କରୁଛି—ନାଟକର ନୃତ୍ୟ, ସଙ୍ଗୀତ, ସଳାପ, ଅଭିନୟ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ଆଙ୍ଗିକ ନିର୍ବିଘ୍ନରେ ସମାପିତ ହେଉ । ରକ୍ତ ଚନ୍ଦନ, ରକ୍ତ ପୁଷ୍ପଧାରୀ ହେରମ୍ବଙ୍କର ଆଶୀର୍ବାଦ ମିଳୁ ।

ଗଣେଶ : ତୁମ୍ଭର ପ୍ରାର୍ଥନା ପୂରଣ କଲୁ ବତ୍ସ । ଆମ୍ଭର ଆଶୀର୍ବାଦ ବଚନ···କଲ୍ୟାଣ···କଲ୍ୟାଣ ···କଲ୍ୟାଣ ।

ସୂତ୍ରଧାର : ଏଥର ଆପଣ କୈଳାସକୁ ବିଜେ ହୁଅନ୍ତୁ ପ୍ରଭୁ···

ଗଣେଶ : କୈଳାସକୁ ନୁହେଁ । ଦର୍ଶକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅଦୃଶ୍ୟରେ ଉପସ୍ଥିତ ରହି ଆମ୍ଭେ ମଧ୍ୟ ତୁମ୍ଭର "ନନ୍ଦିକା କେଶରୀ" ନାଟକ ଦର୍ଶନ କରିବୁ ।

ସୂତ୍ରଧାର : ଯଥା ଅଭିଳାଷ ପ୍ରଭୁ ।

[ମୂଷିକ ମହିତ ସମସ୍ତେ ଗଣେଶଙ୍କୁ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚରୁ ନେଇଗଲେ । ମଞ୍ଚରେ ରହିଗଲେ କେବଳ ସନ୍ଧି ।]

ସନ୍ଧି : ଏଥିଅନ୍ତେ ନଟନଟୀମାନେ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚକୁ ଆସିଲେ···ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସର୍ବାଗ୍ରେ ରାଜକନ୍ୟା ନନ୍ଦିକା ରହିଥିଲେ···ସେ

ସମୟରେ ଗାୟକମାନେ ଏହିପରି କାଳ
ବର୍ଣ୍ଣନା କଲେ···

[ଗୀତ ସମୟରେ ମଞ୍ଚକୁ ଚରିତ୍ର ଗୁଡ଼ିକ ପଶି ଆସିବେ । ଏଥର ସେମାନଙ୍କ ଶରୀରକୁ ଆବୃତ କରିଥିବା ଉତ୍ତରୀୟ ନଥିବ । ଆଗରେ ଥିବେ ନାଢକୀ । ତାଙ୍କ ପଛରେ ଥିବେ ଅନ୍ୟ ଚରିତ୍ର ମାନେ । ସେମାନେ ମଞ୍ଚରେ ନିଜ ନିଜ ସ୍ଥାନକୁ ଚାଲିଯିବେ ।]

ଗାୟକ : ଗୁରୁପାଦ ଗୁଳ ଶୋଭାଙ୍ଗି ରାଜବାଳୀ
ଭାବନା ବୋଝନେଇ ସଭାକୁ ଆସଇରେ···
॥ପଦ॥

ସରୋଜ ମୁଖ ଶଶୀ କାଳିମା ପରକାଶି
ରାହୁକ ଅକାଳରେ ଗ୍ରାସଇରେ···
ନୟନ ଶୋଭାପାଏ ତା'ଦୁଇକାନ ଯାଏ
ଅଧାଖୋଲି ସେ ଅଧା ବୁଜଇରେ··· ॥୧॥

ଭବିଷ୍ୟ ତା' ଅନ୍ଧାର ପାରେନା କରି ସ୍ଥିର
ବିକଳେ ପ୍ରାଣ ତାର କାନ୍ଦଇରେ··
ଜାଣେନା କେଉଁପରି ଡାକୁଛି କେନ୍ଦ୍ର କରି
ଯେତେ ଯା'ଭ୍ରମ ଅଛି ଦେବ ସେ ଭସାଇରେ··
॥୨॥

ଏତିକି ଜାଣିଛି ସେ ଡାକୁଛି ଅବଶେଷେ
ଦେବାକୁ ହେବ ଭାଗ୍ୟ ସ୍ରୋତରେ ମିଶାଇରେ···
ନଈର ମଝିସୁଏ ଯିବ ସେ ଭାସି ଛୁଏଁ
ଦୁ'କୂଳ ରହିଯିବ ତା'ପାଇଁ ଦୂରେଇରେ···॥୩॥

କେଶରୀ କୁଳବୃଦ୍ଧ ତା'ଲକ୍ଷ୍ୟ ମୂଲ୍ୟବୋଧ
ଆଦର୍ଶ ନେବେ ନାହିଁ ବଧାଇରେ···
ତେଣେବ ଗଙ୍ଗପତି ଜ ବୃଷ୍ଟି ତାର ମାତ
ଅଯଥା ନେବେ ତାଙ୍କୁ ଫେରାଇରେ··· ॥୫॥

ସୂତ୍ରଧାର : ଯଥାର୍ଥ । ନୁହନ୍ତି କେଶରୀ କୁଳ, ନୁହନ୍ତି ଗଙ୍ଗକୁଳ କେହି ନନ୍ଦିକାଙ୍କର ଜୀବନର ମୂଲ୍ୟବୋଧକୁ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେବେନ । ସ୍ୱୀକାର କରିବେନ । ବାସ୍ତବିକ୍, ଏଇତ ନନ୍ଦିକାଙ୍କର ମର୍ମବେଦନା ! ଏଇ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଭିତରେ ନନ୍ଦିକା ଭାବୁଛନ୍ତି, ଯେଉଁଠି ସତ୍ୟ ଆଉ ମାନବିକତା ଅର୍ଥହୀନ ସେଠି ଜୀବନର ଅନ୍ୟନାମ ମୃତ୍ୟୁ । ସେ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବେ ମରିବାକୁ ଯାଉଛନ୍ତି । ନିରୁପାୟ ସେ ମୃତ୍ୟୁ । ମୃତ୍ୟୁ ଯେଉଁଠି ନିରୁପାୟ, ଖ୍ୟାତି ବା କଳଙ୍କ ସେଠି ଅର୍ଥହୀନ । ହଁ·· ଯେତେବେଳେ ଜଣଙ୍କର ନନ୍ଦିକା, ସେତେବେଳେ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର, ମାତ୍ର ଗୋଟିଏ କାମ ତାର କରିବାକୁ ଥାଏ···ନାଟକର ଶେଷ ଯାକେ ନନ୍ଦିକା ସେଇଆହିଁ କରିବେ ।

[ନନ୍ଦିକା ବସିଗଲେ । ମଂଚରେ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ଉଭାହେଲେ ସୁବର୍ଣ୍ଣ କେଶରୀ]

ଛନ୍ଦ : ସଭାଜନେ ଏବେ ଦେଖନ୍ତୁ ଏହାଙ୍କୁ···
ସୁବର୍ଣ୍ଣ କେଶରୀ ରାଜା ଉରନ୍ତି ଯାହାଙ୍କୁ
ବାଳବୃଦ୍ଧ ନରନାରୀ ରାଜ୍ୟ ଅଧିବାସୀ···
ଶତ୍ରୁନାଶ ପାଇଁ ଯା'ର କ୍ଳାନ୍ତ ନୁହେଁ ଅସୀ ।
ଏଥିଲେ ଯଯାତିକେଶରୀ, ନୃପକେଶରୀ
ଆଉ ମର୍କତ କେଶରୀଙ୍କର ବଂଶଧର···

କେଶରୀ ବଂଶର ଶେଷ ନୃପବର ।
ବୟସ ଭାରରେ କ୍ରମ ଝୁଲି ଆସିଲାଣି
ମାଂସପେଶୀ ସବୁ ତାଙ୍କ ଶିଥିଳ ହେଲାଣି
ମୁଣ୍ଡର କେଶ ସମସ୍ତ ଧବଳ ହେଲାଣି
ବେଳେ ବେଳେ କଣ୍ଠସ୍ୱର ଥର ଆସିଲାଣି ।
ତଥାପି ସେସବୁକୁ ରାଜା ଭ୍ରୂକ୍ଷେପ ନକରନ୍ତି···
ନିଜର ଶାସନ ଅଭଙ୍ଗତା,
ରାଜନୈତିକ ବିଚକ୍ଷଣତା
ଆଉ ସାମରିକ ପାରଦର୍ଶିତା
ସେ ପ୍ରମାଣ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛନ୍ତି ··· ।
ମୁଁ ଯଦି ଭବିଷ୍ୟତ ଦ୍ରଷ୍ଟା ହୋଇଥାନ୍ତି
ସେ ହୁଏତ ମୋତେ ପ୍ରଶ୍ନ କରନ୍ତେ ···

ଗାୟକ : କୁହ କେବେହେ, ଅର ଯିବହେ···
ପରାଜୟ ଲଭି ଫେରି ଯିବହେ, ଅର ଯିବହେ
କୁହ କେବେହେ, କୁହ କେବେହେ···
ରୁଦ୍ଧ ଗଡ଼ଦ୍ୱାର ଖୋଲି ଯିବହେ···?
ସେକି ଏବେ ହେ···?
କୁହ ଏବେ ହେ···?

ସୂତ୍ରଧାର : କିନ୍ତୁ ହାୟ···ସୁବର୍ଣ୍ଣକେଶରୀ ନିର୍ବୋଧ ନୁହନ୍ତି
ଯେ ଏ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବେ । ଏ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବା
ଅପେକ୍ଷା ସେ ଯଦି ରୁଦ୍ଧ ବଡ଼ାନାସୀ କଟକର
ଚଣ୍ଡି ମନ୍ଦିରରେ କରି ପାରନ୍ତି ଉପାସନା,
ସେଥିରେ ହୁଏତ ଫଳ ମିଳିପାରେ ।

ସନ୍ଧି : ଏମନ୍ତେ ବୀରବର ରାଜା ସେଇ କଥା କରିଥିଲେ···
ଏ ଯାବତ୍ ଏକବିଂଶ ଦିନ
ଚଣ୍ଡି ମନ୍ଦିରରେ ବ୍ରତ ପାଳନ କରୁଥିଲେ ।
ଆଜି ତାର ଉଦ୍‌ଯାପନ ଦିବସ ।

ତେଣୁ ଦୁର୍ଗନଗରର ରାଜପଥରେ
ଏହି ପ୍ରକାର ଘୋଷଣା ପ୍ରଚାରିତ କରାଇଲେ ।

[ନାଗରା ବଜାଇ ପାଇକ ପ୍ରବେଶ କଲା]

ପାଇକ : ନଗ୍ରବାସୀ ଶୁଣଶୁଣ ହୋ...
(ବୋଇଲା) ନଗ୍ରବାସୀ ଶୁଣ ଶୁଣ...
ଗଡ଼ର ହକାରଇ ନାଗରା ବଜାଇ,
ମାହାରଜା ଆଜ୍ଞା ପ୍ରମାଣ ହୋ ॥ ୧ ॥
ଆଜ ଶେଷ ଦିନ ପୂଜା ସମାପନ
ଗଡ଼ ଚଣ୍ଡି ମନ୍ଦିରରେ...
ଖାଲିପେଟେ ରାଜା କରୁଛନ୍ତି ପୂଜା
ବହୁତ ନୀତି ବିଧିରେ ହୋ ॥ ୨ ॥
କ୍ଷୀରି ମାଲପୁଆ ଖାଇବେ ନାହିଁ ହୋ
ତୁମ୍ଭେ ଆଜ ଦିନସାରା...
ପ୍ରଜାକୁଳ ପେଟେ ନଦେବେରେ ଦାନା,
ରାଜାର ଆଦେଶ ପରା ହୋ ॥ ୩ ॥
କ୍ଷୀରି ମାଲପୁଆ ଲଡ଼ୁ ପୁରି ଖୁଆ
ରାଜା ତେଜିଛନ୍ତି ଯେଣୁ...
ନିତନା ଆହାର ପରଜା କୁଳର
ତେଜିବାକୁ ହେବ ତେଣୁ ହୋ ॥ ୪ ॥
ଖୁଦପେଜ ଜାଉ ଶାଗ ମୁଗ ଲାଉ
ଦେବ ଯେବେ ଖାଇ କିଏ...
ଲାତବେତ ପରେ ସବୁର ଆଗରେ
ଶୂଳରେ ଚଢିବ ସିଏ ହୋ ॥ ୫ ॥

[ନାଗରା ପିଟିପିଟି ପାଇକ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲା । ଆଲୋକ ସୁବର୍ଣ୍ଣ କେଶରୀଙ୍କ ଉପରେ କେନ୍ଦ୍ରୀଭୂତ ହେଲା]

ସୂତ୍ରଧାର : ଆଜି ବ୍ରତର ଉଦ୍‌ଯାପନ ଦିବସ । ବୃଦ୍ଧ ସୁବର୍ଣ୍ଣ କେଶରୀଙ୍କର ଆଜି ପରୀକ୍ଷାର ଦିନ । ରଣକ୍ଳାନ୍ତ ନଗରବାସୀ, ଯୁଦ୍ଧ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି ନାହିଁ···ରାଜାଙ୍କର କିନ୍ତୁ ସଂକଳ୍ପ, ଏଯୁଦ୍ଧ ଜୟ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ବୃଦ୍ଧରାଜା ହେବାକୁ ଚାହାନ୍ତି ନାହିଁ ପ୍ରଜାର ରାଜା···ଦୟା ମାୟାର ପାତ୍ର, ମୀତ ଅମୀତର ସ୍ତାବକ···ଗୋଟିଏ ଲକ୍ଷ ଆଜି କେବଳ ତାଙ୍କର···ସେ ହେବେ ପରାଜିତର ବିଜେତା ।

[ସୁବର୍ଣ୍ଣ କେଶରୀଙ୍କ ଉପରୁ ଆଲୋକ ନିଷ୍ପ୍ରଭ ହୋଇ ଆସିଲା ଏବଂ ତାହା ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗଙ୍କ ଉପରେ କେନ୍ଦ୍ରୀଭୂତ ହେଲା । ଚୋଡ଼ ନୃପତି ତାଚ୍ଛଲ୍ୟରେ ହସି ଉଠିଲେ ।]

ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗ : ହାଃ ହାଃ ହାଃ, ପରାଜିତର ବିଜେତା !

ସୂତ୍ରଧାର : ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗ ମଧ୍ୟ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି ହେବାକୁ ପରାଜିତର ବିଜେତା ।

[ଦେଖାଗଲା ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଚିନ୍ତାମଗ୍ନ ।]

ସନ୍ଧି : ଏହାପରି ସେଠାରେ ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲେ···ଅନନ୍ତବର୍ମା ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗଦେବ ଭୂପତି··· ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗ ନୃପତି···ଶୋଭା ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଶାଳ-ପ୍ରାଂଶୁ ଶରୀର···ଦୃପ୍ତ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ଆଉ ଉନ୍ନତ ଶିର···ଚୋଡ଼ଗଂଗ ବୀର··· ଶୌର୍ଯ୍ୟ ବୀର୍ଯ୍ୟ ଆଉ ଦାମ୍ଭିକର ଅହଙ୍କାର

ନେଇ ସେ ଉତ୍କଳ ଆକ୍ରମଣ କରିଥିଲେ…
ବଡ଼ାନାସୀ କଟକ ଦୁର୍ଗରେ ସୁବର୍ଣ୍ଣକେଶରୀଙ୍କୁ
ପିଞ୍ଜରାବଦ୍ଧ କରି ନଦୀର ଆର ପାଖରେ ଛକି
ରହିଥିଲେ…ସେହି କାଳ ବର୍ଣ୍ଣନା…

ଗାୟକ : ରାତିର ଅନ୍ଧକାରେ ନଦୀକୂଳ ଶିବିରରେ
ଏକାକୀ ବସି ବସି ଭାଳଇ ଗଙ୍ଗାସୁତ ॥୧॥
କେଶରୀ ରାଜଜେମା ଲଙ୍ଘି ତା ଗଡ଼ସୀମା
ସେଠାରେ ହେବ ଯେବେ ସହସା ଉପସ୍ଥିତ
॥୨॥

ସମସ୍ୟା ଘୋରତର କିବା ତା ପ୍ରତିକାର ?
ହାୟରେ ଗଙ୍ଗାର ପାଏନା ପଥ ସେ ତ ! ॥୩॥

[ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗଙ୍କ ମୁହଁରୁ ଆଲୋକ
ଅପସାରିତ ହୋଇ ଅନ୍ୟଚରିତ୍ରଗୁଡ଼ିକ
ଉପରେ ପଡ଼ିଲା ।]

ସନ୍ଧି : ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗ, ସେଇ ଅନ୍ଧକାର ରାତିରେ ଯାହା
ଘଟିବ ତାହାର ସମାଧାନ ପାଇଁ ପଥ
ଖୋଜୁଥିଲେ… ସହସା ଉତ୍କଳ ମନ୍ତ୍ରୀ
ବାସୁଦେବ ନିଜ ଆସନ ଛାଡ଼ି ଆଗେଇ
ଆସିଲେ… ସୁବର୍ଣ୍ଣ କେଶରୀଙ୍କ କାନ ପାଖରେ
କଣ ସେ କହିବାକୁ ଲାଗିଲେ…ଏହି ସମୟରେ
ସୂତ୍ରଧାର ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ…

ସୂତ୍ରଧାର : କାହାର ମନ୍ତ୍ରୀ ଆପଣ ବାସୁଦେବ ? ସୁବର୍ଣ୍ଣ
କେଶରୀଙ୍କର ନା ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗଙ୍କର ? ଆପଣ
ଅପେକ୍ଷା କରନ୍ତୁ । ବହୁ ସମୟ ଆପଣଙ୍କୁ
ମିଳିବ ବହୁରୂପୀ ରୂପ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରି
ଅଭିନୟ କରିବାକୁ । ବସିଯାନ୍ତୁ ଆପଣ ।

ନା, ନା, ଆଉ କିଏ କହିବେ ? ପ୍ରତିବାଦ କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ସହିତ ନନ୍ଦିକା-ଙ୍କର ସମ୍ପର୍କ କଥା କହୁନାହିଁ, ମୁଁ କହୁନାହିଁ କି ବିଶ୍ୱାସ କରିଥିଲେ କେମିତି ଆପଣଙ୍କ ଉପରେ···କି ଭରସାରେ ସେ ଆପଣଙ୍କ ନିକଟକୁ ଆଗେଇ ଯାଇଥିଲେ । ସେ କଥା ବରଂ ଆପଣଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟରୁ ପ୍ରକାଶ ପାଇବ । ସେ କଥା ବରଂ କହିବେ ନନ୍ଦିକା । ସାରା ନାଟକ ସେଇଥିପାଇଁ ରହିଛି । ସେ କହିବେ ଆପଣଙ୍କ କଥା, ସୁବର୍ଣ୍ଣ କେଶରୀଙ୍କ କଥା, ଗୈଡ଼ଗଙ୍ଗଙ୍କ କଥା, ପ୍ରଜାକୁଳଙ୍କ କଥା, ଆଉ ନିଜ କଥା ।

[ମଞ୍ଚ ଅନ୍ଧକାର ହୋଇ ଆସୁଥିଲା ।]

ସନ୍ଧି : ରାତିର ମଧ୍ୟ ଯାମରେ, ବଡ଼ାନାସୀ କଟକରେ, ପ୍ରହରୀ ଦୁଇଜଣ ଡାକ ମାରି ମାରି ପହରା ଦେଉଥିଲେ···ଦୁର୍ଗର ଏକ ଅଟ୍ଟାଳିକା ସୋପାନର ପାଦ ଦେଶରେ ସେ ଦୁହେଁ ପରସ୍ପରକୁ ଭେଟିଲେ···

[ମଞ୍ଚ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅନ୍ଧକାର ହୋଇ ପୁଣି ଆଲୋକିତ ହେଲା । ଦେଖାଗଲା ପହରା ଦେଉଛନ୍ତି ଦୁଇଜଣ ପାଇକ ଯୁବକ —କାଳିଆ ଆଉ ପଞ୍ଚୁଆ ।]

କାଳିଆ : ଏକ୍ ଦୁଇ ଏକ୍, ଡାକ୍ ହୁସିୟାର ଡାକ୍···

ପଞ୍ଚୁଆ : ଏକ୍ ଦୁଇ ଏକ୍, ମୋର ସାବଧାନ ଡାକ୍ ।

କାଳିଆ : ସାବଧାନ ନୁହେଁ ହୁସିୟାର ଘୁଡ଼ ରଡ଼ି···

ପଞ୍ଚୁଆ : ମୋ ଉପରେ କାହିଁ ଯାଉଚୁ ଏମିତି ଚଢ଼ି ?

କାଳିଆ : ଚଢ଼ୁନି ଗେଡ଼ରେ ପହରା ଡାକଡ ଏଇ···

ପଞ୍ଚୁଆ : ସାବଧାନ ଡାକେ ବଗିଡ଼ ଯିବକି ଭାଇ ?

କାଳିଆ : କଣ୍ଟିଆଳ ପୁଅ କହିଲା ମତେ ଏଇଆ···

ପଞ୍ଚୁଆ : ମତେ ଯା' କହିଲା ଡାକୁଚି ମୁଁ ତ ସେଇଆ ।

କାଳିଆ : ତାହେଲେ ଡାକିବା ହୁସିୟାର ସାବଧାନ···

ପଞ୍ଚୁଆ : କହିଲୁ ଯାହାରେ ରାଜି ହେଲା ମୋର ମନ ।

[ଡାକି ଡାକି ଦୁହେଁ ପହରା ଦେଲେ ।]

କାଳିଆ : ଏକ ଦୁଇ ତିନ୍—ହୁସିୟାର ସାବଧାନ···

ପଞ୍ଚୁଆ : ଦୁଇ ତିନ ଚାର୍—ସାବଧାନ ହୁସିୟାର···

କାଳିଆ : ହୋ ହୁସିୟାର ସାବଧାନ ସାବଧାନ···

ପଞ୍ଚୁଆ : ହୋ ହୁସିୟାର ସାବଧାନ ସାବଧାନ···

[ହଠାତ୍ ଦୁହେଁ ଅଟକି ଗଲେ ।]

କାଳିଆ : ଦେଖୁଚୁ ଦେଖୁଚୁ ଦେଖୁଚୁରେ···

ପଞ୍ଚୁଆ : କଅଣ କଅଣ କଅଣରେ···

କାଳିଆ : କଣାଟାଏ କରେ ଦଶୁନି କଟି ?

ପଞ୍ଚୁଆ : କଣା ହେଲେ ଆଉ ଆଖିତ ଅଛି ?

କାଳିଆ : ରାତିକନା, କାଲେ ଥିବ ଉଣା ଦେଖିବା··

ପଞ୍ଚୁଆ : ଅନ୍ଧାରତ ନାହିଁ ଏବେ ଅଛି ଚନ୍ଦ୍ରମା ।

କାଳିଆ : ହେ'ପଟରେ ଦେଖ୍ ସେଠି ଖେଳୁଛି କିଏ !

ପଞ୍ଚୁଆ : ଏଁ ଏଁ ! ହେ'ପଟରେ ବୁଲେ କିଏ ଭୂତ ପରିଏ ।

କାଳିଆ : ଭୂତ ନୁହେଁ ଗୋଡ଼ ହାତ ମଣିଷ ପରି···

ପଞ୍ଚୁଆ : ହଁ ତ, ଦିଶୁଛି ସିଏ ମାଇପି ଜଣେ ।

କାଳିଆ : ଚାଲ୍ ଯିବା ପଚାରିବା କିଏ ସେ ସେଠି···

ପଞ୍ଚୁଆ : ଚାଲ୍ ଚାଲ୍ ସେଇ ତଳ ଆମ ବାଇଟି···।

[ପାଇକ ଦୁହେଁ ସ୍ତୂପ ଉପରକୁ ଉଠିଲେ ।]

ସନ୍ଧି : ଅଟ୍ଟାଳିକା ଉପରେ ରାଜ ଦୁଲାଳୀ ନନ୍ଦିକା ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲେ···ଗମ୍ଭୀର ଭାବନା ହେତୁ ନିଦ୍ରାଦେବୀଙ୍କ କୋଳରେ ସେ ଶାନ୍ତି ନ ମିଳିଲେ··· ଆହତା ହରିଣୀ ପରି ସେଠାରେ ସେ ବିଚରଣ କରୁଥିଲେ···ଏ ସମୟରେ ଦୁଇ ପ୍ରହରୀ ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ··· ପୂର୍ବରୁ ଯେମାନେ କେବେ ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ନଥିଲେ·· ତେଣୁ, ଚିହ୍ନି ନପାରିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ପରି ସେ ଏକ ନାରୀ ପ୍ରହରୀ ବୋଲି ବିଚାରିଲେ···ରାଜକନ୍ୟା ମଧ୍ୟ ନିଜର ପରିଚୟ ଗୋପନ ରଖିଲେ···ଆତ୍ମୀୟ ପରି ପ୍ରହରୀ ମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହାର କଲେ···ସରଳ ଗ୍ରାମୀଣ ପାଇକ ଦୁଇଟି ନିଜକୁ ଭୁଲିଗଲେ··· ତାଙ୍କ ସହିତ ହସ ଖୁସିରେ ମାତିଗଲେ··· ତାଙ୍କ ପ୍ରଶ୍ନରେ ନିଜର ପରିଚୟ ଏହି ପରି ଜଣାଇଲେ·····

କାଳିଆ : ହେନ୍ତାଳ ବଣରେ ବାଘ ହେଣ୍ଟାଳେ ଲୋ
ନଈରେ ଭସଇ ନାଆ··
ବଅର ପାଣିରେ ଇଲଶୀ ଛକେ ଲୋ
କାଳିଆ ପାଠ ମୋ ଗାଆଁ ॥୧॥

ନାଆଁ ଅଟେ ମୋର କାଳିଆ ନାହାକ
ଗାଆଁର ଭେଣ୍ଡିଆ ଟୋକା,
ବଡ଼ାନାସୀ ଗଡ଼ ଦେଖଇ ନୂଆଲୋ
ଆଖି ହୋଇଯାଏ ଥକା ॥୨॥

ପଞ୍ଚୁଆ : ନୂଆ ବାଲଭୂଠ ନଈ ନହ ପଟେଲୋ
ସେଇତ ମୋଅର ଗାଆଁ
ବୋଉ ଗେହ୍ଲାପୁଅ ବାପା ଦେଇଥେଲ୍
ପଞ୍ଚୁଆ ପ୍ରଧାନ ନାଆଁ ॥୩॥

ପାନ ବରଜରେ ନଅ ବାନ୍ଧେ କେବେ
ପୋତଇ ଇଙ୍କର କାଠି
ରାତରେ ଜଗଇ ମାଣ୍ଡିଆ କଆଁରୀ
ଦିନରେ ଚଷଇ ମାଟି ॥୪॥

[ନନ୍ଦକା ପାଇକ ଦୁଇଜଣଙ୍କ କଥା
ଶୁଣୁଥିଲେ । ପାଖକୁ ଆସି ପଚାରିଲେ···]

ନନ୍ଦକା : କେବେ ତୁମେ ଏଠିକି ଆସିଛ ?

କାଳିଆ : ଅମେଇସା ପରେ···ହେଇ ସେଦିନ ଆଇଲି
ମୁଁ ଏଠିକି ।

ପଞ୍ଚୁଆ : ପୁନେଇ ଚାରିଦିନ ଥେଲା ମୁଁ ଆଇଲି ।

କାଳିଆ : (କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ ହୋଇ) ମତେ ଧରି ଆଣିଲେ ।

ପଞ୍ଚୁଆ : ମୋ ବୋପା ପାଇକ ଥେଲା । ନଟେଇ କରୁ
ଥେଲା । ହାଣ ଖାଇଗଲା । କଟୁଆଳ ଯାଇ
କହିଲା—ଆ, ତୋ ବୋପା କାମ କରିବାକୁ
ହବ···

କାଳିଆ : ମେତେ ବି ଧରି ଆଣିଚନ୍ତି । ମେତେ କହିଲେ
—ସବୁ ଟୋକା ନଟେଇ କରିବେ । ହାଣ
ଖାଇ ଖାଇ ନୋକ ଊଣା ପଡ଼ିଲେଣି ।

ନନ୍ଦିକା : ଯୁଦ୍ଧରେ ଅନେକ ହାଣ ଖାଇଛନ୍ତି । ଅନେକ ହାଣ ଖାଇବେ ! ତୁମେମାନେ ମଧ୍ୟ···କେତେ କିଶୋର, କେତେ କିଶୋରୀ···

କାଳିଆ : (ଭୟ ପାଇ) ଆମେ ଗାଁକୁ ଫେରିଯିବୁ···

ନନ୍ଦିକା : ଯୁଦ୍ଧରୁ କେହି ଫେରି ଯାଏନା !

ପଞ୍ଚୁଆ : ମୋ ଫୀନ ବରଜ··· ?

କାଳିଆ : ମୋ ହୁଲ ଡଙ୍ଗା··· ?

ପଞ୍ଚୁଆ : ମୋ ବଲ୍ ବାଡ଼ି··· ?

କାଳିଆ : ମୋ ମାଛ ଧରା··· ?

ନନ୍ଦିକା : ସବୁ ଶେଷ··· !

କାଳିଆ : କଥାଟେ କହିବି ?

ନନ୍ଦିକା : କୋଉ କଥା ?

କାଳିଆ : ମେତେ କଣ୍ଟୁଆଳ କହିଚ—ଆଗ ପହରା ଦେ, ଖଣ୍ଡା ଶିଖିଗଲେ ନଦେଇକି ଯିବୁ ।

ପଞ୍ଚୁଆ : ଦିନରେ ଖଣ୍ଡାଖେଳ ଶିଖୁଚୁ ।

କାଳିଆ : ଘୋଡ଼ା ବୁଲଉଚୁ ।

ପଞ୍ଚୁଆ : ରାତିରେ ପହରା ଦଉଚୁ ।

କାଳିଆ : କାଲି ଗଉଡ଼ଚଣ୍ଡି ମନ୍ଦିର ଆଗ ରାସ୍ତାରେ ପହରା ଦେଉଥିଲୁ ।

ପଞ୍ଚୁଆ : ଆଜି ଉଆସ ଗୁରପାଖରେ ପହରା ।

କାଳିଆ : ଆମକୁତ କଣ୍ଟୁଆଳ ଧରି ଆଣିଥିଲା···

ପଞ୍ଚୁଆ : (ନନ୍ଦିକା ପ୍ରତି) ତମକୁ ଆଣିଲା କିଏ ?

ନନ୍ଦିକା : ମତେ ?

କାଳିଆ : ହଁ । କଣ୍ଟୁଆଳ କହୁଥିଲା—ପୁଅ ଆଉ ମିଳୁ ନାହାନ୍ତି । ମାଇପେ ଏଥର ଆସିବେ ।

ନନ୍ଦିକା : ସମସ୍ତେ ଆସିବେ । ଶେଷ ଲୋକଟି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆସିବେ ।

କାଳିଆ : କୋଉଠି ତମ ଗାଁ ?

ପଞ୍ଚୁଆ : ବୋପା କଣ କରୁଥିଲା ?

କାଳିଆ : ଖଣ୍ଡା ବୁଲେଇ ଶିଖିଲଣି ?

ପଞ୍ଚୁଆ : ପହରା ଦଉଚ, ଖଣ୍ଡା କାହିଁ ? କୁନ୍ତା କାହିଁ ?

କାଳିଆ : କେବେ ଆସିଲ ? କଣ, କଣ୍ଟୁଆଳ ଧରି ଆଣିଥିଲା ?

ନନ୍ଦିକା : (ଦୀର୍ଘଶ୍ୱାସ ପକାଇ) ନା, ନିଜେ ଆସିଛି ।

କାଳିଆ : ନିଜେ କାହିଁକି ଆଇଲ ?

ପଞ୍ଚୁଆ : ନିଜେ ନିଜେ ଉଆସ ଘୁଡି ଉପରେ ପହରା ଦଉଚ ?

ନନ୍ଦିକା : ହଁ ନିଜେ ।

କାଳିଆ : କାହିଁକି ?

ନନ୍ଦିକା : ନଈ ଆର ପାଖକୁ ଦେଖୁଛ ?

କାଳିଆ : (ଦୂରକୁ ଦେଖି) ହେ ପଟେ ? ହଁ, ହେ'ପଟେ ବାଲିପଠା···ତା ଆରପଟେ ଘୁଉଣି···ଶତ୍ରୁ ଘୁଉଣି ।

ପଞ୍ଚୁଆ : ମଶାଲ ସବୁ ହେପଟେ ସେପଟେ ହଉଚି ।

କାଳିଆ : ଶତ୍ରୁ ସୈନ୍ୟମାନେ ପହରା ଦଉଚନ୍ତି ।

ନନ୍ଦିକା : ତୁମେ ଶତ୍ରୁକୁ ଜାଣିଚ ?

ପଞ୍ଚୁଆ : ଆମେ କେମିତି ଜାଣିବୁ ?

ନନ୍ଦିକା : ଯା ହାକୁ ତୁମେ ଜାଣିନା ସେ ତୁମର ଶତ୍ରୁ!
ରାଜାର ଶତ୍ରୁ, ତେଣୁ ତୁମର ଶତ୍ରୁ।

ପଞ୍ଚୁଆ : ତେମେ ଜାଣିଚ ?

ନନ୍ଦିକା : ଜାଣେ। ନିର୍ଭୀକ···ଉନ୍ମତ୍ତ···ଶଙ୍କାହୀନ···

କାଳିଆ : ଦେଖିଚ ତାଙ୍କୁ ?

ନନ୍ଦିକା : ଦେଖିଛି । ସୁନ୍ଦର···ତରୁଣ । ଦେଖିଛି, ଦୂରରୁ ଦେଖିଛି···ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ଆଗରେ ଚାଲିଥାନ୍ତି ବୀର ଦର୍ପରେ···ନିକଟରେ ଦେଖିଛି ···ମୋ ଦିଗ୍‌ବଳୟ ଭେଦକରି ସେ ଯେତେବେଳେ ଆସନ୍ତି ନୂତନ ତୂର୍ଯ୍ୟନାଦ କରି···

କାଳିଆ : ପଞ୍ଚୁଆ ! ମୁଁ କିଛି ବୁଝି ପାରୁ ନାହିଁରେ···

ପଞ୍ଚୁଆ : ମୁଁ ବି କିଛି ବୁଝି ପାରୁ ନାହିଁରେ କାଳିଆ···

କାଳିଆ : ସତ କହ, ତେମେ କିଏ ?

ପଞ୍ଚୁଆ : ତେମେ ଭୂତ ନୁହଁ ?

କାଳିଆ : ପ୍ରେତ ନୁହଁ କି ପିଶାଚ ନୁହଁ ?

ପଞ୍ଚୁଆ : ପିଚାଶୁଣୀ ନୁହଁ ?

ନନ୍ଦିକା : ନା···(ପାଖକୁ ଆସି ଦୁହିଁଙ୍କ ହାତଧରି) ମୁଁ ତୁମରି ଭିତରୁ ଜଣେ···ଆମେ ଏକା··· କାଳିଆ, ପଞ୍ଚୁଆ, ନନ୍ଦିକା···

କାଳିଆ : ପଞ୍ଚୁଆ, ମତେ ଡର ମାଡ଼ୁଚି···

ପଞ୍ଚୁଆ : ବରଡ଼ା ପତର ପରି ଗୁନିଆରେ ମୋ ଦେହ ଥରିଲାଣି···

ନନ୍ଦିକା : ଡରନା, ଡରଭୟ ଭାଙ୍ଗି ଦିଅ ।

କାଳିଆ : କେମିତି ?

ନନ୍ଦକା : ଗାଆଁରେ ଯେମିତି ନର୍ଭୟରେ ବୁଲୁଥିଲ,
ହସ ଖୁସିରେ ଖେଳୁଥିଲ, ସେମିତି ।

କାଳିଆ }
ପଞ୍ଚୁଆ } ସେମିତି !

ନନ୍ଦକା : ହଁ ସେମିତି ।

[ନନ୍ଦକାଙ୍କୁ ମଝିରେ ରଖି ସେମାନେ
ଗାଇ ଉଠିଲେ ଗୀତ । ପାଦରେ ଛନ୍ଦ]

କାଳିଆ }
ପଞ୍ଚୁଆ }

(କଳାକଳେବର କହ୍ନେଇ-ବୃତ୍ତେ)

ଗାଆଁର କଦମ୍ବ ମୂଳରେ
ଭାଇ ଭଉଣୀ ମେଳ···
ଆସରେ ହରଷେ ଖେଳିବା
ବୋହୁ ବୋହୁକା ଖେଳ ॥୧॥

ଆଦ୍ୟ ମାର୍ଗଶିର କାକର
ପୁଷ ଦାରୁଣ ଶୀତ···
ମାଘ କୁହୁଡ଼ିରେ ନଡ଼ର
ଗୁଲ ଗାଇବା ଗୀତ ॥୨॥

ଫଗୁବୋଳ ଦେହେ ଫଗୁଣେ
ମଲ୍ଲୀ ଚଇତ ମାସେ···
ବଇଶାଖ ଖରା ତାପରେ
ଦେହେ ଚନ୍ଦନ ବାସେ ॥୩॥

ଜ୍ୟେଷ୍ଠେ ପାଚେ ଆମ୍ବ ପଣସ,
ମେଘ ଅଷାଢ଼ ଘନେ···

ଖରା ବରଷାରେ ନମାନ
ଖେଳୁ ଆନନ୍ଦ ମନେ ॥୩॥

ଶ୍ରାବଣର ଧାରା ବରଷା,
ଘନ୍ତେ କେତକୀ କଥା···
ଆଶିଣେ ଚନ୍ଦ୍ରମା ସୁଷମା
ପ୍ରାଣ ମନ ମତୁଆ ॥୪॥

କାର୍ତ୍ତିକ ମାସର ହବିଷ
ମନେ ଆଣଇ ବଳ···
ଗାଆଁ ଧାଣ୍ଡେ ଆମେ ଖେଳୁରେ
ବୋହୁବୋହୁକା ଖେଳ ॥୭॥

କଣ୍ଟୁଆଳ : (ଦୂରରୁ) କାଳିଆ ପଞ୍ଝୁଆ କୋଉଠିରେ···

କାଳିଆ : ପହରା ଦଉଚୁ ଏଇଠିରେ ।

କଣ୍ଟୁଆଳ : ପହରା ଦଉଚ ଗୀତ ଗାଇ ଗାଇ···
ବୋକା କଣ ମତେ ପାଇଚରେ ?
ରହ ରହ ମୁଁ ଯାଉଚରେ ।

[କାଳିଆ ପଞ୍ଝୁଆ ଡରି ଯାଇଥିଲେ]

ନନ୍ଦକା : ଡରନା । ମୁଁ ଅଛି କଛି ହବନାହିଁ ।

[କଣ୍ଟୁଆଳ କ୍ରୋଧରେ ପହଞ୍ଚି ନନ୍ଦକାଙ୍କୁ ଦେଖି ହତବାକ୍ ହୋଇଗଲା । ଜେମାଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କରି···]

କଣ୍ଟୁଆଳ : ଜେମା ମଣିମା ।
ଆପଣ ଏଠି ? ଏମାନଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ।

ନନ୍ଦକା : ନଈ ଆର ପାଖେ ଗଙ୍ଗଦେବଙ୍କ ଶିବିରକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରୁଥିଲି । ଏମାନେ ପହଞ୍ଚିଗଲେ ।

ସରଳ ପ୍ରାଣ କାଳିଆ ଆଉ ପଞ୍ଚୁଆ···
ସେମାନଙ୍କ ସାଥିରେ ଖେଳୁଥିଲି;
ନାଚୁଥିଲି···

କାଳିଆ
ପଞ୍ଚୁଆ } (ଭୟରେ ଥର ଥର) କେମା ମହିମା ! ଆ···
ଆମେ···ଆମେ···

ନନ୍ଦିକା : (ହସି ହସି) ଭୟ କରନା। କିଛି ହେବ ନାହିଁ ତୁମର।

[ନନ୍ଦିକା ଧୀରେ ଧୀରେ ସେଠାରୁ ଚାଲିଗଲେ।]

କଟୁଆଳ : (ଡାକନ୍ଦ୍ କରିବା କଣ୍ଠରେ) କାଳିଆ। ପଞ୍ଚୁଆ।

କାଳିଆ : ଆମେ ଜାଣି ପାରିଲୁ ନାହିଁ···

ପଞ୍ଚୁଆ : ଆମେ ଭାବିଲୁ; ଆମପରି ସିଏବି ପହରୀ ଦେଉଚନ୍ତି।

କଟୁଆଳ : ତମ ଭାଗ୍ୟରେ, ତମ ଭାଗ୍ୟ···

କାଳିଆ : ପଚାରିବ ?

କଟୁଆଳ : କଣ ?

କାଳିଆ : କେମିତା ପାଗଳୀ କରେ···

ପଞ୍ଚୁଆ : ପାଗଳୀ ନ ହେଇ ଥେଲେ କଣ ଏମିତି···

କଟୁଆଳ : ଶଟ୍ ଅପ୍। ପହରୀ ଦିଅ, କାମ କର।

[କାଳିଆ ପଞ୍ଚୁଆ ସାବଧାନ୍ ହୁସିୟାର ଡାକ ଡାକ ବାହାରି ଗଲେ, ମଞ୍ଚ ଅନ୍ଧକାର ହେଲା।]

ସନ୍ଧ : ଏଥିଅନ୍ତେ ନିଶା ଶେଷେ ଏପରି ଘଟିଲା···
କେମା ହଂସପୁର ଗୁଡ଼ ଅଶ୍ୱ ପଠାଇ
ଦେଲେ···ତାହାର ସ୍ଥାନ କାଳ ବର୍ଣ୍ଣନା—

ଗାୟକ :

(ଫାଟି ପଡ଼ିବାର ନିକୁଞ୍ଜ ସଂସାର—କୃତେ
ରାଗ-ଚୋଡ଼ ପରଜ)

ସିନ୍ଦୂରି ଫାଟିନି ନିଶାତ ପାହିନି
ଗଗନରେ କୁଆଁ ତାରା···
ପ୍ରଭାତ ହୋଇନି କମଳ ବନରେ
ଧରା ଛୁଇଁ ନାହିଁ ଖରା···
ରେ କଣୋଗ୍ରୀ।
ଏତେ ବେଳେ କାଆଁ ଚଳୁ···
ମନ ଚହଲାଇ ଖୋଜୁ ଯାହାକୁ,
ସେ କି ବନ୍ଧାଚୋର ସ୍ନେହରେ ॥୧॥

ମାଆ ମହାନଦୀ ପ୍ରୀତିକୋଳ ତେଜି
କାଠ ଯୋଡ଼ି ନଦୀ ନୀର···
ବହିଣି ବଗରେ "ବାଲି ବନ୍ଧି" କରେ
ବୋହିଯାଏ ନିରନ୍ତର···
ରେ କଣୋଗ୍ରୀ।
ସେହିଠାରେ ଭେଟା ଭେଟି···
ହିଜଲି ଧନତୋ ମନ୍ତ୍ରୀ ବାସୁଦେବ
କଲେ କିବା ପ୍ରତିକାରରେ ॥୨॥

[ସମ୍ମୁଖରେ ବାସୁଦେବଙ୍କୁ ଆଗେଇ
ଯାଉଥିବାର ଦେଖି ନାୟିକା
ଡାକଲେ ।]

ନନ୍ଦକା : ଛୁଡ଼ାହୁଅ ବାସୁଦେବ । (ବାସୁଦେବ ଅଟକ ଯାଇ ବିସ୍ମୟରେ ନନ୍ଦକାଙ୍କୁ ଚାହିଁଲେ । ନନ୍ଦକା ପାଖରେ ପହଞ୍ଚି···) ବିଶ୍ୱାସ କରିଥିଲି ବାସୁଦେବ···ଚନ୍ଦ୍ର ଅସ୍ତ ହୋଇନ, ପୂର୍ବ-ଦିଗରେ ଉଠିନାହିଁ ସକାଳର ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଏତେ-ବେଳେ ଘୋଡ଼ା ଝପଟାଇ ସମଗ୍ର ନଗରଟା ଯାକ ତୁମକୁ ମୁଁ ଖୋଜି ବୁଲୁଥିବି··· ।

ବାସୁଦେବ : ଏ' ମୋର କଳ୍ପନାର ବାହାରେ ନନ୍ଦକା ।

ନନ୍ଦକା : ମୁଁ କିନ୍ତୁ ତୁମକୁ ଖୋଜି ବୁଲୁଚି ଅନେକ ସମୟ ଧରି । ପ୍ରଥମେ ଯାଇଥିଲି ତୁମର ଉଆସକୁ···ମନ୍ତ୍ରୀ ବାସୁଦେବଙ୍କ ଉଆସକୁ । ସମ୍ବାଦ ପାଇଲି—ରାତି ଅନେକ ଥିଲି, ତୁମେ ଉଆସ ଛାଡ଼ି ଚାଲି ଆସିଚ ।

ବାସୁଦେବ : ନଗର ପରିକ୍ରମା···ରାତି ଶେଷରେ ଦେଖିବାକୁ ସହର ଉପକଣ୍ଠରେ ପହରା କାମ ଠିକ୍ ଠିକ୍ ଚାଲିଛି କି ନାହିଁ । ସେନାପତିମାନେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ପାଳନ କରିବାକୁ କି ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଛନ୍ତି । ରାତିରେ ନଗରବାସୀ କିଏ ରାଜାଦେଶ ଲଙ୍ଘନ କରି ଘରଛାଡ଼ି ବାହାରକୁ ଆସିଛି କି ନାହିଁ ।

ନନ୍ଦକା : କେହି ଯଦି ରାଜାଜ୍ଞା ଲଙ୍ଘନ କରିଥାଏ ?

ବାସୁଦେବ : (ଚମକି ପଡ଼ି) କିଏ ?

ନନ୍ଦକା : ମୁଁ ।

ବାସୁଦେବ : ନନ୍ଦକା !

ନନ୍ଦକା : ଏ ଆଦେଶର କି ଯଥାର୍ଥତା ଅଛି ବାସୁଦେବ ?

ବାସୁଦେବ : ଯୁଦ୍ଧରତ ନଗରବାସୀଙ୍କ ପାଇଁ ଏ ସତର୍କତାର କିଛି ଅର୍ଥ ନାହିଁ ?

ନନ୍ଦିକା : ତୁମ ପାଇଁ ଥାଇ ପାରେ । ଥାଇ ପାରେ ତୁମ ରାଜାଙ୍କ ପାଇଁ । କିନ୍ତୁ ନଗରବାସୀଙ୍କ ପାଇଁ ...ମୋ ପାଇଁ...

ବାସୁଦେବ : ନନ୍ଦିକା !

ନନ୍ଦିକା : ତୁମେ ଉତ୍କଳର ଅନ୍ୟତମ ତରୁଣ ସଚିବ । ପ୍ରତିରକ୍ଷାର ବହୁ ଦାୟିତ୍ୱ ତୁମ ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ । ସେଇଥିପାଇଁ ତ ନିଦ୍ରାହୀନ ରାତି କଟାଇ ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ଆଗରୁ ଆସିଛି ତୁମକୁ କିଛି କହିବି ବାସୁଦେବ...କିଛି ପରାମର୍ଶ... ମୁଁ ତୁମକୁ ବିଶ୍ୱାସ କରେ...ଶୈଶବର ସାଥୀ ତୁମେ ମୋର...କୈଶୋରର ବନ୍ଧୁ ତୁମେ...

ବାସୁଦେବ : ଭୁଲିନି । ମୁଁ ସେହି ଭାଗ୍ୟବାନ ଯେ ରାଜକନ୍ୟାଙ୍କର ବନ୍ଧୁତାର ସୁଯୋଗ ପାଇଥିଲି ।

ନନ୍ଦିକା : ସେଇ ସୁଯୋଗର ପୁରସ୍କାର ସ୍ୱରୂପ ତୁମେ ଆଜି ଉତ୍କଳର ଅନ୍ୟତମ ସଚିବ । ମନେ ପଡ଼େ ?

ବାସୁଦେବ : କ'ଣ ?

ନନ୍ଦିକା : ବହୁବର୍ଷ ତଳେ ସେଦିନ ବି ଥିଲା ଏମିତି ଏକ ପ୍ରଭାତ...

ବାସୁଦେବ : ଉଚ୍ଚ ପଦବୀ ପାଇଁ ମୁଁ ନିଜକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରୁଥାଏ......

ନନ୍ଦିକା : ପ୍ରେରଣାର ଉତ୍ସ ରୂପେ ଦେଉଥାଏ ମୁଁ ତୁମକୁ ଉତ୍ସାହ ।

ବାସୁଦେବ : ଦରିଦ୍ର ବାସୁଦେବ ବାହ୍ମଣପୁତ୍ର ମନରେ ଉଚ୍ଚପଦ ଲାଭର ଅଭିଳାଷ...

ନାୟିକା : ତୁମ ଅଭିଳାଷ ପୂରଣରେ ସାହାଯ୍ୟ କରି
ପଦେ ପଦେ ତୁମକୁ ମୁଁ ଜଗି ରହୁଥାଏ…

ବାସୁଦେବ : ମନେ ଅଛି ।

ନାୟିକା : ତୁମେ ନୂଆ କରି ଶିଖୁଥାଅ ଘୋଡ଼ା
ଦୌଡ଼…

ବାସୁଦେବ : ଗଡ଼ଖାଇ ପାଖର ଏଇ ନିଶୁନ ନିର୍ଜନ
ରାସ୍ତାରେ ସେଦିନ ମୁଁ ଅଭ୍ୟାସ କରୁଥାଏ
ଅଶ୍ୱ ଲମ୍ଫର କୌଶଳ ।

ନାୟିକା : ଆଉ ସେହି କୌଶଳର ଶିକାର ହୋଇ
ଅସହାୟ ଭାବରେ ଘୋଡ଼ା ପିଠିରୁ ତୁମେ ଖସି
ପଡ଼ିଥାଅ ଏଇ ରାସ୍ତାରେ…

ବାସୁଦେବ : ମନେ ଅଛି । ଘୋଡ଼ା ଖୁରାରେ ମୁଁ ଆଘାତ
ପାଇବା ପୂର୍ବରୁ ଆଉ ଏକ ଘୋଡ଼ାରେ ଆସି
ଆଖି ପିଛୁଳାକେ ତୁମେ ମୋତେ ଉଠାଇ
ନେଇଥିଲ ତୁମ ଘୋଡ଼ା ଉପରକୁ ।

ନାୟିକା : ମୋ ଘୋଡ଼ା ପିଠିରେ ଏକାଠି ବସି ଅନେକ
ବୁଲିଥିଲେ ସେଦିନ ।

ବାସୁଦେବ : ହଁ ।

ନାୟିକା : ଅନେକ ପରିକଳ୍ପନା…

ବାସୁଦେବ : ଅନେକ ଯୋଜନା…

[ତା ପରେ ଦୁହେଁ ଯେମିତି ସେ ପଛ
ସ୍ମୃତିକୁ ଫେରି ଗଲେ ।]

ନାୟିକା : ସେଦିନର ସପନରେ ଭାବିଥିଲୁ ଯାହା…

ବାସୁଦେବ : ମନେ ଅଛି ସେହିକଥା ମନେ ଅଛି ତାହା ॥୧॥

ନନ୍ଦିକା : ପାଇଲେ ସୁବିଧା ସବୁ ବଦଳାଇ ଦବା···
ବାସୁଦେବ : ଉତ୍କଳର ଇତିହାସ ନୂତନ ରଚିବା । ॥୨॥
ନନ୍ଦିକା : ରାମରାଜ୍ୟ ଆଣିଦବା ଅନ୍ଧକାର ପରେ···
ବାସୁଦେବ : ଆଲୋକ ଭସାଇ ଦେବା ପ୍ରତି ଘରେ ଘରେ ॥୩॥
ନନ୍ଦିକା : ଓଗାଇ ଶାସିବା ନୀତି ବଦଳାଇ ଦେବା···
ବାସୁଦେବ : ପ୍ରଜାକୁଳ ମୁଖେ ଆମେ ହସ ଫୁଟାଇବା ॥୪॥
ନନ୍ଦିକା : ଶାସନରେ ଆଣିଦେବା ଅଭିନବ କ୍ରାନ୍ତି···
ବାସୁଦେବ : ପ୍ରଗତିର ହାତଧରି ବିରାଜିବ ଶାନ୍ତି । ॥୫॥

[ସ୍ବପ୍ନରୁ ଫେରି ଆସିଲେ ବାସ୍ତବତାକୁ]

ନନ୍ଦିକା : କିନ୍ତୁ ହାୟ, କଣ ସବୁ ହୋଇଗଲା···

ବାସୁଦେବ : କଣ··· ? କୋଉ କଥା ?

ନନ୍ଦିକା : ଯୁଦ୍ଧ ସେ ସ୍ଵପ୍ନକୁ ଓଲଟ ପାଲଟକରି ଦେଲା ।

ବାସୁଦେବ : ତୁମର ଆଶଙ୍କା, ଏ ଯୁଦ୍ଧ ଆମେ ଜୟ କରିବୁ ନାହିଁ ?

ନନ୍ଦିକା : ଜାଣେ ହୁଏତ କହିବ···ଯେତେଦିନ ଯାକେ ବାପା ଥିବେ ଜୈବମଣିର ଅଧିକାରୀ, ସେତେ ଦିନ ଯାକେ ପରାଜୟ ଅସମ୍ଭବ ।

ବାସୁଦେବ : ଦେବୀଙ୍କ ଆଶୀର୍ବାଦ ନିଷ୍ଫଳ ହେବନି ।

ନନ୍ଦିକା : କିନ୍ତୁ, ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ପ୍ରଜା, ନଗରବାସୀ·· ଯୁଦ୍ଧ ଶେଷ ବେଳକୁ ସେମାନଙ୍କର ଆଉ ଥିବ କଣ ? ରାଜ୍ୟର ସମସ୍ତ ଯୁବ ଶକ୍ତି ବଳି ପଡ଼ି ସାରିବା ପରେ ଆଉ ଥିବ କିଏ ?

ବାସୁଦେବ : ମୁଁ ତୁମର ଦୁଃଖ ଜାଣେ ନନ୍ଦିକା । କିନ୍ତୁ ନିରୁପାୟ । କଣ ମୁଁ କରି ପାରିବ ?

ନନ୍ଦିକା : ମତେ ସାହାଯ୍ୟ କରି ପାରିବ ନାହିଁ ?

ବାସୁଦେବ : କି ସାହାଯ୍ୟ ?

ନନ୍ଦିକା : ତୁମକୁ ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗଙ୍କ ଶିବିରକୁ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ବାସୁଦେବ : ନନ୍ଦିକା !

ନନ୍ଦିକା : ଗୋପନରେ···ଯୁଦ୍ଧ ବିରତି ପ୍ରସ୍ତାବ ନେଇ ।

ବାସୁଦେବ : କିନ୍ତୁ···

ନନ୍ଦିକା : କିନ୍ତୁ ନୁହେଁ ବାସୁଦେବ । ତୁମକୁ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ତୁମେତ କହୁଥିଲ—ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗ ସାଧାରଣ ନୁହନ୍ତି । ଅସାଧାରଣ ଶକ୍ତି ତାଙ୍କର···ବିଚକ୍ଷଣ ତାଙ୍କର ଚିନ୍ତା ।

ବାସୁଦେବ : ଯାହା ଜାଣେ ସେଇଆ କହିଥିଲି । ଶୁଣିଥିଲି ମାନବିକତାର ଅନ୍ୟନାମ ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗଦେବ ।

ନନ୍ଦିକା : କହିଥିଲ—ଚେଦି ଆଉ ଚାଲୁକ୍ୟ ରାଜ୍ୟ ଦୁଇଟିକୁ ଜୟ କରି ସେ ଫେରାଇ ଦେଇଛନ୍ତି ନଗର ଅଧିବାସୀଙ୍କୁ ।

ବାସୁଦେବ : କହିଥିଲି, ବିଷ୍ଣୁ ପୂଜାର ପ୍ରସାର ପାଇଁ ତାଙ୍କର ଏ' ଅଭିଯାନ ।

ନନ୍ଦିକା : ହିଂସାର ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ ଯେଉଁ ଦେବତାର ସ୍ଥାନ, ମାନବିକତାର ପରପ୍ରକାଶ ଯେଉଁ ଆରାଧନାର ଲକ୍ଷ୍ୟ, ତାର ଅନୁଗାମୀ ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗଦେବ । ସେଇଥିପାଇଁ କଳିଙ୍ଗନଗର ଗୁରୁଡ଼ ଏଠିକି

ଆସିଛନ୍ତି ସେ ସ୍ଥାପନ କରିବାକୁ ଗଙ୍ଗା
କଟକ । ଯୁଦ୍ଧ ଅଭିଯାନ, ରାଜ୍ୟ ବିସ୍ତାର
ତାଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନୁହେଁ ।

(ଗୀତ···ରାଗ—କଲ୍ୟାଣ ଆହାରୀ)

ଦେଖି ଅଛୁ ତାଙ୍କୁ ଉଆସ ଝରକାରୁ
କେତେ ନିଦ୍ରାହୀନ ରାତିରେ
ଅସିହୀନ କରେ ସେନା ପୁରୋଭାଗେ
ନାହିଁ ଶଙ୍କା ନାହିଁ ଚିତ୍ତରେ
ଚଳନ୍ତି,
ଶିରସ୍ତ୍ରାଣ ନାହିଁ ମଥାରେ
ଦେହେ ନାହିଁ ସାଞ୍ଜୁ ସନ୍ୟାସୀ ପରାୟେ
ସମ୍ମୋହନ ସେହି ଗତିରେ ॥୧॥

ଧ୍ୱଜାରେ ଝଟକେ ଅଲିଭା ମଶାଲ
ଦୂର୍‌ହେବ ଅନ୍ଧକାରରେ
ପ୍ରଜାକୁଳ ପାଇଁ ନୂତନ ଶାସନେ
ନରହିବ ସ୍ୱୈରାଚାରରେ
ସେ ବୀର
ନବ ପ୍ରଭାତର ପ୍ରକାଶ
ଧକ୍କା ଖାଇ ଖାଇ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ୁଥିବା
ଦେଶର ହୋଇବ ବିକାଶ ॥ ୨ ॥

ବାସୁଦେବ : କିନ୍ତୁ, ଗୈଡ଼ଗଙ୍ଗ ଯେବେ ମୋ ପ୍ରସ୍ତାବରେ
ରାଜି ନ ହୁଅନ୍ତି ?

ନନ୍ଦିକା : ସେ ରାଜି ହେବେ ବାସୁଦେବ ।

ବାସୁଦେବ : କିନ୍ତୁ, ରୁଦ୍ଧ ଗଡ଼ଖାଇ ପାର ହୋଇ ମୁଁ ଯିବି
କିପରି ?

ନନ୍ଦିକା : ଭୁଲିଗଲ ଗଡ଼ଖାଇରେ ସେଇ ଗୁପ୍ତ ସୁଡ଼ଙ୍ଗ, ଯାହା ନଦୀ ସ୍ନାନ ପାଇଁ ମୁଁ ବ୍ୟବହାର କରୁ-ଥିଲି । ଯାହାର ରକ୍ଷାର ଅଧିକାରିଣୀ ଏବେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ......

ବାସୁଦେବ : କିନ୍ତୁ...

ନନ୍ଦିକା : ଦ୍ୱିଧା ନୁହଁ ବାସୁଦେବ, ହଁ କୁହ...ହଁ ।

ବାସୁଦେବ : ନନ୍ଦିକା !

ନନ୍ଦିକା : ହଁ କୁହ ବାସୁଦେବ...

ବାସୁଦେବ : ଯଦି ବିଫଳ ହୁଏ ?

ନନ୍ଦିକା : ତୁମ ବିଫଳତାର ଗ୍ଲାନି ନିଜର ଅଭିଶାପ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରି ନେବି ।

ବାସୁଦେବ : ଆଉ ଯଦି ସଫଳ ହୁଏ ?

ନନ୍ଦିକା : କଣ ଚାହଁ ବାସୁଦେବ ? ମୁଖ୍ୟ ସଚିବର ସମ୍ମାନ ?

ବାସୁଦେବ : ନା ।

ନନ୍ଦିକା : ଉତ୍କଳ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଏକ ଅଂଶ ?

ବାସୁଦେବ : ନା...

ନନ୍ଦିକା : ଆଉ କଣ ତେବେ ? ଜାଣେନା କଣ ତୁମେ ଚାହିବ । ଗୋଟାଏ କଳଙ୍କିତ ଏକ-ନାୟକ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ବିଲୋପ ପାଇଁ, ଏକ ମାନବ ଧର୍ମୀ ରାଜତ୍ୱର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପାଇଁ ଯାହା ଇଚ୍ଛା କରିବ...ଯାହା ମାଗିବ...

ବାସୁଦେବ : ନନ୍ଦିକା !

ନନ୍ଦିକା : ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଉଛି ବାସୁଦେବ । ବିଶ୍ୱାସ ହେଉ ନାହିଁ ?

ବାସୁଦେବ : ତୁମକୁ ଅବିଶ୍ୱାସ କରି ପାରିବିନି ନନ୍ଦିକା ।
ତୁମେ ମୋ ଶୈଶବର ସାଥୀ, କୈଶୋରର ବନ୍ଧୁ । ମୁଁ ତୁମ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ରାଜି ।

ନନ୍ଦିକା : ଆଜି···

ବାସୁଦେବ : ହଁ ଆଜି ।

[ମଞ୍ଚରୁ ଦୁହେଁ ଅପସରି ଗଲେ]

ସନ୍ଧି : ଏହାପରେ ନଗର ପରିକ୍ରମା ପାଇଁ ମନ୍ତ୍ରୀ ବାସୁଦେବ ଅଶ୍ୱ ପଠାଇ ଦେଲେ··ହର୍ଷ ମନରେ ରାଜକେମା ଅଶ୍ୱ ନେଇ ରାଜ ନବରକୁ ବାହୁଡ଼ି ଆସିଲେ··· । ସେତେବେଳେ ଅପର ପକ୍ଷରେ ଏହାପରି ଘଟିଥିଲା··· ବୀର ଚୂଡ଼ାମଣି ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗଙ୍କୁ ବିଷମ ଚିନ୍ତା ଘାରିଥିଲା··ଏକାକୀ ବସି ସେ ଭାବୁଥିଲେ··· ରାଜ ପୁରୋହିତ ପ୍ରବେଶ କରିଲେ··ବହୁ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିଲେ··ଉତ୍ତର ନ ପାଇଲେ··· ଅବଶେଷେ ପୁରୋହିତ ଏହାପରି ଭାସିଲେ··

[ଚିନ୍ତାମଗ୍ନ ଭାବେ ବସିଥିଲେ ଚୋଡ଼-ଗଙ୍ଗ ଦେବ । ପଶି ଆସିଲେ ରାଜ-ପୁରୋହିତ]

ପୁରୋହିତ : ରାଜେଶ୍ୱର !
ଏହାପରି ଚିନ୍ତାମଗ୍ନ ହେବା ଉଚିତ ନୁହଁଇ । ଆମ୍ଭେ ଶ୍ରୀମାନ୍‌ଙ୍କ ପିତୃଦେବଙ୍କ ସମୟରୁ ରାଜରାଜେଶ୍ୱରଙ୍କୁ ସୁପରାମର୍ଶ ଦେଇ ଆସିଅଛୁ । ସେଥିପାଇଁ ଆମ୍ଭେ ଯୁଦ୍ଧଯାତ୍ରା ସମୟରେ ଶ୍ରୀଲଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରାଜରାଜେଶ୍ୱରଙ୍କର ପାଖେ

ପାଖେ ରହି ଆସିଅଛୁ । ରାଜରାଜେଶ୍ୱର ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତୁ ବା ନକରନ୍ତୁ, ସେପରି ପରାମର୍ଶ ଦେବା ଆମ୍ଭେ ଆମ୍ଭର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବୋଲି ମନେ କରୁଅଛୁ··· ।

ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗଦେବ : ଆଉ କି ପରାମର୍ଶ ଦେବେ ରାଜପୁରୋହିତ ?

ପୁରୋହିତ : ଶ୍ରୀମୁଖରେ ଏ'ବଚନ ଶୋଭା ପାଏନା । ଯେଉଁ ରାଜେଶ୍ୱର ତାଙ୍କର ବଳବୀର୍ଯ୍ୟ ଗୁଣାବଳୀ ଦ୍ୱାରା ତ୍ରୈଲୋକ୍ୟ ଗଙ୍ଗ ବିକ୍ରମ, ଗଙ୍ଗେଶ୍ୱର, ବୀର ରାଜେନ୍ଦ୍ର, ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗ, ଗଙ୍ଗେଶ୍ୱର ଦେବ, ଭୂପଦେବ ପ୍ରଭୃତି ବିଭିନ୍ନ ନାମରେ ଭୂଷିତ ···ଯେଉଁ ରାଜେଶ୍ୱର ଗଙ୍ଗେଶ୍ୱର ମହାରାଜ, ରାଜାଧିରାଜ, ରାଜପରମେଶ୍ୱର, ପରମ ଭଟ୍ଟାରକ, ପରମ ମାହେଶ୍ୱର, ପରମ ବୈଷ୍ଣବ, ପରମ ବ୍ରାହ୍ମଣ, ତ୍ରିକଳିଙ୍ଗାଧିପତି ଉପାଧିରାଜି ସମସ୍ତେ ଏକମାତ୍ର ସୁଯୋଗ୍ୟ ନୃପତି···ରଣ ବିଜୟୀ ପୂର୍ବରୁ ସେହି ରାଜେଶ୍ୱରଙ୍କର ଏତାଦୃଶ ଅହେତୁକ ଚିନ୍ତା ଶୁଭଙ୍କର ନୁହେଁ । ତେଣୁ ପରିହାର୍ଯ୍ୟ···

ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗ : ଚିନ୍ତା, ଚିନ୍ତା, ଚିନ୍ତା···ଶତଚେଷ୍ଟା କଲେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ବୁଝାଇ ପାରିବି ନାହିଁ ରାଜପୁରୋହିତେ ସେ ଚିନ୍ତାର କାରଣ ।

ପୁରୋହିତ : କି କାରଣ ଥାଇପାରେ ରାଜେଶ୍ୱର ? ଏଇ ସଂଗ୍ରାମ ? ଏଇ ଯୁଦ୍ଧ ? ଭବିଷ୍ୟତର ଅନିଶ୍ଚିତତା ?

ପ୍ରହରୀ : (ପ୍ରବେଶ) ଚମୂପତି ଉପସ୍ଥିତ···

[ପ୍ରହରୀ ପ୍ରସ୍ଥାନ । ପ୍ରବେଶ କଲେ ଚମୁପତି]

ଗୈରୁଡ଼ଗଙ୍ଗ : କେତେଦିନ ଧରି ଏ ଯୁଦ୍ଧ ଚାଲିବ ଚମୁପତି ?

ଚମୁପତି : ମହାରାଜ......

ଗୈରୁଡ଼ଗଙ୍ଗ : ପଚାରୁଛି—କେବେ ସୁବର୍ଣ୍ଣକେଶରୀର ବ୍ୟୁହ ଭେଦ କରି ବାରାନାସୀ ଦୁର୍ଗରେ ପ୍ରବେଶ କରିବେ ଆମର ସୈନ୍ୟ ବାହିନୀ ?

ଚମୁପତି : ଶତ୍ରୁ ଦୁର୍ଗଦ୍ୱାର ବନ୍ଦକରି ତା ଭିତରେ ରହିବା ଦିନଠାରୁ ଆମର ସମସ୍ତ ଉଦ୍ୟମ ବିଫଳ ହୋଇଛି ପ୍ରଭୁ । କେଉଁ ଏକ ଅଦ୍ଭୁତ ଦୈବୀ ଶକ୍ତିରେ ବଳୀୟାନ୍ ଆମର ଶତ୍ରୁ । ଆମର ସୈନ୍ୟବଳ କ୍ଷୀଣ ହୋଇ ଆସିଲାଣି··· ତଥାପି ଉଦ୍ୟମ ଅବ୍ୟାହତ ରହିଛି ।

ଗୈରୁଡ଼ଗଙ୍ଗ : ତା'ହେଲେ କଣ କଳିଂଗ କଟକ ଫେରିଯିବାକୁ ହେବ ?

ଚମୁପତି : ପ୍ରଭୁ···

ଗୈରୁଡ଼ଗଙ୍ଗ : ମୁଁ ବି ସ୍ଥିର କରି ପାରୁନାହିଁ କଣ କରିଯିବା । ଦ୍ୱିଧା ବିଭକ୍ତ ମନ ନେଇ ଅପେକ୍ଷା କରୁଛି । ଜାଣେନା କେବେ ହେବ ଏ ଅପେକ୍ଷାର ଶେଷ ।

ପୁରୋହିତ : ରାଜପୁରୋହିତର ପରାମର୍ଶ ରାଜେଶ୍ୱର···

ଗୈରୁଡ଼ଗଙ୍ଗ : ଆଉ କି ପରାମର୍ଶ ?

ପୁରୋହିତ : ବିଷ୍ଣୁପଦୀ ମା' ଗଙ୍ଗାଙ୍କର ଆଶୀର୍ବାଦ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ପନ୍ଥା ନାହିଁ ରାଜେଶ୍ୱର । ତାଙ୍କୁ ହିଁ ସ୍ମରଣ କରନ୍ତୁ ।

(ରାଗ ଭୈରବୀ ବୃତ୍ତେ)

ଶୁଭ୍ର ମରକତ ଶୋଭା
ଅନୁପମ ମନ ଲୋଭା
ବିଧୁ ମୁଖ ଜଣି ଆଭା ମେନକା ସୁତା···
ବିଷ୍ଣୁ ପଦୁ ସମ୍ଭବିଲେ
ବିଷ୍ଣୁ ପଦୀ ନାମ ନେଲେ
ପାତାଳରେ ବିରାଜିଲେ ସରଗମାତା,
ଉଦ୍ଧରିଲେ ସଗର କୁଳ···
ଭଗୀରଥ ପାଇଥିଲେ ତପସ୍ୟା ଫଳ ॥୧॥

ଶଙ୍କର ଜଟା ଶୋଭିତା
ଜହ୍ନୁ ଆଶ୍ରମ ପ୍ଲାବିତା
ଦେବବ୍ରତଙ୍କର ମାତା ଶକ୍ତି ଆଧାର···
ପାପ ପ୍ରକ୍ଷାଳନକାରୀ
ପୁଣ୍ୟବତୀ ଅଧିଶ୍ୱରୀ
ସର୍ବ ଜଗତ ବନ୍ଦିତା ଦେବୀ ପଯୂର
ଆରାଧିଲେ ଦର୍ଶିବ ରାହା···
ଶଙ୍କଟରେ ପରିତ୍ରାଣ ସେହି ତୋ ସାହା ॥୨॥

ଚୈତ୍ରଗଙ୍ଗ : ଆରାଧନାର ଶେଷ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ମୋ ଆକୁଳ ପ୍ରାର୍ଥନା ମା'ର ହୃଦୟ ଏ' ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଗଳିତ କରି ପାରିନାହିଁ ।

ପୁରୋହିତ : ତଥାପି ସେଇହିଁ ଭରସା ।

ଚୈତ୍ରଗଙ୍ଗ : ହଁ, ସେଇହିଁ ଭରସା ।

ପ୍ରହରୀ : (ପୁଣି ପ୍ରବେଶ କରି) ପ୍ରଭୁ···

ଚୈତ୍ରଗଙ୍ଗ : ପୁଣି କିଏ ?

ପ୍ରହରୀ : ଶିବିର ରକ୍ଷକ ମହାଦଣ୍ଡ ପାଶ···

ଶ୍ରେଣ୍ଡଗଙ୍ଗ : ଉପସ୍ଥିତ କରାଅ । (ପ୍ରହରୀ ପ୍ରସ୍ଥାନ) ଏ' ସମୟରେ ମହାଦଣ୍ଡ ପାଶ କାହିଁକି ? (ମହାଦଣ୍ଡ ପାଶ ପ୍ରବେଶ କଲେ) କି ସମ୍ବାଦ ମହାଦଣ୍ଡ ପାଶ ?

ଦଣ୍ଡପାଶ : ଅଦ୍ଭୁତ ଘଟଣା ପ୍ରଭୁ···

ଶ୍ରେଣ୍ଡଗଙ୍ଗ : ଅଦ୍ଭୁତ ଘଟଣା !

ଦଣ୍ଡପାଶ : ନଦୀର କୂଳେ କୂଳେ ପହରା ଦେଉଥିଲେ ଆମ ଭଞ୍ଜ ସେନାମାନେ । ସେମାନେ ଦେଖିଲେ ଶତ୍ରୁ ଗଡ଼ଖାଇ ପ୍ରାଚୀରର ଏକ ଗୁପ୍ତଦ୍ୱାର ଦେଇ ଏ' ପାଖରେ ଜଣେ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ସଙ୍ଗରେ ଏକ ଅଙ୍ଗରକ୍ଷୀ ସୈନିକ । ପ୍ରହରୀମାନେ ତାକୁ ଧରିବାକୁ ଯାନ୍ତେ ସେ ନିବେଦିଲା—ମତେ ଧରିବା ଆବଶ୍ୟକ ନାହିଁ । ତୁମ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ନିକଟରେ ମତେ ପହଞ୍ଚାଇ ଦିଅ । ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଦେଖା କରିବି ।

ଶ୍ରେଣ୍ଡଗଙ୍ଗ : ଶତ୍ରୁ ଶିବିରରୁ ଜଣେ କେହି ? ସନ୍ଧାନ ନେଇଚ ସେ କିଏ ? ସନ୍ଧାନ ନେଇଚ ସେ କିଛି ଅସ୍ତ୍ର-ଶସ୍ତ୍ରରେ ସଜ୍ଜିତ କି ନୁହେଁ ?

ଦଣ୍ଡପାଶ : ନା ପ୍ରଭୁ, ନିରସ୍ତ୍ର ସେ । ପ୍ରକାଶିଲା—ତା ନାଁ । ବାସୁଦେବ ।

ଶ୍ରେଣ୍ଡଗଙ୍ଗ ବାସୁଦେବ ବାହିନୀପତି ! ସୁବର୍ଣ୍ଣ କେଶରୀଙ୍କର ତରୁଣ ଅମାତ୍ୟ ବାସୁଦେବ ବାହିନୀପତି !

ଦଣ୍ଡପାଶ : ହୋଇଥିବ ପ୍ରଭୁ···

ପୁରୋହିତ : ହୋଇଥିବ ନୁହେଁ, ନିଶ୍ଚୟ ସେଇଆ । କହି-
ନଥିଲି ତୁମକୁ, ମଙ୍ଗଳମୟୀ ବିଷ୍ଣୁପ୍ରିୟାଙ୍କର
ଆଶୀର୍ବାଦ...

ଦଣ୍ଡପାଶ : ଉପସ୍ଥିତ କରାଇବ ତୁମକୁ ?

ଶ୍ରୈଷ୍ଠିରାଙ୍ଗ : ନା, ମୁଁ ନିଜେ ଯିବ । ମୁଁ ନିଜେ ଯାଇ ତାଙ୍କୁ
ସାକ୍ଷାତ କରିବ ।

[ଶ୍ରୈଷ୍ଠିରାଙ୍ଗ ବାହାରିଗଲେ । ସଙ୍ଗେ
ସଙ୍ଗେ ଅନ୍ୟମାନେ ମଧ୍ୟ]

ସନ୍ଧି : ଏକ ପାଖେ ଏପରି ଯେ ନାଟକ ହୋଇଗଲା...
ଅନ୍ୟ ପାଖେ କେଶରୀ ଅନ୍ତଃପୁରେ ତାର
ପ୍ରତିଧ୍ୱନି ଉଠିଲା...ମହିଷୀ ସତ୍ୟବତୀ
ବାସୁଦେବ ନିରୁଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବୋଲି ଖବର
ପାଇଲେ...ଅତିଶୀଘ୍ର ସେ ଯାଇ ମହାରାଜଙ୍କୁ
ସତ୍ୟାସତ୍ୟ ପଚାରିଲେ...

[ସୁବର୍ଣ୍ଣ କେଶରୀ ମଞ୍ଚକୁ ଆସିଲେ,
ପଛରେ ତାଙ୍କର ରାଣୀ ।]

ସୁବର୍ଣ୍ଣକେଶରୀ : କେଉଁ ସମ୍ବାଦ ରାଣୀ ?

ରାଣୀ : ବାସୁଦେବ ନିରୁଦ୍ଦିଷ୍ଟ...

ସୁବର୍ଣ୍ଣକେଶରୀ : ଯଦି ସତ ହୋଇଥାଏ ?

ରାଣୀ : ଯଦି ସତ ହୋଇଥାଏ...ତା ହେଲେ କଣ...

ସୁବର୍ଣ୍ଣକେଶରୀ : ଏଥିରେ ବିଚଳିତ ହେବାର କିଛି ନାହିଁ
ରାଣୀ । ସମର ଲିପ୍ତ କୌଣସି ରାଜ୍ୟ ପକ୍ଷରେ
ଏପରି ଅନେକ ଅଚିନ୍ତ୍ୟ ଘଟଣା ଘଟିଥାଏ ।

ରାଣୀ : କିନ୍ତୁ...

ସୁବର୍ଣ୍ଣକେଶରୀ :

ଡରନା ଡରନା ମହାରାଣୀ ଗୋ
ବାସୁଦେବ ସେଠା ବିଷଧର ଫଣି ଗୋ ॥୦॥

ବିଳେ ଲୁଚି ଅଛି ପର ନଷ୍ଟେ ଦିନେ ହେବଧର
ସେଥିପାଇଁ ଚିନ୍ତା ନାହିଁ ଶୁଣ ରାଣୀ ଗୋ ॥୧॥

ପ୍ରଚ୍ଛର କରାଇ ଅଛି ତାହାକୁ ମୁଁ ପଠାଇଛି
ବୁଲିବ ସେ ଛଦ୍ମବେଶେ ଦେଶେ ପୁଣି ଗୋ ॥୨

କିଏ କେଉଁଠି କପଟ ରଜାର ହୁଏ ଭଗାରି
ସବୁ କଥା ଆସିବ ସେ ଜାଣି ଗୋ ॥ ୩ ॥

ସ୍ଥିରଅଛି ପ୍ରାଣସହି ପାଇଲେ ତାହାକୁ ମୁହିଁ
ଖଡ୍ଗରେ ତାହାର ଶିର ଦେବି ହାଣି ଗୋ ॥୪॥

(କଥା) ବୁଝିଲ ରାଣୀ, ସେ ବିଷୟରେ ତୁମେ ଚିନ୍ତା କର ନାହିଁ । ତାର ସମସ୍ତ ବ୍ୟବସ୍ଥା ମୁଁ କରି ସାରିଛି ।

[ଅଳ୍ପ ଦୂରରେ ନନ୍ଦିକା ଆସି ଠିଆ ହୋଇ ଥିବାର ଦେଖି ପାରି]

ରାଣୀ : କଣ ହେଲା ନନ୍ଦିକା ? କିଛି କହିବାକୁ ଚାହଁ ?

ନନ୍ଦିକା : ମୁଁ ବାପାଙ୍କୁ କିଛି ପଚାରିବାକୁ ଆସିଛି ।

ରାଣୀ : କଣ ପଚାରିବ ?

ନନ୍ଦିକା : ତୁମର ଜାଣି ଲାଭ ନାହିଁ । ପଚାରିବ ବାପାଙ୍କୁ । ଉତ୍ତର ଦେବେ ସେ ।

ରାଣୀ : କଣ ତୁମର ହୋଇଛି ? ଏ କେତେ ଦିନ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରୁଚି, ତୁମେ ଅନ୍ୟମନସ୍କ । ଯେତେ-

ବେଳେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁଚ, ଯେମିତି ଆଉ କିଛି ଭାବୁଚ । କାହା ସହିତ କାର ମେଳ ନାହିଁ । କଣ ହୋଇଚି ତୁମର ?

ନନ୍ଦିକା : କହିଲେତ ସେସବୁ ତୁମର ଜାଣି ଲାଭ ନାହିଁ । କୌଣସି ଦିନ ତୁମେ ଦେଶର ଭଲମନ୍ଦ କଥା ଚିନ୍ତା କର ନାହଁ । ତୁମେ ଯେ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି, ତୁମର ଯେ ଭଲ ମନ୍ଦ ଚିନ୍ତା କରିବାର ଅଛି ସେ କଥା କେବେ ତୁମ ମନକୁ ଆସି-ନାହିଁ । ରାଜନବରର ବିଳାସ ବ୍ୟସନ··· କିପରି ସୁଖରେ ରହିବ, କିପରି ରାଜ୍ୟର ସବୁ ସଂପଦ, ଭୋଗ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଠୁଳ ହେବ, ସେଇଆହିଁ ରହିଚି ତୁମର ଏକମାତ୍ର କାମନା । ପୁଣି ପରା ସବୁଦିନେ ତୁମେ ରହି ଆସିଛ ବାପାଙ୍କ ପାଖେ ପାଖେ । ତୁମେ ରାଜସିଂହା-ସନର ଏକ ପ୍ରତିଧ୍ୱନି ମାତ୍ର ! ତୁମର ଏସବୁ ବୁଝି ଲାଭ କଣ ?

ସୁବର୍ଣ୍ଣକେଶରୀ : ମାଆଙ୍କ ପ୍ରତି ଏ' ଅଭିଯୋଗ ପୁଣି କଣ ପଚାରିବାର ଅଛି ପଚାର ମତେ ।

ନନ୍ଦିକା : ସେହି ନଗର ପ୍ରହରୀ କାଳିଆ···କଣ ଥିଲା ତାର ଅପରାଧ ?

ସୁବର୍ଣ୍ଣକେଶରୀ : ନଗର ପ୍ରହରୀ କାଳିଆ !

ରାଣୀ : କାହା କଥା କହୁଚ ନନ୍ଦିକା ?

ନନ୍ଦିକା : ସେମାନେ ଥିଲେ ଦୁଇ ଜଣ···କାଳିଆ ଆଉ ପଞ୍ଚୁଆ । ଜଣେ ଗାଆଁରେ ମାଛ ଧରୁଥିଲା···ବଢ଼େଇ କାମ କରୁଥିଲା । ଆଉ ଜଣେ ଚାଷ କରୁଥିଲା ।

ସୁବର୍ଣ୍ଣକେଶରୀ : କଣ କହିବାକୁ ଚାହଁ ? ଏମିତିତ ଅନେକ ପାଇକ ସୈନ୍ୟ ବାହିନୀରେ ପଶିଛନ୍ତି···

ନନ୍ଦିକା : ହଁ । ସେଇମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଏ' ଦି'ଜଣ··· ଅନେକଙ୍କର ପ୍ରଭୁ···ଦୁଇଦିନ ତଳେ ସେ-ମାନେ ପହରା ହେଉଥିଲେ ମୋ' ଉଆସ ବାହାରେ···

ସୁବର୍ଣ୍ଣକେଶରୀ : କଣ ହେଲା ? ପହରାରେ ତ୍ରୁଟି କରିଥିଲେ ? ସେ କଥାତ ତୁମେ ମୋତେ କହି ପାରିଥାନ୍ତ···

ନନ୍ଦିକା : ତ୍ରୁଟି ନୁହେଁ । ନିଷ୍ଠାର ସହିତ ସେମାନେ ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଳନ କରୁଥିଲେ ।

ସୁବର୍ଣ୍ଣକେଶରୀ : ତା ହେଲେ ଆଉ ହେଲା କଣ ?

ନନ୍ଦିକା : ସେଦିନ ରାତି ଅଧରେ ଉଆସ କୋଠା ଛାତ ଉପରେ ଠିଆ ହୋଇଥିଲି ମୁଁ···

ରାଣୀ : ରାତି ଅଧରେ ! ତୁମେ କୋଠା ଛାତ ଉପରେ ଠିଆ ହୋଇଥିଲ ନନ୍ଦିକା ?

ନନ୍ଦିକା : ଅପଲକ ଆଖିରେ କେତେ କଳ୍ପନା···କେତେ ଆଶା ନେଇ ଚାହିଁଥିଲି ଗୈରିଗଙ୍ଗଙ୍କ ଶିବିରକୁ । ସେଇ ଦୁଇଟି ପହରା ସୈନିକ ଶିଶୁପରି କୋମଳ ମନ ନେଇ ମୋ ପାଖକୁ ଆସିଲେ । ଅନେକ ସମୟ ମୋ ପାଖରେ ଛିଡ଼ା ହୋଇ ରହିଲେ । ଭୁଲିଗଲେ ଗାଁରୁ ଆସିଥିବା ଦୁଇଜଣ ପହରା ସୈନିକ ସେ-ମାନେ । ମୁଁ ଭୁଲିଗଲି, ମୁଁ ରାଜ ନନ୍ଦିନୀ ନନ୍ଦିକା । ଅନେକ ସମୟ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଲୁ । ସାଧାରଣ ମଣିଷର କଥା···ଜୀବନର କଥା···

ଅନେକ । ଏକାଠି ନାଚିଲୁ , ଗୀତ ଗାଇଲୁ , ଖେଳିଲୁ । କାଲି ସେମାନଙ୍କୁ ବାସୁଦେବଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ କାଠଯୋଡ଼ି କୂଳ ଗଡ଼ଖାଇ ପାଖରେ ପହରାରେ ରଖା ଯାଇଥିଲା । ସେଇବାଟେ ଦେଇ ବାସୁଦେବ ଗୋଟିଏ ପ୍ରହରୀକୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ଚାଲି ଯାଇଛନ୍ତି ଅନ୍ୟ ପାଖକୁ ।

ସୁବର୍ଣ୍ଣକେଶରୀ : ଏ' ସବୁ ତୁମେ କଳ୍ପନାର କଥା କହୁଚ ଜେମା ?

ନନ୍ଦିକା : ଏ' ପାଖରେ ରହି ଯାଇଥିବା ପ୍ରହରୀକୁ ଆପଣ ଶୂଳି ଦେଇଛନ୍ତି । ବାସୁଦେବ ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗଙ୍କ ଶିବିରକୁ ଯାଇଛନ୍ତି ଏ ସମ୍ବାଦ ଯେପରି ପ୍ରଚାରିତ ନହୁଏ ସେଥିପାଇଁ ନିରୀହ କାଳିଆର ଜୀବନକୁ ଶେଷ କରି ଦେଇଛନ୍ତି ।

ରାଣୀ : କଣ କହିଲି ଜେମା ! ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗଙ୍କ ଶିବିରକୁ ଯାଇଛନ୍ତି ବାସୁଦେବ ?

ନନ୍ଦିକା : ଶାନ୍ତିର ବାର୍ତ୍ତା ନେଇ···ମୋର ନିମନ୍ତ୍ରଣ ନେଇ···

ରାଣୀ : ନନ୍ଦିକା !

ସୁବର୍ଣ୍ଣକେଶରୀ : ତୁମେ ଜେମାଙ୍କ କଥାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଛ ରାଣୀ ?

ନନ୍ଦିକା : ଅଭିଭୂତ ଆପଣ ! ମୁଁ ଜାଣେ, ଏତେବଡ଼ ସତ୍ୟକୁ ପ୍ରକାଶ କରିବାର ସାହସ ଆପଙ୍କ ପାଖରେ ନଥିବ । ଏକଛତ୍ର ଶାସନର କୌଶଳ ଭିତରେ ସତ୍ୟ ପ୍ରକାଶ ଅପେକ୍ଷା

ସତ୍ୟର କଣ୍ଠରୋଧ କରିବା ପାଇଁ ଆପଣ ଅଧିକ ବ୍ୟଗ୍ର । ସେଇଥି ପାଇଁତ···

ରାଣୀ : ନନ୍ଦିକା !

ସୁବର୍ଣ୍ଣକେଶରୀ : ଜେମା !

ନନ୍ଦିକା : କୁହନ୍ତୁ ତ, ସେଇ ନିରୀହ ପାଇକଟିକୁ ଗୁପ୍ତରେ ହତ୍ୟା କରାଯାଇ ନାହିଁ ? ବାସୁଦେବ ଯାଇ ନାହାନ୍ତି ଗଙ୍ଗ ଶିବିରକୁ ?

ସୁବର୍ଣ୍ଣକେଶରୀ : ଅସମ୍ଭବ । ମାଆଙ୍କୁ ପଚାର···ତୁମକୁ ମୁଁ କହୁ ନଥିଲି ରାଣୀ, ବାସୁଦେବ ଛଦ୍ମବେଶରେ ଯାଇଛନ୍ତି ଗାଁ ଗାଁ ବୁଲି ସମ୍ବାଦ ସଂଗ୍ରହ କରିବେ ରାଜ୍ୟ ଭିତରେ କିଏ ଆମର ଶତ୍ରୁତା କରୁଛି···କଳନା କରିବେ ଅଧିକ ସୈନ୍ୟ ସଂଗ୍ରହର ସମ୍ଭାବନା···

ନନ୍ଦିକା : ମିଛ ସବୁ ମିଛ । ଗୋଟିଏ ମିଛକୁ ଆଉ ଗୋଟିଏ ମିଛ ଦେଇ ଆପଣ ଢାଙ୍କି ଦେବାକୁ ଚାହାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ମନେ ରଖନ୍ତୁ—ତାହା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଆପଣଙ୍କର ସବୁ ମିଛର ପାଚେରୀ ଭାଙ୍ଗି ଚୂର୍‌ମାର୍ କରି ଦେବେ ଗ୍ରେହ୍ଗଙ୍ଗ । ବିଶ୍ୱାସ ହେଉନି ? ବେଶ୍ ଅପେକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ।

[ନନ୍ଦିକା କ୍ଷିପ୍ର ପଦରେ ବାହାରି ଗଲେ ।]

ରାଣୀ : ନନ୍ଦିକା···ନନ୍ଦିକା···

ସୁବର୍ଣ୍ଣକେଶରୀ : ଡାକି ଲାଭ ନାହିଁ ।

ରାଣୀ : ତା ହେଲେ, କେମା କଣ ଶେଷରେ ତୁମ ବିରୋଧରେ ବିଦ୍ରୋହ କଲେ ?

ସୁବର୍ଣ୍ଣକେଶରୀ : ତୁମ ଅଭିଧାନରେ ବିଦ୍ରୋହର ଅର୍ଥ କଣ ମୁଁ ଜାଣେନା । କିନ୍ତୁ କେମା ଯଦି ବିଦ୍ରୋହ କରିଥାନ୍ତି, ଉତ୍କଳ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ସ୍ୱାର୍ଥ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସେ ବିଦ୍ରୋହର ସଙ୍କେତ କେହି ପାଇବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଯେମିତି, ସେ ପ୍ରହରୀକୁ ହତ୍ୟା କରିବାର ସଂବାଦ କେହି ନପାଇବେ···

ରାଣୀ : ତା ହେଲେ, ନନ୍ଦିକାଙ୍କୁ କଣ ବନ୍ଦି କରାଯିବ ?

ସୁବର୍ଣ୍ଣକେଶରୀ : ତୁମର ଏ ପ୍ରଶ୍ନ ଶୁଣି ମୋତେ ହସ ମାଡୁଛି ରାଣୀ ।

(ଗୀତ—ରାଗ-ମୁଖାରୀ-ଆଡ଼ତାଳ)

ଯୋଷା ବରରେ !
ହସ ଲାଗେ ଶୁଣି ତୋର ଗୀରରେ
ଏଇ ଚତୁରତା ନେଇ
ପାଟରାଣୀ ହେଲୁ ତୁହି ମୋରରେ ॥୧॥

ଆନନ୍ଦନ ହୋଇ ଥିଲେ
କରିଥାନ୍ତି ଭିନ୍ନ ମନେ ମୁଁ ବିଚାରରେ
ଅବାଧ ସନ୍ତାନ ପାଇଁ
ବାସସ୍ଥାନ ହୋଇଥାନ୍ତା କାରାଗାରରେ ॥୧॥

ଏବେ କିନ୍ତୁ କଲେ ବନ୍ଦି
ରାଜ୍ୟସାରା ବିଦ୍ରୋହ ହେବ ପ୍ରଚାରରେ
ଫଳେ ପ୍ରଜାକୁଳ କଣ୍ଠେ
ଦେଖାଦେବ ସମବେଦନାର ସ୍ୱରରେ ॥୨॥

ଶୁଣ ତେଣୁ ରସାଳସା
ରାଜକେମା ପାଇଁ ଯାହା ଦରକାରରେ
ସବୁରି ସନ୍ଦେହ କରି ନାଶ
ପାଇବେ ସେ ସ୍ୱାଧୀନତା ତାରରେ ॥୩॥

ଜାଣିଛତ ମଦାଳସା
ଥିଲେ ଦେବାଦତ୍ତ ଜୈନମଣି ଶିରରେ
ପରାଜୟ ଅସମ୍ଭବ
ଅରି କରିବନି ରାଜ୍ୟ ଅଧିକାରରେ ॥୪॥

ନନ୍ଦିକାଙ୍କୁ ରଖିବି ମୁଁ
ନିଜ ପାଖେ ପାଖେ ନାହିଁ ଆମ ଡରରେ
ସୁବର୍ଣ୍ଣକେଶରୀ ରାଣୀ
ହରଷରେ ଆସ ଧରି ମୋର କରରେ ॥୫॥

(କଥା) ଆସ ରାଣୀ, କେମାଙ୍କର ମୁଁ ସମସ୍ତ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରି ଦେଉଛି ।

[ରାଜା ସୁବର୍ଣ୍ଣକେଶରୀ ଓ ରାଣୀ ବାହାରି ଗଲେ—। କିଛି ସମୟ ବାଦ୍ୟ ଧ୍ୱନି··· କନ୍‌ସାର୍ଟ ହୋଇ ସ୍ଥାନ ପରିବର୍ତ୍ତନର ସୂଚନା ଦେଲା ।]

ସନ୍ଧି : ମୃଦଙ୍ଗର ଗୁପ୍ତ ଦ୍ୱାର ଦେଇ ମନ୍ତ୍ରୀ ବାସୁଦେବ
ବୈଦ୍ୟଙ୍କ ଶିବିରରେ ପ୍ରବେଶ ହୋଇଲେ···
ନୃପମଣି ନିଜେ ତାହାଙ୍କୁ ପାଛୋଟି ନେଲେ···
ଏହାକୁ ସୁଯୋଗ ବୋଲି ମନେ କରି
ଯଥା ଯୋଗ୍ୟ ଭାବେ ତାଙ୍କୁ ସମ୍ଭାଳିଲେ···
ଏକାନ୍ତରେ ପାଖରେ ବସାଇ
ସମସ୍ତ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ବୁଝିଲେ···
ତାହା ପରେ ଏହି ପରି ପ୍ରକାଶ କଲେ···

ଚୈତ୍ରଗଙ୍ଗ : ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ନିକଟରେ କୃତଜ୍ଞ ବାହିନୀପତି !

ବାସୁଦେବ : ତୁମ୍ଭେ ଯଦି ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଭଙ୍ଗ ନକରନ୍ତି···

ଚୈତ୍ରଗଙ୍ଗ : ଅସମ୍ଭବ । ଜୀବନର ଶେଷ ରକ୍ତ ବିନ୍ଦୁ ବିନିମୟରେ ମଧ୍ୟ ସେ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଭଙ୍ଗ କରାଯିବ ନାହିଁ ।

ବାସୁଦେବ : ମୁଁ ମଧ୍ୟ ମୋର ପିତୃପୁରୁଷଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କରି ଶପଥ କରୁଛି···ତୁମ୍ଭେ ଉତ୍କଳର ସିଂହାସନ ଆରୋହଣ କରିବା ପରେ ଯେତେ ସମସ୍ୟା ଦେଖା ଦେବ ସେ ସବୁର ସମାଧାନ ପାଇଁ ନିଷ୍ଠାର ସହକାରେ, ପରମ ବିଶ୍ୱାସରେ ମୁଁ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବି ।

ଚୈତ୍ରଗଙ୍ଗ : ଉତ୍କଳର ଭାବୀ ପ୍ରଧାନ ସଚିବଙ୍କଠାରୁ ମୁଁ ଏହା ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ କିଛି ଆଶା କରି ପାରେନା ।

ବାସୁଦେବ : ତୁମ୍ଭେ !

ଚୈତ୍ରଗଙ୍ଗ : ଏଥିରେ ବିସ୍ମିତ ହେବାର କିଛି ନାହିଁ । ଜୟପୁର ପରାଜୟର ଏ' ସଙ୍କଟ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଆପଣ ଆସି ମୋତେ ଦେଇଛନ୍ତି ଶତ୍ରୁର ରଣ କୌଶଳର ସମସ୍ତ ଗୁପ୍ତ ତଥ୍ୟ···ଏ ସାହାଯ୍ୟର ପ୍ରତିଦାନ କଣ ଏତେ ନଗଣ୍ୟ ହେବା ଉଚିତ, ଯାହା ଆଜୀବନ ତାକୁ ସ୍ମରଣ କରି ରଖି ପାରିବି ନାହିଁ ?

ବାସୁଦେବ : ତୁମ୍ଭେ···

ଚୈତ୍ରଗଙ୍ଗ : ଆଲୋଚନା ପାଇଁ ଆଉ କଣ କିଛି ରହିଗଲା ବାହିନୀପତି ?

ବାସୁଦେବ : ନା ପ୍ରଭୁ ! ଆଲୋଚନା ନୁହେଁ, ବାସୁଦେବ ଏଣିକି କେବଳ ସେହି ଶୁଭ ଦିନକୁ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଲା, ଯେଉଁ ଦିନ ତାର ଆନୁଗତ୍ୟକୁ ସେ ଯଥାର୍ଥ ପ୍ରମାଣିତ କରି ପାରିବ ।

ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗ ସବୁ ସେଇ ମା'ର ଆଶୀର୍ବାଦ ।

[ବାସୁଦେବ ପ୍ରଣାମ କରି ବାହାରି ଗଲେ । ଚିନ୍ତାମଗ୍ନ ଭାବେ ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗ ଶିବିରରେ ପଦଚାରଣ କରୁଥିଲେ । ପଶି ଆସିଲେ ବୟସ୍ୟ । ହାତରେ ଅନେକ ଚିଠିପତ୍ର···]

ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗ : ଅସମୟରେ ବୟସ୍ୟ···

ବୟସ୍ୟ : ପ୍ରଭୁଙ୍କ କକ୍ଷରେ ସମୟ ଅସମୟରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାର ଅଧିକାର କେବଳ ବୟସ୍ୟଙ୍କୁ ମିଳିଛି ପ୍ରଭୁ ।

ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗ : କିନ୍ତୁ ତାହା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟହୀନ ଭାବେ ହୋଇ ନଥିବ ନିଶ୍ଚୟ ।

ବୟସ୍ୟ : ପ୍ରଭୁ ଯେତେବେଳେ ରଣଯାତ୍ରା ଆରମ୍ଭ କଲେ ପ୍ରଭୁଙ୍କର ସୈନ୍ୟ ସାମନ୍ତ ପାରିଷଦରେ ଆସିବା ଲାଗି ବହୁ ଲୋକ ସଜବାଜ ଧସାଧସି ହେଲେ···କେତେ ପାନ୍ତୁଲ, ରମୁଲୁ, ଶାମୁଲୁ, ଗୌଡ଼ୁଲୁ, ସୌରୁଲୁ, ପାଉଲୁ, ବାଉଲୁ, ଠାଉଲୁ, ଆଉ ନାଉଲୁ । ଏ ଅଭାଗା ବୟସ୍ୟ କଥା ପଚାରେ କିଏ ? ରାଜମାତା ଯେତେବେଳେ ଏକାନ୍ତରେ ମତେ ଡାକି କହିଲେ—"ବୟସ୍ୟ, ତୁମେ ପୁଅ ସାଙ୍ଗରେ

ଯାଅ ।'' ମୋ ପିଳେହୃତ ପାଣି ହୋଇଗଲା ।
ମୁଁ କହିଲି—ସେ କାମ ମୋ ଦ୍ୱାରା ହୋଇ
ପାରିବ ନାହିଁ । କୁରାଢ଼ି, କାଙ୍କ, ଦାଆ,
କୋଦାଳ, କଣ୍ଟୁରୀ, ପନିକ, କୋରଣା,
ଡାମ୍ପଣ ଧରି ମୁଁ ଯୁଦ୍ଧ କରି ପାରିବି ନାହିଁ ।

ବୈତ୍ତଗଙ୍ଗ : (ହସିହସି) ଯୁଦ୍ଧ ସବୁ ଏଇଥିରେ ହୁଏ ପରା…

ବୟସ୍ୟ : ମୋ ଜାଣିବାରେ ଯୁଦ୍ଧ ଆଉ କୋଉଥିରେ
ହୁଏନାତ ସ୍ୱାମୁ……ଯୁଦ୍ଧ ବୋଇଲେତ
କାମୁଡ଼ିବା, ରାମ୍ପିବା, ଚମୁଟିବା, ଆମ୍ପୁଡ଼ିବା
…ଏଇତ ଯୁଦ୍ଧ । ରାଜମାତା ମୋ କଥା ଶୁଣି
କହିଲେ—''ତମକୁ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ହେବ
ନାହିଁ । ଖାଇପିଇ ତେମେ ଖାଲି ସେଠି
ରହିବ…'' ଖାଇବି…କଣ ଖାଇବିକି ?
ବଗଡ଼ା ଭାତ, କୋଳଥ ସିଝା, ସାରୁ ମୋହରି,
ଖୁଦ କ୍ଷୀରି, କାଞ୍ଜିପାଣି ରସା, ଏହି ସବୁ
ଖାଇବ । ''ଆଉ ପୁଅ ପାଖେ ପାଖେ ଥିବ ।
ତା, ମନ ଦୁଃଖ ଯେମିତି ନହୁଏ ଦେଖିବ ।
ତମ କାମ ସେଇଆ ।''

ବୈତ୍ତଗଙ୍ଗ : ଦୁଃଖ ନୁହେଁ ବୟସ୍ୟ, ଖାଲି ଚିନ୍ତା…

ବୟସ୍ୟ : (ଗହିଲା)

କଦଳୀ ଗଛର ପୁଆଲୋ
ସତ କହୁ ନାହୁଁ କିଆଁଲୋ…
ପୋଖରୀ ଘାଟରେ ଦେଉଳ ପେଟରେ
ବୁଢ଼ୀ ଅସୁରୁଣୀ ଫରୁଆ ଭିତରେ
ଦାଉ ଦାଉ ଜଳେ ନିଆଁଲୋ… ।

ବୈତ୍ତଗଙ୍ଗ : (ହସିହସି) କି ନିଆଁ ବୟସ୍ୟ ?
କୋଉ ନିଆଁ କଥା କହୁଚ ?

ବୟସ୍ୟ : (ପହଲ)

ମନ କୁତୁକୁତୁ ହେଲାଣି
ସେଇଥିପାଇଁ ମୋ ଭୁଲେଣି···
ତୋ ପାଇଁ ଯାହା ମୁଁ ଆଣିଚ ଧନରେ
ସାଇତି ରଖିଥା
ନେଉଚ ଏବେ ମୁଁ ମେଲ୍ଣି·· ।

ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗ : (ସେମିତି ହସିହସି) କଣ ଆଣିଚ ବୟସ୍ୟ ?

ବୟସ୍ୟ : ଫୁଲ ଆଣିଚ ଜାତଜାତକା । ବାଇଡ଼ଙ୍କ, କନସିର, ସଜନା, ବାଇଗବା, କଖାରୁ, ନାଉ, ପୋକସୁଙ୍ଗା,·····ଏଇ ଦେଖିବା ହେଉନ୍ତୁ ।

[ବୟସ୍ୟ କେତେ ଗୁଡ଼ିଏ ଚତ୍ରପଟ ବାହାର କରି ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗଙ୍କ ହାତରେ ଧରାଇ ଦେଲେ ।]

ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗ : ଏତ ସବୁ ଚତ୍ରପଟ । ମୋ ରାଣୀମାନଙ୍କର··· ମୋ ବାଗ୍‌ଦତ୍ତା ମାନଙ୍କର···

ବୟସ୍ୟ : (ଶେଷ ଚତ୍ରପଟଟି ଦେଖାଇ) ଆଉ ଏଉଟି ?

ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗ : (ସହାସ୍ୟ ମୁଖରେ) କାହାର ଏ' ଚତ୍ରପଟ ବୟସ୍ୟ ?

ବୟସ୍ୟ : (ହସି ହସି) ଆଖି ଲାଖି ଗଲାଟି ?

(ପହଲ) ନୁଚଚ ନା ଗୋଡ଼ ଢାଇଚା ଦଶୁଚ···
କମଲ ବନକୁ ଯାଇଥେଲି
ସେଠି ଯାହା ମୁଁ ପାଇଥେଲି
ସାଉଁଟି ଆଣିଚ ଅତି ଯତନରେ
ବନ୍ଧୁ ପାଦତଳେ ଥୋଇ ଦେଲି··· ।

ଗ୍ରୈଡ଼ଗଙ୍ଗ : ପଣ୍ଟରିଲ ପଗ୍ର କାହାର ଏ' ଚିତ୍ରପଟ ?

ବୟସ୍ୟ : କାହାର ମୁଁ କହିବ ନାହିଁ । ଚାମୁ ଇଚ୍ଛା କଲେ ଜାଣିବା କଣ ଏତେ କଷ୍ଟ ହବ ? ତେବେ ହଁ, ଏଉଟିକୁ ଆମ ରାଜ ମହାରଣା ଆଙ୍କିଛି । ଯୁଦ୍ଧ ହେବା ଆଗରୁ ଛାମୁ ଯେତେବେଳେ ଶତ୍ରୁ ଘାଟୀର ନକ୍‌ସା ତିଆରି କରିବା ପାଇଁ ମହାରଣାଙ୍କୁ ଗୁପ୍ତରେ ଶତ୍ରୁ ରାଇଜକୁ ପଠାଇ ଥିଲେ···ସେତିକି ବେଳେ ମହାରଣା ଏଇ ରମ୍ୟା କଡ଼ୀଟିକୁ ଦେଖି ଥିଲା । ଚିତ୍ରକର ଲୋକତ, ଏମିତି ଫୁଲଟ ଦେଖି ନଥିଲା, ଦେଖି ଦେଲା ଯେମିତି, ଆଙ୍କି ଦେଲା ସେମିତି ।

ଗ୍ରୈଡ଼ଗଙ୍ଗ : ବାସ୍ତବିକ୍, ମନଲୋଭା ଏ' ରୂପ···

ବୟସ୍ୟ : ସେଇଥିପାଇଁ ପଗ୍ର ଆଣିଲି । ପାଖରେ ଥାଉ । ମନ ଖରାପ ହେଇଗଲେ ଟିକଏ ଟିକଏ ଦେଖି ଦେବେ । ଚିନ୍ତା ଦୂର ହେଇଯିବ ।

ଗ୍ରୈଡ଼ଗଙ୍ଗ : (ପ୍ରକୃତିସ୍ଥ ହୋଇ) ନା ବୟସ୍ୟ, ରଣ-କ୍ଷେତ୍ରରେ ନାରୀର ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ଏ' ଚିତ୍ର-ପଟକୁ ମୋ ସମ୍ମୁଖରୁ ନେଇ ଯାଅ । ମନକୁ ମୋର ବିଚଳିତ କରି ଦିଅ ନାହିଁ । ଯାଅ··· ମୁଁ କ୍ଲାନ୍ତ···ବିଶ୍ରାମ ନିଏ ।

[ଗ୍ରୈଡ଼ଗଙ୍ଗ ଚାଲିଗଲେ]

ବୟସ୍ୟ : (ସ୍ୱଗତଃ) ଛାମୁ ମୋ ଉପରେ ରାଗିଲେକି ? ନା' ବା···ମୁଁ ତ ବୟସ୍ୟ, ମୋ ଉପରେ ପୁଣି ରାଗ କଣ ? ମୁଁ ବା ସେଥିପାଇଁ ଭୟ

କରିବ କାହିଁକି ? ମୋ ପାଇଁ ତ ସାତଖୁଣ୍ ମାଫ୍…କେମିତି ସାତଖୁଣ୍ ମାଫ୍ ? ବୋଇଲ…ବଂଶନାଶ ବେଳେ ଘୋଡ଼ାମୁହାଁ ପୁଅର ଯେମିତି ସାତଖୁଣ୍ ମାଫ୍…ଦେଶ ନାରଖାର ହେଲା ବେଳେ ଯେମିତି ସାତଖୁଣ୍ ମାଫ୍ ଚୋର, ଡାକୁ, ବଜାରୀ, ଘୁସ୍ ଖୋର, କଳାବଜାରୀଙ୍କର…ମୋର ସେମିତି ସାତଖୁଣ୍ ମାଫ୍ ।

[ବୟସ୍ୟ ବାହାରି ଗଲେ ।]

ସନ୍ଧି : ଏଥି ଅନ୍ତେ ଘଟିଲା ଯା ଶୁଣ ସାଧୁଜନ
ନରପତି ପ୍ରବେଶିଲେ ବିଶ୍ରାମ ସଦନ…
ବହୁକାଳ ବିତାଇଲେ ଆକୁଳ ଅନ୍ତରେ
ପୁଲକିତ ହେଲା ଦେହ ଅରୁହା ବ୍ୟଥାରେ…
ଅବଶେଷେ ବିଭାବରୀ ଅର୍ଦ୍ଧଯାମ ହେଲା
ନିଦ୍ରା ଦେବୀଙ୍କର ସ୍ନେହ ଆଶିଷ ମିଳିଲା…
ନିଦ୍ରାରେ ଦେଖିଲେ ରାଜା ଅଦ୍ଭୁତ ସପନ
ସପନରେ ଭିନ୍ନ ରୂପ ହେଲା ପ୍ରକାଶନ…
ସପନ ବିଭୋର ସଦା ବୟସ୍ୟେ ଡାକିଲେ
ଅନୁନୟକରି ମଧୁ ବାଣୀ ପ୍ରକାଶିଲେ…

[ସଂଗୀତ ଓ ଆଲୋକର ସୂଚନା ମଧ୍ୟରେ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ସ୍ୱପ୍ନ ଦୃଶ୍ୟ । ସ୍ୱପ୍ନରେ ରାଜା ଦେଖିଲେ ଏକ ଅପରୂପ ସୁନ୍ଦରୀ ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ —କିନ୍ତୁ ରାଜା ଉଠିପଡ଼ି ପାଖକୁ ଡାକି ଗଲା ବେଳକୁ ସେ ସେଠାରୁ ଚାଲି ଗଲେ । ରାଜା ଅସ୍ଥିର ହୋଇ

ସେଇ ସ୍ୱପ୍ନରେ ବୟସ୍ୟଙ୍କୁ ଡାକି ସମସ୍ତ
କଥା କହିଲେ । ବୟସ୍ୟ ରାଜାଙ୍କ କଥା
ଶୁଣି ସେହି ସୁନ୍ଦରୀଙ୍କୁ ଆଣି ରାଜାଙ୍କ
ସହିତ ଭେଟ କରାଇ ସେଠାରୁ ଚାଲି
ଗଲେ । ରାଜାଙ୍କ ସହିତ ସେଇ
ସୁନ୍ଦରୀଙ୍କର କ୍ଷଣିକ ଭେଟ ପରେ—
ଉଭୟଙ୍କର ବାସ୍ତବ ମିଳନ ହେବା
ପୂର୍ବରୁ ସୁନ୍ଦରୀ ପୁଣି ସହସା ଅପସାର
ଲେ । ରାଜାଙ୍କର ସ୍ୱପ୍ନ ଭାଂଗି ଗଲା
ଆଉ ଏଇ ସ୍ୱପ୍ନ ପାଇଁ ସେ ବ୍ୟଥିତ
ବିଚଳିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ··· ।

ଏଇ ସ୍ୱପ୍ନ ଦୃଶ୍ୟଟି ମୂକାଭିନୟ ନୃତ୍ୟ
ଶୈଳୀରେ ଅଭିନୀତ ହେଉ ଥିବା
ସମୟରେ ତାହା ଗାୟକମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା
ଗୀତରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହେଉଥିବ ।]

ଗାୟକ : (ସ୍ୱପ୍ନ ଦୃଶ୍ୟ ସମୟରେ ଗୀତ···
ଆଜ ଦେଖିଲିରେ···
ନବୀନ ବୟସୀ ବାଳା···ବୃତ୍ତେ)

ଶୁଣ ବୟସ୍ୟରେ କମଳ ନୟନା ବାଳୀ···
ଲୁଚିଲଛ କାହିଁ ବିଧୁ ବଦନୀକ
ସେ ଯେ ମୋର ଗଳାମାଳ ॥୦॥

ଏତ ବିପରୀତ ନୁହିଁଇ ଉଚିତ
ଚତୁର ସାଥୀ ଭାଷଇ
ରଣାଙ୍ଗନେ କାହିଁ ସେନାପତି
ନିଜେ ରମଣୀ ସାଥି ଖୋଜଇ ॥୧॥

ସେନାପତି ଖାଲି ନୁହେଁ ମୁହିଁ ବନ୍ଧୁ
ପ୍ରଥମେ ପୁରୁଷବର
ଆକୁଳେ କହିଲେ ବଧୂର ରାଜନ
କର ନାହିଁ ମତେ ପର ॥୨॥

ଶୁଣି ସେହି ବାଣୀ ଆଣିଲେ ବୟସ୍ୟ
ନବୀନା ବାଳାରେ ତହିଁ
କୋଟିକାମ ଜିଣା କରୀଗମନା ସେ
ଭୂମିରେ ରହିଲା ଚାହିଁ ॥୩॥

ଭେଟା ଭେଟି କରି ବୟସ୍ୟ ଚଳିଲେ
ନିଜର ଶୟନ ସ୍ଥାନ
ଏକାନ୍ତରେ ରାଜା ବାଳା କର ଧରି
ଉଷ୍ଣିତ କରିଲେ ମନ ॥୪॥

ବାହୁରେ କଣ୍ଠାଇ ହୃଦୟେ ରସାଇ
ପଲଙ୍କରେ ବସାଇଲେ
ଅତି ଆଦରରେ ଅକୁହା ବେଦନା
ରମା ବରେ ନିବେଦିଲେ ॥୫॥

ଅଳି ମନ ଡଳେ କୁସୁମ ପରାଗ
ମଧୁ ଗୁଣିବାର ଆଶେ
ଏହି ସମୟରେ ସହସା ସେଠାରୁ
ଅପସରି ଗଲି ଯୋଷା ॥୬॥

[ସ୍ୱପ୍ନ ଦୃଶ୍ୟ ଶେଷ ହେଲା । ବ୍ୟଥିତ ବିଚଳିତ ରାଜା ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗ···ସେହି ସ୍ୱପ୍ନ ଭୁଲି ଯିବାପାଇଁ "ମା ଗଂଗା" ଉଚ୍ଚାରଣ କରି ଗଂଗାଙ୍କର ଆରାଧନା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ମୁଦ୍ରିତ ନୟନରେ ଧ୍ୟାନ ମଗ୍ନ ହେଲେ ।]

ସଙ୍ଗ : ସପନେ ଭୁଲିବା ଲାଗି ଗଜପତି,
ହୃଦକର ପରିମଳ···
ନୟନ ବୁଜିଲେ ଦେଖି ଆରାଧିଲେ,
ପାଇବାକୁ ନବବଳ···
ଏହି ସମୟରେ ଘଟିଲା ଘଟଣା,
ଚିନ୍ତାର ବାହାରେ ଯାହା···
ସେହି କଥା ଏବେ ଦେଖ ସଭାଜନ,
ପ୍ରକାଶ କରୁଛୁ ତାହା···

[ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗଦେବ ମୁଦ୍ରିତ ନୟନରେ ଧ୍ୟାନରତ ଭାବେ ବସିଛନ୍ତି । ପଶି ଆସିଲେ ନର୍ତ୍ତକୀ···]

ନର୍ତ୍ତକୀ : ଗଙ୍ଗଦେବ···

ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗ : (ଧ୍ୟାନ ଭାଙ୍ଗିଗଲା ଯେମିତି) କିଏ ?

ନର୍ତ୍ତକୀ : ଆଖି ବୁଜିଥିଲେ କେହି କଣ କାହାକୁ ଦେଖି ପାରେ ?

ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗ : (ଆଖି ଖୋଲି) ଆପଣ···ଆପଣ···ଏ' କଣ ···ସ୍ୱପ୍ନ ନା ବାସ୍ତବ !

ନର୍ତ୍ତକୀ : ସବୁ ବାସ୍ତବ ସ୍ୱପ୍ନ ହୋଇ ପାରେ···କିନ୍ତୁ ସବୁ ସ୍ୱପ୍ନ ବାସ୍ତବ ହୋଇ ପାରେ ନାହିଁ । ଏ' କିନ୍ତୁ ସ୍ୱପ୍ନ ନୁହେଁ ବାସ୍ତବ ।

ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗ : (ତନ୍ମୟ ହୋଇ ନିରୀକ୍ଷଣ କରୁଥିଲେ) ଆପଣ ତା ହେଲେ···

ନର୍ତ୍ତକୀ : ଦେଖୁଛନ୍ତି କଣ ? ଦେବୀ ନୁହେଁ ମାନବୀ ।

ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗ : ଆପଣ···ଆପଣ···

ନର୍ତ୍ତକୀ : ଚିହ୍ନି ପାରୁନାହାନ୍ତି ?

ଗୈଙ୍ଗେୟଗଙ୍ଗ : ଶନ୍ଦିକା ? ହଁ···(ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଓ ସଙ୍କଟ ମଧ୍ୟରେ) ନା···ନା'ତ···

ନନ୍ଦିକା : ଦେଖି ନାହାନ୍ତି ମତେ କେଉଁଠି ?

ଗୈଙ୍ଗେୟଗଙ୍ଗ : (ସେହି ଦ୍ୱିଧା) କେଉଁଠି···

ନନ୍ଦିକା : ବରାନାସୀ କଟକ ଦୁର୍ଗର ଗଡ଼ଖାଇ ପାଚେରୀର ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ ଗୃହରେ ମୁଁ ଛିଡ଼ା ହୋଇ ଥାଏ···ଦିନର ଲଢ଼େଇ ବେଳେ, ରାତିର ଶାନ୍ତ ଆକାଶ ତଳେ···ପ୍ରାସାଦର ଛାତ ଉପରେ···ଅପଲକ ନୟନରେ ଚାହିଁ ରହିଥାଏ ଗଙ୍ଗମାନ ଗଙ୍ଗଦେବଙ୍କୁ···ଲକ୍ଷ୍ୟ କରୁଥାଏ ତାଙ୍କର ଶୌର୍ଯ୍ୟ ସ୍ପର୍ଶୀ ସମର କୌଶଳକୁ···

ଗୈଙ୍ଗେୟଗଙ୍ଗ : ଆପଣ ତା ହେଲେ···ତା ହେଲେ···

ନନ୍ଦିକା : ହଁ, କେଶରୀ ନନ୍ଦିନୀ···

ଗୈଙ୍ଗେୟଗଙ୍ଗ : ନନ୍ଦିକା !

ନନ୍ଦିକା : (ହସିହସି) ହଁ, ନନ୍ଦିକା ।

ଗୈଙ୍ଗେୟଗଙ୍ଗ : (ବିଚଳିତ ଭାବରେ) କିନ୍ତୁ···କିନ୍ତୁ···

ନନ୍ଦିକା : କାହିଁକି ? ବାସୁଦେବ କିଛି କହି ନାହାନ୍ତି ନା କଣ ? ହୋଇପାରେ, ହୁଏତ କହି ନଥିବେ ମୁଁ ନିଜେ ଆସିବି ବୋଲି । କିନ୍ତୁ କୁହନ୍ତୁ ତ, କେତେ ଦିନ ମୁଁ ଆଉ ଅପେକ୍ଷା କରି ପାରିଥାନ୍ତି ?

ଗୈଙ୍ଗେୟଗଙ୍ଗ : ଅପେକ୍ଷା ?

ନନ୍ଦିକା : ଅପେକ୍ଷା । ଆଉ କଣ ହୋଇ ପାରେ ? କଣ ଆଉ କରି ପାରିଥାନ୍ତି ?

ଚୈତ୍ରଗଙ୍ଗ : କିନ୍ତୁ, ଆପଣ ନିଜ ଗଡ଼ ଗୁଡ଼ ଶତ୍ରୁ ଶିବିରରେ !

ନନ୍ଦିକା : କିଏ ମୋର ଶତ୍ରୁ ? ଆପଣ ଗଙ୍ଗଦେବ ? ନା' ତ···ଆମରିତ କେବେ ଶତ୍ରୁତା ନଥିଲା । ଆପଣ ମୋତେ ଶତ୍ରୁ ମନେ କରୁଛନ୍ତି କାହିଁକି ? କି ଶତ୍ରୁତା ମୋଠାରେ ଦେଖିଲେ ?

ଚୈତ୍ରଗଙ୍ଗ : କିନ୍ତୁ ଆପଣ ଏ' ନିଶାର୍ଦ୍ଧରେ···

ନନ୍ଦିକା : ନା, ମୋର କୌଣସି ଅସୁବିଧା ହୋଇ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ପଥ ଦେଇ ମୁଁ ବାସୁଦେବଙ୍କୁ ପଠାଇ ଥିଲି ସେଇ ପଥ ଦେଇ ଆସିଛି । ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରହରୀ ସୈନ୍ୟମାନେ ମୋର କିଛି କ୍ଷତି କରି ନାହାନ୍ତି । ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତୁ, ମୋତେ ମଧ୍ୟ ପଚାରି ନାହାନ୍ତି ମୁଁ କିଏ, କେଉଁଠୁ ଆସିଛି, କୁଆଡ଼େ ଯାଉଛି । ପଥର ମୂର୍ତ୍ତିପରି ସେମାନେ ଖାଲି ଚାହିଁ ରହିଛନ୍ତି ନିର୍ବାକ ଆଉ ଅପଲକ ଦୃଷ୍ଟିରେ । ନା ନା, ସେମାନେ ଅଚେତନ ନଥିଲେ । ସଚେତନ ଥିଲେ । ଜାଗ୍ରତ ଥିଲେ । କେତେ ଭଦ୍ର ସେମାନେ··· ବାପାଙ୍କୁ ମୁଁ ଠିକ୍ ଏଇ କଥା କହିଥିଲି । ଗଙ୍ଗଦେବ ଅନ୍ୟ ଉପାଦାନରେ ଗଢ଼ା । ମାନବିକତାର ପୂଜକ ସେ । କେଶରୀ ଶାସନର ନିର୍ମମ ରଥ ଚକ ତଳେ ପେଷି ହୋଇ ଯାଇଥିବା ପ୍ରଜା-କୁଳ ପାଇଁ ମୁକ୍ତିର ମଶାଲ ଧରି ଆସିଛନ୍ତି ସେ···

ଚୈତ୍ରଗଙ୍ଗ : (ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିଚଳିତ ହୋଇ) ମୁଁ କିଛି ବିଶ୍ୱାସ କରି ପାରୁ ନାହିଁ···

ନନ୍ଦିକା : କୋଉ କଥା ଅବିଶ୍ୱାସ କରୁଛନ୍ତି ? ଭାବୁଛନ୍ତି ପରା, ବାପା କୌସ୍ତୁଭମଣିର ଅଧିକାରୀ ବୋଲି ଅପରାଜିତ ? କିନ୍ତୁ, ମୁଁ ତ ତାକୁ ନେଇ ଆସିଚି ।

ଚୈଡ଼ଗଙ୍ଗ : ଆପଣ କୌସ୍ତୁଭମଣି ନେଇ···

ନନ୍ଦିକା : ମୋ ପାଇଁ ଆଉ ଅନ୍ୟ ଉପାୟ କଣ ଥିଲା ? ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ୁଥିବା ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ବିରୋଧରେ ମୋର ଉତ୍ତେଜିତ ସ୍ୱର କାଳେ ପ୍ରଜାମାନେ ଶୁଣି ପାରିବେ, ସେଇଥିପାଇଁ ସେ ମତେ ପାଖେ ପାଖେ ରଖିଥିଲେ, ଆଉ ନିଜକୁ ଅପରାଜିତ ରଖିବାର ଦମ୍ଭ ନେଇ କୌସ୍ତୁଭମଣି ଲୁଚାଇ ରଖିଥିଲେ ଶିରସ୍ତ୍ରାଣରେ । ସେଇ କୌସ୍ତୁଭମଣି ମୁଁ ଯଦି ଆଣି ନଥାନ୍ତି ତାହେଲେ ଆପଣ ମୋ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ରାଜି ହୁଅନ୍ତେ କିପରି ? ମତେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତେ କାହିଁକି ?

ଚୈଡ଼ଗଙ୍ଗ : ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତାବ !

ନନ୍ଦିକା : ଅନୁମାନ କରି ପାରୁନାହାନ୍ତି ? ଜାଣି ପାରୁନାହାନ୍ତି କିଛି ?

ଚୈଡ଼ଗଙ୍ଗ : ଅନୁମାନ···ପାରୁଛି ପୁଣି ପାରୁନାହିଁ·· ସବୁ ଅନୁମାନ କଣ ଠିକ୍ ହୋଇ ପାରେ ? ସବୁ ସ୍ୱପ୍ନ କଣ ସତ୍ୟ ହୁଏ ? ଅନୁମାନ ନୁହେଁ, କୁହନ୍ତୁ କି ପ୍ରସ୍ତାବ ?

[ପଶି ଆସିଲେ ବୟସ୍ୟ]

ଚୈଡ଼ଗଙ୍ଗ : ଏ' ସମୟରେ ତୁମେ ବୟସ୍ୟ ?

ବୟସ୍ୟ : (ପହଲି) ଲେନା ଭାଙ୍ଗି କାଲି ଲଢ଼ୁ
ମୋ ରାଗ ବେଳକୁ ପଡ଼ୁଛି ଭେଣ୍ଡିଆ
ଛାତିରେ ଭାଙ୍ଗିବି ଖଡ଼ୁ ।

ଗୈଉଡ଼ଟଙ୍ଗ : ବୟସ୍ୟ...

ବୟସ୍ୟ : (ପଦ୍ୟ) ମାଆଲୋ ମଲ୍ଲି କେତେ ବେହେଲା
ରେଇଁ ଶୋଇଥିବ ଯିଏ,
ତାକୁ ଉଠେଇବ କିଏ ?

ଗୈଉଡ଼ଟଙ୍ଗ : (ବାଧାଦେଇ) ବୟସ୍ୟ...

ବୟସ୍ୟ : ସେଇ ଚନ୍ଦ୍ରପଟ୍ଟ । କହି ନଥିଲି ଗ୍ଲୁମୁ ?

(ପଦ୍ୟ) ଚମ୍ପାଫୁଲ ପରି ଗୋରୀ...
ଚମ୍ପାଫୁଲ ଠାରୁ ବଳି ସୁନ୍ଦରୀ
ଦେଖି ପେଟ ଯିବ ପୂରି ।

(କଥା) ମୁଁ କଣ ଆଉ ପାଖରେ ଆଉ ଶୋଇ ପାରିଲି କି ଗ୍ଲୁମୁ ? ଏପାଖରେ ଫୁସ୍ ଫାସ୍, ଭୁଟ୍‌ଭାଟ୍, ଚୁଟ୍‌ଚାପ୍ ଶୁଣି ଚଉଁକରି ଉଠି ପଡ଼ିଲି ପରା ! (ନାୟିକାଙ୍କୁ ଭଲ କରି ଦେଖି) ଅବିକଳ ସେଇ ଚନ୍ଦ୍ରପଟ୍ଟ ତ ଗ୍ଲୁମୁ...

ନାୟିକା : କୋଉ ଚନ୍ଦ୍ରପଟ୍ଟ ? କାହା କଥା କହୁଛନ୍ତି ବୟସ୍ୟ ?

ଗୈଉଡ଼ଟଙ୍ଗ : ବୟସ୍ୟଙ୍କ କଥା ବୟସ୍ୟଙ୍କୁ ଜଣା । କୋଉ କଥାରେ କଣ ତାଙ୍କର ଠିକ୍ ଠିକଣା ଥାଏ ?

ବୟସ୍ୟ : କେମିତି ରହିବ ତୁମୁ ? କାମ ତ ଖେଳ— ହସେଇବା, ରସେଇବା, ମଜେଇବା, ସଜେଇବା, ଭଜେଇବା, ଯେତେସବୁ ଇବା... ଇବା...ଇବା... । ସେଥିରେ କୋଉ କଥା କାହା ପାଖରେ ଠିକ୍ ରହିବ କେମିତି ?

[ନନ୍ଦିକା ଓ ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗ ଆନମନାରେ ହସୁଥାନ୍ତି ।]

ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗ : ହେଲା । ଏବେ ତୁମେ ଯାଅ ବୟସ୍ୟ । ମନେତ ଟିକିଏ ଶାନ୍ତରେ···

ବୟସ୍ୟ : ହେଲା···ହେଲା···ହେଲା । ଯେତେ ଶାନ୍ତରେ ···ଯେତେ ସୂତ୍ରଧାରେ···ଯେତେ ନଗୋଲାରେ ଭାବନ୍ତୁ···ଚିନ୍ତନ୍ତୁ···ହେଜନ୍ତୁ··· ।

(ପହଳ) ବହଳ ଖିରସା ପାଣି
କଥାଟି ରଖିଥା ଜାଣି···
କଉଡ଼ି ନେବୁଲୋ ଗଣି,
ପିଇବୁ ପାଣିଲୋ ଛାଣି··· ।

[ବୟସ୍ୟ ବାହାରି ଗଲେ ।]

ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗ (ପୂର୍ବ କଥାର ଖିଅ ଧରି) ଆପଣଙ୍କର ପ୍ରସ୍ତାବ ···ଆପଣଙ୍କର ପ୍ରସ୍ତାବ···

[ଗଭୀର ଚିନ୍ତାମଗ୍ନ ଭାବେ ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗ ଘରେ ଏଣେ ତେଣେ ବୁଲିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଦେଖାଗଲା ଯେମିତି କିଛି ସ୍ଥିର କରି ପାରୁ ନାହାନ୍ତି । ସେ ବସି ପଡ଼ିଲେ ।]

ନନ୍ଦିକା : ଏତେ କଣ ଭାବୁଛନ୍ତି ଗଙ୍ଗଦେବ ?

ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗ : (ଅସହାୟ ଭାବେ ନନ୍ଦିକାଙ୍କ ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ) ଭାବୁଛି···ନା । ଭାବିପାରୁ ନାହିଁ···କଣ ଠିକ୍ କଣ ଭୁଲ୍··· ।

ନନ୍ଦିକା : ଆପଣଙ୍କର ଭୁଲ୍ ? ନା, ଆପଣ ଯାହା କରିବେ ସବୁ ଠିକ୍ । ଆପଣ ପରା ଗଙ୍ଗଦେବ...

ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗ : (ହଠାତ୍ ଉଠିପଡ଼ି ଡାକଲେ) ପ୍ରହରୀ... ପ୍ରହରୀ...

[ପ୍ରବେଶ କଲା ପ୍ରହରୀ]

ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗ : ରାଜନନ୍ଦିନୀଙ୍କୁ ନେଇ ଯାଅ । ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଶିବିରରେ ତାଙ୍କର ରହିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କର । ରାଜନନ୍ଦିନୀଙ୍କର ଯେକୌଣସି ଅସୁବିଧା ମୋର ନିଜର ଅସୁବିଧା ବୋଲି ମନେ କରିବ ।

ନନ୍ଦିକା : ଗଙ୍ଗଦେବ !

[ନନ୍ଦିକା ବିସ୍ମୟ ବିସ୍ଫାରିତ ଚକ୍ଷୁରେ ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗଙ୍କୁ ଚାହିଁଲେ । ଓଠରେ ହସ ...ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗ ତାର ଉତ୍ତର ଦେଲେ ସ୍ମିତ ହାସ୍ୟରେ]

ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗ : ଆସନ୍ତୁ ରାଜ ନନ୍ଦିନୀ । ପରେ ସାକ୍ଷାତ ହେବ ।

[ନନ୍ଦିକା ଓ ପ୍ରହରୀ ଚାଲି ଗଲେ । ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗ ପୁଣି ଚିନ୍ତାମଗ୍ନ ଭାବରେ ପଦଚାରଣ କଲେ । ଅନ୍ୟ ଏକ ପ୍ରହରୀ ପଶି ଆସି ସମ୍ବାଦ ଦେଲା ।]

ପ୍ରହରୀ : ଚମୁପତି ଶିବିର ଦ୍ୱାରରେ ଉପସ୍ଥିତ ।

ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗ : ଆସନ୍ତୁ ।

[ପ୍ରହରୀ ଚାଲିଗଲା । ପ୍ରବେଶ କଲେ ଚମୁପତି ।]

ଚମୂପତି : ପ୍ରଭୁ !

ଶ୍ରେଷ୍ଠଗଙ୍ଗ : କଣ ହେଲା ଚମୂପତି ?

ଚମୂପତି : ଏକ ଅଚିନ୍ତ୍ୟ ସମ୍ବାଦ ନେଇ ମୁଁ ଉପସ୍ଥିତ ପ୍ରଭୁ ।

ଶ୍ରେଷ୍ଠଗଙ୍ଗ : ଅଚିନ୍ତ୍ୟ ସମ୍ବାଦ ! ଅଚିନ୍ତ୍ୟ ? ମୋ ପାଇଁ ପୁଣି ଅଚିନ୍ତ୍ୟ ? ଏପରି କିଛି ଅଛି ମୋ ଚିନ୍ତାର ବାହାରେ ? କେଉଁ କଥା ମୁଁ ଭାବୁ ନାହିଁ ? ଏ ପାଖ···ସେ ପାଖ, ଅତୀତ···ବର୍ତ୍ତମାନ, ବର୍ତ୍ତମାନ···ଭବିଷ୍ୟତ, ଭବିଷ୍ୟତ ପୁଣି ତା ସହିତ ଅତୀତର ସମ୍ପର୍କ···ବହୁ ଦିଗ, ବହୁ ବିଚାର···

ଚମୂପତି : ତଥାପି ପ୍ରଭୁ, ଯାହା କେବେ ଏ ଦୀର୍ଘ ଯୁଦ୍ଧ ଯାତ୍ରା ଭିତରେ ଘଟି ନଥିଲା ସେଇ କଥା ଆଜି ଆମ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଦେଖା ଦେଇଛି ।

ଶ୍ରେଷ୍ଠଗଙ୍ଗ : (ହଠାତ୍ ନରମ ଖୋଳ ଭାଙ୍ଗି ସେ ବିସ୍ଫୋରଣ କରି ଉଠିଲେ) ମୋ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଦେଖା ଦେଇଛି ? କଣ ଦେଖା ଦେଇଛି ? ବିଦ୍ରୋହ ? ମୋ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କ ଭିତରେ ବିଦ୍ରୋହ ?

ଚମୂପତି : ବିଦ୍ରୋହ ନୁହେଁ ପ୍ରଭୁ, ଯାହା ବିଦ୍ରୋହ ଠାରୁ ଆହୁରି ଭୟଙ୍କର ।

ଶ୍ରେଷ୍ଠଗଙ୍ଗ : (ଚିତ୍କାର କରି ଉଠିଲେ) ଚମୂପତି !

ଚମୂପତି : ନିଷ୍କ୍ରିୟତା···

ମୈତ୍ରକରଙ୍ଗ : (ଅସହାସ୍ତ ଭାବରେ) ନିଷ୍କ୍ରିୟତା, ଶିଥିଳତା, ବିଦ୍ରୋହ···ଏକାକଥା, ଏକାକଥା । ମୋ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ···କପର, କାହିଁକି ?

ଚମୂପତି : ବାହ୍ନୀପତିଙ୍କ ସହିତ ଉତ୍କଳରୁ ଆସିଥିବା ସେଇ ପାଇକ···

ମୈତ୍ରକରଙ୍ଗ : କଣ ହେଲା !

ଚମୂପତି : ତା ଗତିବିଧିରେ କୌଣସି ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ରଖା ଯାଇ ନାହିଁ ।

ମୈତ୍ରକରଙ୍ଗ : ସ୍ୱାଭାବିକ । ସେ ବାସୁଦେବଙ୍କର ପ୍ରହରୀ ।

ଚମୂପତି : ସେଇ ସୁଯୋଗରେ ସେ ଆମ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କ ସହିତ ଅବାଧ ମିଳାମିଶା କରୁଛି ।

ମୈତ୍ରକରଙ୍ଗ : ଜାଣେ···

ଚମୂପତି : ମଣିଷ ମଣିଷ ଭାଇ···ଅହିଂସା ପରମ ଧର୍ମ··· ଏଇ ସବୁ ଧାରଣା ସେ ଆମ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପୂରାଇ ଦେଲାଣି ।

ମୈତ୍ରକରଙ୍ଗ : (କଣ ଭାବୁଥିଲେ) ହୁଁ···

ଚମୂପତି : ବହୁଦିନ ଧରି ଆମ ସୈନ୍ୟମାନେ ପରିବାର ଠାରୁ ଦୂରେଇ ରହିଲେଣି । ମା, ଭଉଣୀ, ସ୍ତ୍ରୀ···

ମୈତ୍ରକରଙ୍ଗ : ଏମାନେ ମନେ ପଡ଼ିଲେଣି·····ତେଣୁ ନିଷ୍କ୍ରିୟତା, ଦୁର୍ବଳତା···ଅର୍ଥାତ୍ ନୀରବ ବିଦ୍ରୋହ···

ଚମୂପତି : ସେଇ ପାଇକ ଏ' ସବୁର ମୂଳ କାରଣ । ଯୁମ୍ଭେ ଯଦି ଆଦେଶ ଦିଅନ୍ତେ···

ଚୈଡ଼ଗଙ୍ଗ : କି ଆଦେଶ ?

ଚମୂପତି : ସେଇ ମୂଳ କାରଣଟିକୁ ଦୂର କରିଦେଲେ…
ସେଇ ପାଇକକୁ…

ଚୈଡ଼ଗଙ୍ଗ : ଗୋପନରେ ?

ଚମୂପତି : ହଁ, ଗୋପନରେ ।

ଚୈଡ଼ଗଙ୍ଗ : ତା ହେଲେ ବାସୁଦେବ ବାହିନୀ ପତି କଣ
କରିବେ ?

ଚମୂପତି : (ବୁଝି ନପାରି) ବାହିନୀପତି…

ଚୈଡ଼ଗଙ୍ଗ : ଶତ୍ରୁର ସମର ପ୍ରସ୍ତୁତିର ବହୁ ଗୋପନୀୟ
ତଥ୍ୟ ବାହିନୀପତି ଆମକୁ ଯୋଗାଇ
ଦେଇଛନ୍ତି ।

ଚମୂପତି : ଜାଣେ ପ୍ରଭୁ ଆମକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ସେ
ଏ ପାଖକୁ ଚାଲି ଆସିଛନ୍ତି ।

ଚୈଡ଼ଗଙ୍ଗ : କିନ୍ତୁ କି ପ୍ରମାଣ ଯେ ସେ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବେ
ଆମକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବେ ? କି ପ୍ରମାଣ ଯେ
ସେ ଆମକୁ ଯୋଗାଇ ଥିବା ଗୋପନ ତଥ୍ୟ-
ମାନ ନିର୍ଭୁଲ ?

ଚମୂପତି : ପ୍ରଭୁ !

ଚୈଡ଼ଗଙ୍ଗ : ବାହିନୀପତିଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ଆନୁଗତ୍ୟ ପ୍ରମାଣ କରି-
ବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ଚମୂପତି : ପ୍ରଭୁ !

ଚୈଡ଼ଗଙ୍ଗ : ବାହିନୀପତିଙ୍କୁ ସମ୍ବାଦ ଦିଅ…ମୋ ସହିତ
ସାକ୍ଷାତ କରିବେ । ବିଶ୍ୱସ୍ତ ଚମୂପତି ଯାହା
କରନ୍ତେ, ଆଗନ୍ତୁକ ବାହିନୀପତି ତାହା କରି
ପାରିବେ କି ନାହିଁ, ତାର ଉପରେ ନିର୍ଭର

କେଉଁବ ତାଙ୍କର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଓ ଆନୁଗତ୍ୟର ସତ୍ୟତା ।

[ଚମୂପତି ସମ୍ମାନ ଜଣାଇ ନିଷ୍କ୍ରାନ୍ତ ହୋଇଗଲେ ଓ ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ୟ କକ୍ଷକୁ ଚାଲି ଗଲେ ।]

ସନ୍ଧ : ଚମୂପତି ବାସୁଦେବଙ୍କୁ ଡକାଇଲେ···
ସମ୍ବାଦ ପାଇ ବାସୁଦେବ ରାଜ ଶିବିରରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ···
ରାଜପତିଙ୍କଠାରୁ ସମସ୍ତ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଶୁଣିଲେ···
ନିଜ ଅଙ୍ଗରକ୍ଷୀଙ୍କୁ ନିଜ ଶିବିରରେ ନଥିବା ଦେଖି ଖୋଜି ବାହାରିଲେ···
ଅବଶେଷରେ ଏକ ବଟବୃକ୍ଷ ମୂଳେ ତାଙ୍କୁ ପାଇଲେ···
ପାଖରେ ତାଙ୍କର କେତେକ ଗଙ୍ଗ ସୈନ୍ୟ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲେ···
ବାହୁମୀପତି ବୃକ୍ଷ ଅନ୍ତରାଳରେ ଥାଇ ସେମାନଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କଲେ···

[ପଞ୍ଚୁଆକୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗଙ୍କର କେତେକ ସୈନ୍ୟ ଗୀତ ବୋଲୁଥିଲେ ଏବଂ ନାଚୁଥିଲେ । ତାର ଭିତରେ ଘର କଥା ମଧ୍ୟ ମନେ ପକାଉଥିଲେ]

ସୈନ୍ୟମାନେ :

(ଗୀତ—କେଶର କୁଞ୍ଜ ଶେଯରେ—ବୃତ୍ତେ)

ଉଦ ଭଦଳଆ ପର
ଚେନାସୁର ଢଆ-କୁଞ୍ଜ ପତର
ହାଣ ମିତରେ ! ମନେ ପଡ଼ୁଲାଣି ଘର ॥୧॥

ଗେଣ୍ଡାଳିଆ ଗଲା ଉଡ଼ି
ଗଜଗମନା ମୋ ହେବଣି ବୁଢ଼ୀ
ବନ୍ଧୁ ବରରେ ! କରୁ ଖସିବଣି ଚୂଡ଼ୀ ॥୨॥

ପଖାଳ କଂସାକୁ ଚାହିଁ
କଣ୍ଠ ଦେଇ ବନ୍ଧୁ ଆସିଲେ ନାହିଁ
ସଖା ମୋରରେ ! ଭଲୁଥିବ ସୁନା ମୁହିଁ ॥୩॥

ମଥା ପାଇଁ ମଥା ମଣି
ଗୋଡ଼କୁ ଝୁଣ୍ଟିଆ ମୋ ଲେଉଟାଣି
ସହଚରରେ ! କହିଥିଲ ଦେବ ଆଣି ॥୪॥

ଦମ୍ପଣା ଗଛର ଛାଇ
ଦମ୍ପାକର ଏବେ ଦିଅ ବତାଇ
ନୂଆ ମିତରେ ! ପାଇବୁ କେସନେ ଝାହି ॥୫॥

ପଞ୍ଚୁଆ : ବୃକ୍ଷମଧ୍ୟେ ବାର ବର...
କହିଥିଲ ଯାହା ସେଇଆ କର
ଭାଇ ମୋରରେ ! ଶୀଘ୍ର ଲେଉଟିବ ଘର ॥୬॥

୧ମ ସୈନ୍ୟ : ପଞ୍ଚୁଆ ଭାଇ ଦେଇଛ ରାହା...

୨ୟ ସୈନ୍ୟ : ଗୃଳରେ ଏବେ କରିବା ତାହା...

[ସୈନ୍ୟମାନେ ନିଜନିଜର ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ଆଣି ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନରେ ଠୁଳ କରୁଥିଲେ ଏବଂ ସମସ୍ତେ ମିଳିତ କଣ୍ଠରେ ଗାଉଥିଲେ ।]

ସୈନ୍ୟମାନେ :

ରଣର ହୁଙ୍କାର ଅସ୍ତ୍ରର ଝଙ୍କାର
କରିବାନ ଆଜ କରିବାନ ।

ଢାଲ ତରବାରୀ ଧାରୁଆ କଟାରୀ
ଧରିବାନି ଆଉ ଧରିବାନି ।
ମିଛ ଲଢ଼ାଇରେ ଆନର କଥାରେ
ମାତିବାନି ଆଉ ମାତିବାନି ।
ନିଜ ଭାଇ ମଥା ହୋଇ ସମରଥା
କାଟିବାନି ଆଉ କାଟିବାନି ।
ବିବେକ ବାଟରେ ଅଯଥା ସମରେ
ପଶିବାନି ଆଉ ପଶିବାନି ।

[ବାସୁଦେବ ଆଉ ଅପେକ୍ଷା କରି ପାରିଲେନି । ସେ ଅନ୍ତରାଳରୁ ବାହାରି ଆସିଲେ ।]

ପଞ୍ଚୁଆ : ଆପଣ ଆଜ୍ଞା ! ଏଠି···

ବାସୁଦେବ : କଣ ଏ'ସବୁ ହେଉଚି ?

ପଞ୍ଚୁଆ : କଣ···? (ବୋକାଙ୍କ ପରି ହସି ହସି) ଆଉ ଲଢ଼େଇ ହବନି । ଏମାନେ ଗାଁକୁ ଫେରିଯିବେ । ମୁଁ ବି ଆମ ଗାଁକୁ ଚାଲି ଯିବି । ମୋ ପାନ ବରଜ···ଲଙ୍କର ବଣ···(ହଠାତ୍) କଣ କହୁଚ ?

ବାସୁଦେବ : ହଁ, ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ଆ ।

[ବାସୁଦେବ ନୀରବରେ ଆଗେଇ ଗଲେ । ପଞ୍ଚୁଆ ତାଙ୍କର ଅନୁସରଣ କଲା । ଅନ୍ୟ ସୈନ୍ୟମାନେ ଥୁଆ ହୋଇଥିବା ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ଏକାଠି କରି ନେଇ ମଂଚରୁ ବାହାରି ଗଲେ]

ମନ୍ତ୍ରୀ : କିଛୁ କାଳ ଏହାପରେ ହେଲା ଅବସାନ
ସ୍ଥିର କରି ନ ପାରିଲେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ରାଜନ ।
ଏକ ପାଖେ ମନଲୋଭା ସପନ ସୁନ୍ଦରୀ,
ଆନ ପାଖେ ଉଗ୍ର ଯିଏ ସେ ନାରୀ ବଇରୀ ।
ଏକ ପାଖେ ପୁରୁଷର ମନ ସୁଚଞ୍ଚଳ...
ଆନ ପାଖେ ରାଜ ଶକ୍ତି ଆକାଂକ୍ଷା ପ୍ରବଳ ।
ବିପରୀତ ମୁଖୀ ଦୁଇ ଭାବନାର ସୁଅ,
ରାଜନେ ଅସ୍ଥିର କଲା ସଂଘର୍ଷର ଦାହ ।

ଗାୟକ : ସଂଘର୍ଷ ଅନଳେ ସେ ନରପତି
ହୈମବତୀ ପଦେ ଲଗାଇ ମତି
ସମାଧାନ ପାଇଁ ହେଲେ ବାହାର
ରମଣୀ ବରେ ଡକାଇ ସତ୍ୱର
ଭାଷିଲେ କୋମଳ ଗିର ଯେ,
କେଉଁ ପ୍ରସ୍ତାବ ସେ କରନ୍ତୁ ପ୍ରକାଶ
ସନ୍ଦେହ କରନ୍ତି ଦୂର ଯେ ।

[ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗ ନିର୍ଜନ କକ୍ଷରେ ପଦ
ଚାରଣ କରୁଥିଲେ । ପଶି ଆସିଲେ
ନନ୍ଦିକା]

ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗ : କୁହନ୍ତୁ ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତାବ...

ନନ୍ଦିକା : ଶାନ୍ତି ।

ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗ : ଶାନ୍ତି ? ସନ୍ଧି ନୁହେଁ ?

ନନ୍ଦିକା : ଶାନ୍ତିର ଅନ୍ୟ ନାଁ ସନ୍ଧି ନୁହେଁ ? ଶାନ୍ତି ନ
ହେଲେ କେତେ ରକ୍ତପାତ...ପ୍ରଜାକୁଳର
କେତେ ନିର୍ଯ୍ୟାତନା...ସେମାନେ ଜାଣନ୍ତି
ନାହିଁ ଏ ଯୁଦ୍ଧ କାହିଁକି ହେଉଛି...ଜାଣନ୍ତି
ନାହିଁ, କେଉଁ ଅପରାଧରେ, ଯିଏ ପ୍ରିୟଜନ

ହୋଇ ପାରନ୍ତା···ସେ ହେଉଛି ଶତ୍ରୁ ।
ସେମାନେ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ କେତେବେଳେ
କାହାର ଶିର ଭୂଲୁଣ୍ଠିତ ହେବ···ସବୁ
ଯେମିତି ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଭାଗ୍ୟର
ବିଡ଼ମ୍ବନା ।

ଶ୍ବେତଗଙ୍ଗ : ହଁ, ସବୁ ଭାଗ୍ୟର ବିଡ଼ମ୍ବନା !

ନନ୍ଦିକା : (ଆନନ୍ଦରେ) ମୁଁ ଜାଣେ, ଆପଣହିଁ ସେହି
ଶକ୍ତି, ଯାହାଠି ଧ୍ବନିତ ହେବ ମୋ ଅନ୍ତରର
ପ୍ରତିଧ୍ୱନି । ବାସୁଦେବ ମୋତେ ଠିକ୍ କହି-
ଥିଲେ । ମୁଁ ଦୂରରୁ ଠିକ୍ ସେଇଆ ଲକ୍ଷ୍ୟ
କରିଥିଲି । ସେଇ ଉନ୍ନତ ଶିର···ଶାନ୍ତ
କୋମଳ ସନ୍ୟାସୀର ମୂର୍ତ୍ତି···ଅପରୂପ
ତେଜ···

[ଶ୍ବେତଗଙ୍ଗ ନିଜକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରୁଥିଲେ
ଏବଂ ନନ୍ଦିକାଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କଣ
ବୁଝିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲେ]

ଶ୍ବେତଗଙ୍ଗ : ମୋର···? ମୁଁ···?

ନନ୍ଦିକା : ଶକ୍ତି ଆଉ ଶାନ୍ତିର ଅପୂର୍ବ ମିଳନ । ଆପଣ
ହିଁ ସେହି ସୁମହାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତି, ଯିଏ ଉତ୍କଳକୁ
ଦେବ ନୂତନ ଜୀବନ ।

ଶ୍ବେତଗଙ୍ଗ : ଉତ୍କଳକୁ ! ନିଜକୁ ନୁହେଁ ?

ନନ୍ଦିକା : ନିଜକୁ···? ଗଙ୍ଗପତି ! ଆପଣ କହିଲେ
ନିଜକୁ ?

ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗ : (ସଂଘର୍ଷ ଜର୍ଜରିତ କଣ୍ଠରେ) କହିଲ ନିଜକୁ ? ନା ନା···ଉତ୍କଳକୁ । ଆପଣ ଠିକ୍ କହୁଛନ୍ତି···ଉତ୍କଳକୁ । ମୋର ଶକ୍ତି··· ଯୌବନର ଶକ୍ତି···ବୃଦ୍ଧ ରାଜାଙ୍କର ଯୁବତୀ କନ୍ୟାର ଆଖିରେ ଆରୋପିତ ମୋର ସ୍ୱପ୍ନ ସାମର୍ଥ୍ୟ···ଅଥଚ, ଅଥଚ···ମୁଁ···

[ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗ ଅସ୍ଥିର ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ]

ନନ୍ଦିକା : ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ···କି ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଗଙ୍ଗଦେବ ?

[ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗ ଚେଷ୍ଟା କରି ନିଜକୁ ସଂଯତ କରି ନେଲେ ।]

ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗ : ନା, ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱହୀନ ମୁଁ । ସ୍ଥିର···ସବୁ ସ୍ଥିର ହୋଇ ଯାଇଛି । କଳ୍ପନା ଓ ସଂଘର୍ଷର ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଦୂରୀଭୂତ ହୋଇଛି । ସବୁ ସମାଧାନ ହୋଇ ଯାଇଛି ।

ନନ୍ଦିକା : ତା ହେଲେ ଆଉ ବିଳମ୍ବ କାହିଁକି ?

[ନନ୍ଦିକା ପାତ୍ରଟି ନେବା ଭଙ୍ଗୀରେ ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ହାତ ବଢ଼ାଇଲେ ।]

ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗ : ରାଜ ନନ୍ଦିନୀ !

ନନ୍ଦିକା : ଆସନ୍ତୁ, ରାତିର ଅନ୍ଧକାର ଭିତରେ ଗୁପ୍ତ ଦ୍ୱାର ଦେଇ ବାରାଣସୀ କଟକରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା ।

ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗ : ଆପଣ ଆଉ ମୁଁ···

ନନ୍ଧକା : ସକାଳର ନୂତନ ସୂର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରଥମ ରଶ୍ମିରେ
ଆମେ ଘୋଷଣା କରିବା···
ଦେଶବାସୀ ଏବେ ଶୁଣ,
ଆସିଅଛୁ ଆମେ ଭାଙ୍ଗି ଶୃଙ୍ଖଳ ଯେ
ନଭୋଗ ଆଉ କଷଣ···ଭାଇ ମୋରରେ ॥୧॥

କେଶରୀ ମୁଲକ ମସୀ,
ଲଲାଟରୁ ପୋଛ ଶଙ୍କା ନରଖି ଯେ
ବିରାଜିବ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶଶୀ···ଭାଇ ମୋରରେ ॥୨॥

ମୁକତି ମଶାଲ ଧରି,
ଆବାହନ କର ଆଗାମୀ ଯୁଗ ଯେ
ନୂଆ ପଥ ଅନୁସରି···ଭାଇ ମୋରରେ ॥୩॥

ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗ : ତା ହେଲେ ଆପଣ ଆଉ ମୁଁ ରାତିର ଅନ୍ଧ-
କାର ଭେଦ କରି ଖୋଲିଦେବା ସେଇ ଗୁପ୍ତ
ଦ୍ୱାର ଦେଇ ସଡ଼ାନାସୀ କଟକକୁ ?

ନନ୍ଧକା ରାତି ହେଲେ ଅବସାନ,
ଗୋଟିଏ ଡାଳରେ ଦୁଇଟି ଫୁଲ ଯେ
ଶୋଭା ହେବ ଉପବନ···ଭାଇ ମୋରରେ ॥୪॥

ଦୁଇ ମନେ ଏକ କଥା,
ଏକ ଲକ୍ଷ୍ୟ ରଖି କରିବୁ ଗତି ଯେ
ଦୂର ହେବ ତୁମ ବ୍ୟଥା···ଭାଇ ମୋରରେ ॥୫॥

ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗ : ଆପଣ ଆଉ ମୁଁ···ହାତ ଧରାଧରି ହୋଇ
ଚାଲି ଥିବୁ···ଲକ୍ଷ୍ୟ କେଶରୀ ସିଂହାସନ··· !

ନନ୍ଧକା : ହଁ ଗଙ୍ଗଦେବ, ହଁ । ଏକ ନୂତନ ରାଷ୍ଟ୍ର
ବ୍ୟବସ୍ଥା ପାଇଁ ଯେଉଁଠି ରାଜତନ୍ତ୍ରର କଳଙ୍କ
ନଥିବ · ଯେଉଁଠି ମାନବିକତାର ଚେତନାରେ

ପ୍ରଜାକୁଳର ହେବ ସାମୂହିକ ବିକାଶ···
ଯେଉଁଠି ରହିବ ନାହିଁ ଶୋଷିତ ଆଉ
ଶୋଷକ···କ୍ଷମତାର ଶକ୍ତି ଯେଉଁଠି ଶାସନର
ଦୋହାଇ ଦେଇ ନିରସ୍ତ୍ରକୁ, ନିଃସହକୁ, ଦୁର୍ବଳକୁ,
ନିଃସ୍ୱକୁ କରିବନି ଭୟ ଶଙ୍କିତ···। ଆଃ···
କି ସୁନ୍ଦର ହେବ···ମୋର ଆଜୀବନ ବାଞ୍ଛା···
ସ୍ୱପ୍ନର ସେହି ଅଭ୍ୟର୍ଥନାରେ ସମଗ୍ର ନଗର-
ବାସୀ···ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତୁ···ସମଗ୍ର ନଗର-
ବାସୀ ଉଚ୍ଛ୍ୱସିତ ପୁଲକରେ ଉନ୍ମତ୍ତ ହୋଇ
ଉଠିବେ। ପାରିବେଟି ନେବେ ଆପଣଙ୍କୁ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ
ବିଭୂଷିତ କେଶରୀ ସିଂହାସନକୁ।

ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗ : (ତାଚ୍ଛଲ୍ୟରେ) ଆଉ ମୁଁ ହେବି ଉତ୍କଳର ଅଧିପତି।

ନନ୍ଦିକା : ହଁ ଗଙ୍ଗଦେବ···ହଁ। ବିନା ରକ୍ତପାତରେ, ବିନା ସଂଗ୍ରାମରେ ଆପଣ ହେବେ ଉତ୍କଳର କର୍ଣ୍ଣଧାର, ଜନତାର ଭାଗ୍ୟନିୟନ୍ତା।

ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗ : (ତାଚ୍ଛଲ୍ୟରେ ହସି ହସି) ମନ୍ଦ ପ୍ରସ୍ତାବ ନୁହେଁ! ଶେଷ ସୁବର୍ଣ୍ଣକେଶରୀଙ୍କର କନ୍ୟା ନନ୍ଦିକାଙ୍କର ଦୟାର ପାତ୍ର ହେବ, ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗ ଦେବ··? ଅନୁଗ୍ରହରେ ତାଙ୍କର ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗ ଉତ୍କଳର ଅଧୀଶ୍ୱର···

ନନ୍ଦିକା : (ବିସ୍ମୟରେ) ଗଙ୍ଗଦେବ!

ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗ : (ନିଜର ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ନିଜେ ଛଟପଟ ହୋଇ ଅଥଚ ସେଇ ଯନ୍ତ୍ରଣାକୁ ଚାପି ରଖି) ରାଜ-ନନ୍ଦିନୀ! ଜୀବନରେ ଅନେକ ସମୟ ଆସେ ଯେତେବେଳେ ସ୍ୱପ୍ନକୁ ସତ୍ୟ ବୋଲି ମନେ

କରିବାରେ ଆନନ୍ଦ ଥାଏ···କିନ୍ତୁ ମୋ'ପରି ଆଉ କାହା ଜୀବନରେ ଏପରି ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଆସି ନାହିଁ ଯେତେବେଳେ ସତ୍ୟକୁ ସ୍ୱପ୍ନ ବୋଲି ଭାବିବା ଛଡ଼ା ତାର ଆଉ ଅନ୍ୟ ଉପାୟ ନଥିବ ।

ନନ୍ଦିକା : ତା'ମାନେ ଆପଣ ମୋତେ ବିଶ୍ୱାସ କରିପାରୁ ନାହାନ୍ତି ?

ଶ୍ୱେତଗଙ୍ଗ : ବିଶ୍ୱାସ ଅବିଶ୍ୱାସର ପ୍ରଶ୍ନ ନାହିଁ । ପ୍ରଶ୍ନ ବାସ୍ତବ ଅବାସ୍ତବର । କିପରି ବାସ୍ତବ ହେବ ଯେ, ଶକ୍ତିର ପରିଚୟ ନ ଦେଇ ସିଂହାସନ ଲାଭ କଲେ ତାହା ରକ୍ଷା କରା-ଯାଇ ପାରିବ ?

ନନ୍ଦିକା : ଶକ୍ତି ? କେଉଁ ଶକ୍ତି କଥା ଆପଣ କହୁଛନ୍ତି ?

ଶ୍ୱେତଗଙ୍ଗ : ବିନାଶକ୍ତି ପରିଚୟରେ ରାଜ୍ୟ ଶାସନ କଣ ସମ୍ଭବ ? ସ୍ୱୀକାର କରିବେ ତାଙ୍କୁ ଦେଶବାସୀ ? ଗ୍ରହଣ କରିବେ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଜାକୁଳ ?

ନନ୍ଦିକା : ସ୍ୱୀକାର କରିବେ ନାହିଁ ? ଗଙ୍ଗଦେବଙ୍କର ଅଭିଯାନ ଯଦି ହୁଏ ଶାନ୍ତି ମୈତ୍ରୀର ଅଭି-ଯାନ···ପ୍ରଜାକୁଳ ତାଙ୍କୁ ଗ୍ରହଣ କରିବେ ନାହିଁ ?

ଶ୍ୱେତଗଙ୍ଗ : ନା ।

ନନ୍ଦିକା : ନା ?

ଶ୍ୱେତଗଙ୍ଗ : ନା । ପ୍ରଜାକୁଳ ଚିରଦିନ ପୂଜା କରିଚି ଶକ୍ତିକୁ । ଶୋଷିତ ଚିରଦିନ ଗ୍ରହଣ କରିଚି ଶକ୍ତିର ଅଭିଯାନକୁ ।

ନନ୍ଦିକା : ତାହେଲେ କଣ ସବୁ ମିଛ ? ସବୁ ସ୍ୱପ୍ନ ? ସବୁ କଳ୍ପନା ? ଗଙ୍ଗଦେବଙ୍କର ଉପାଦାନ ଭିନ୍ନ ନୁହେଁ ? ଏକା···ସେଇ ଏକା··· ଯାହା ସୁବର୍ଣ୍ଣ କେଶରୀଙ୍କର···ଯାହା ଅନ୍ୟ ଶାସକଙ୍କର···

ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗ : ରାଜ୍ୟ ଶାସନ ପାଇଁ ଶକ୍ତିର ଉପାଦାନହିଁ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଉପାଦାନ । ସୁବର୍ଣ୍ଣକେଶରୀ ମୋର ଶତ୍ରୁ । କିନ୍ତୁ ଶକ୍ତିର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପାଇଁ ତାଙ୍କ ଉଦ୍ୟମକୁ ମୁଁ କେବେ ଅସମ୍ମାନ କରିନାହିଁ । ତାଙ୍କର ସେହି ଉପାଦାନ ମତେ ବଜ୍ର କଠିନ କରିଛି । ଗୋଟିଏ ଶକ୍ତି ଯଦି ଅନ୍ୟ ଶକ୍ତିକୁ ପରାଜିତ କରେ, ତେବେ ସେଇ ବିଜୟୀ ଶକ୍ତିକୁ ସ୍ୱୀକାର କରିବେ ଅନ୍ୟ-ମାନେ । ଏଇତ ଶାସନର ଚିରାଚରିତ ଗତି ···ପଦ୍ଧତି । ସେଇ ପରିକଳ୍ପନା ନେଇ ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗ ଆସିଛି ସ୍ଥାପନ କରିବାକୁ ନୂତନ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ । ସେଇ ପରିକଳ୍ପନାର ଅଙ୍ଗୀଭୂତ ମନ୍ଦାର ଦୁର୍ଗ ଅଧିକାର···ଉତ୍ତର ଗଡ଼, ଦକ୍ଷିଣ ଗଡ଼ ଜୟ କରିବାର ଆକାଂକ୍ଷା··· ସେଇ ପରିକଳ୍ପନାରେ ସ୍ଥାପନ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ, ଗୋଦାବରୀ ଠାରୁ ଗଙ୍ଗା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ।

ନନ୍ଦିକା । (ଅସହ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ) ତାହେଲେ ଆପଣ··· ସେଇ ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗ ନୁହନ୍ତି ? ବାସୁଦେବ ମୋତେ ଯାହା କହିଥିଲେ, ସବୁ ମିଛ ? ସବୁ ମନ ଗଢ଼ା ? ଭିନ୍ନ ଖାଲି ରୂପରେ,

ବୟସରେ, କୌଶଳରେ, ପଦ୍ଧତିରେ ?
ବାସୁଦେବ···ବାସୁଦେବ···

[ନନ୍ଧକା ବାହାର ଚାଲି ଯାଉଥିଲେ]

ଗୈରିଗଙ୍ଗ : (ଅଟକାଇ) ବାସୁଦେବ କଣ କରିବେ ?

ନନ୍ଧକା : ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ପଚାରିବି—ତୁମେ ମୋତେ ମିଛ କହିଥିଲ ବାସୁଦେବ । ମୁଁ କଣ ତେବେ ପ୍ରତାରିତ ହୋଇ ଯାଇଛି ? ମୋର ଚିନ୍ତା··· ମୋର ସ୍ୱପ୍ନ···ମୋର ବିଶ୍ୱାସ···(ବିକଳ କଣ୍ଠରେ) ଆଃ, କଣ ସବୁ ହୋଇଗଲା ? ମୁଁ କିଛି ଭାବି ପାରୁନାହିଁ···ସବୁ ଯେମିତି ଓଲଟି ପାଲଟି ହୋଇ ଯାଉଚି···ଜୀବନର ଲକ୍ଷ୍ୟ, କଳ୍ପନା, ଆକାଂକ୍ଷା, ବିଶ୍ୱାସ, ଆଃ···

ଗୈରିଗଙ୍ଗ : (ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେବା କଣ୍ଠରେ) ରାଜନନ୍ଦିନୀ !

ନନ୍ଧକା : ନାନା, ମୁଁ କିଛି ଭାବି ପାରୁନାହିଁ, କିଛି ଚିନ୍ତା କରି ପାରୁନାହିଁ । ମତେ ଟିକେ ଶାନ୍ତିରେ···

[ନନ୍ଧକା ଦୁଇ ହାତରେ ମୁହଁ ଘୁପି ବସି ପଡ଼ିଲେ । ଗୈରିଗଙ୍ଗ ନିରୁପାୟ ଭାବେ ଶିବିରରୁ ବାହାରି ଗଲେ ।]

ଗାୟକ :

(ଗୀତ···ରାଗ—ମରୁଆ—ତାଳ ଝିଂପଟା)

ଅର୍ଦ୍ଧାରେ !

ଶିରେ କର ଦେଇ କେମାମଣି ବସିରହି
କି ଅଛି ତାହାର ଭାଗ୍ୟରେ···
ଚାହିଁଥିଲା ଯାହା ମନ
ତାହା କି ହୋଇଲା ଆନରେ···

ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଲତା ରାଜବନିତା
ଶଙ୍କାର ଝଡରେ ଥରେ···
ବିଷାଦ ହେଲା ଘନୀଭୂତ
ଆକୁଳ ପ୍ରାଣ ଖୋଜଇ ପଥ
କୁଳିଶ ବରଷିଲା ମଥାରେ
ବିନା ବରଷାରେ··· ॥୧॥

ଏ କାଳେ ଶୈଶବ ବନ୍ଧୁ
ବିଶ୍ୱାସ ସାହସ ସିନ୍ଧୁ
ଦେଖାଇ ଦେବେ ଉଚିତ ପଥ,
ବୁଦ୍ଧିର ଗନ୍ଧାଗାର
ବାହ୍ମଣପଣ୍ଡ ଚତୁର ଅତି
ଭାବଇ ବାଳା···
ଆଶାର ସ୍ୱପ୍ନ ମଧୁ କଂପନ
ସେହି ଭରସା ତାର···
ଅବଶେଷରେ ବନ୍ଧୁ ପ୍ରବର
ଭେଟିଲେ ଯେବେ ରମଣୀ ବର···
କମିଲା କିବା ବଢ଼ିଲା ମନୁ
ଘୋର ଖେଦ ତାହାର··· ॥୨॥

[ନନ୍ଦିକା ବସିଥିଲେ । ଚଞ୍ଚଳ ଗତିରେ
ପଶି ଆସିଲେ ବାସୁଦେବ]

ନନ୍ଦିକା : ବାସୁଦେବ !

ବାସୁଦେବ : (ନୀରବରେ ରହିଁଲେ)

ନନ୍ଦିକା : ତୁମେ ମତେ ଠିକ୍ କହିଥିଲ ବାସୁଦେବ ?

ବାସୁଦେବ : କେଉଁ କଥା ?

ନନ୍ଦିକା : ଗଙ୍ଗଦେବ ଅନ୍ୟ ଉପାଦାନରେ ଗଢ଼ା··· ।

(ବାସୁଦେବ ଉତ୍ତର ନଦେଇ ହସିଲେ)
ଉତ୍ତର ଦେଉନା କାହିଁକି ? କହୁନା କାହିଁକି ···ନା ।

ବାସୁଦେବ : କଳ୍ପନା ତୁମକୁ ଅନ୍ଧ କରି ଦେଇଛି ନନ୍ଦିକା ।

ନନ୍ଦିକା : ତା' ମାନେ ?

ବାସୁଦେବ : ତୁମେ ଖାଲି ସ୍ୱପ୍ନ···ସ୍ୱପ୍ନହିଁ ଦେଖିଛ ।

ନନ୍ଦିକା : ଖାଲି ମୁଁ ଦେଖିଛି ? ତୁମେ, ଦେଖି ନଥିଲ ?

ବାସୁଦେବ : ସେ ଅତୀତ କଥା ଥାଉ । ସେ ସବୁ ଆଲୋଚନା କରି ସମୟ ନଷ୍ଟ କରିବାକୁ ମୋର ସମୟ ନାହିଁ ।

ନନ୍ଦିକା : ମୋ ସହିତ ସମୟ ନଷ୍ଟ ? ବାସୁଦେବ, ତୁମେ···ତୁମେ ଏକଥା କହି ପାରୁଛ ? ତୁମେନା ସେହି ବାସୁଦେବ···

ବାସୁଦେବ : (ତାଚ୍ଛଲ୍ୟରେ) ବାସୁଦେବ ? କେଉଁ ବାସୁଦେବ ?

ନନ୍ଦିକା : ମୋ ଶୈଶବର ବନ୍ଧୁ, ମୋ କୈଶୋର ସାଥୀ···ଯିଏ ଆସିଥିଲା ଏଠିକି ଶାନ୍ତିର ବାର୍ତ୍ତା ନେଇ···

ବାସୁଦେବ : ସେ ବାସୁଦେବକୁ ମୁଁ ବଢ଼ାନାସୀ କଟକରେ ଛାଡ଼ି ଦେଇ ଆସିଛି ନନ୍ଦିକା···

ନନ୍ଦିକା : ତା ମାନେ, ତୁମେ ମଧ···

ବାସୁଦେବ : ହଁ, ମୁଁ ମଧ । ମୋ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ବାଟ ଖୋଲା ଥିଲା··· । କଳେ, ବଳେ, କୌଶଳେ ବଢ଼ାନାସୀ ଦୁର୍ଗରୁ ଚାଲି ଆସିବା

···ଚୈତ୍ରଗଙ୍ଗଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା । ମୁଁ ସେଇଆହିଁ କରିଛି ।

ନନ୍ଦିକା : କିନ୍ତୁ, ମତେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବ ବୋଲିତ ତୁମେ କଥା ଦେଇଥିଲ ? ମୁଁ ଦେଇଥିଲି ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି—ଆମର ଉଦ୍ୟମ, ଶାସନ ପରିବର୍ତ୍ତନରେ ସଫଳ ହେଲେ ତୁମେ ହେବ ଉତ୍କଳର ପ୍ରଧାନ ଅମାତ୍ୟ ।

ବାସୁଦେବ : ତୁମ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତିକୁ ଅନ୍ତରର ସହିତ ମୁଁ ଗ୍ରହଣ କରି ନଥିଲି ।

ନନ୍ଦିକା : ମୋ ସହିତ ତା ହେଲେ ଅଭିନୟ କରିଥିଲ ?

ବାସୁଦେବ : ଉପାୟ ନଥିଲା । ତୁମ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଥିଲା ସ୍ୱପ୍ନର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି । କଳ୍ପନାର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ।

ନନ୍ଦିକା : ମୋ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଥିଲା ସ୍ୱପ୍ନର ? କଳ୍ପନାର ? ତା'ମାନେ ଆଉ କାହା ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଥିଲା ବାସ୍ତବ ?

ବାସୁଦେବ : ହିଁ ।

ନନ୍ଦିକା : କାହାର ?

ବାସୁଦେବ : ଚୈତ୍ରଗଙ୍ଗଙ୍କର ।

ନନ୍ଦିକା : (ଚିତ୍କାର କରି) ବାସୁଦେବ !

ବାସୁଦେବ : ଚୈତ୍ରଗଙ୍ଗ ଉତ୍କଳ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଲାଭ କରିବା ପରେ ମୁଁ ହେବି ତାଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଅମାତ୍ୟ ।

ନନ୍ଦିକା : ଆଜୀବନ ବନ୍ଧୁତା ବିନିମୟରେ ମୋର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତିକୁ ତୁମେ ବିଶ୍ୱାସ କଲ ନାହିଁ, ଅଥଚ ଏବେ ଚୈତ୍ରଗଙ୍ଗଙ୍କ କଥା କହୁଛ ?

ବାସୁଦେବ : ତୁମକୁ ବିଶ୍ୱାସ କରିବା ପାଇଁ କୌଣସି କାରଣ ନଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଅବିଶ୍ୱାସ କରି ପାରିଲି ନାହିଁ ଶ୍ରୋତ୍ରିୟଗଙ୍ଗଙ୍କୁ । ତାଙ୍କର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ପାଇଁ ସପକ୍ଷରେ ତାଙ୍କର ରହିଛି ବିରାଟ ସାମର୍ଥ୍ୟ । ସେ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ପରସ୍ପର ସାହାଯ୍ୟ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ ।

ନନ୍ଦିକା : ସାହାଯ୍ୟ !

ବାସୁଦେବ : ଉତ୍କଳର ସମସ୍ତ ଗୋପନୀୟ ରଣ ତଥ୍ୟ ଯୋଗାଇ ଦେବାର ସାହାଯ୍ୟ ।

ନନ୍ଦିକା : ବାସୁଦେବ !

ବାସୁଦେବ : ଏଥିରେ ବିସ୍ମିତ ହେବାର କିଛି ନାହିଁ ନନ୍ଦିକା । କିଏ ଚାହେଁ ନାହିଁ ଜୀବନରେ ଅଗ୍ରଗତି···ଉତ୍ଥାନ ?

ନନ୍ଦିକା : ଏ ସବୁ ତୁମେ ମତେ ମିଛ କହୁ ନାହଁ ତ ବାସୁଦେବ ? ବନ୍ଧୁତାର ନିବିଡ଼ ସମ୍ପର୍କ ନେଇ ପରିହାସ କରୁ ନାହଁ ତ ? ପରୀକ୍ଷା କରୁ ନାହଁ ତ, ମୁଁ ଏବେବି ମୋ ଆଦର୍ଶରେ ଅଟଳ ରହିଛି କି ନାହିଁ ?

ବାସୁଦେବ : ପରିହାସ···ପରୀକ୍ଷା···ଯାହା ଭାବିପାର ।

[ବ୍ୟଗ୍ର ଓ ବିଚଳିତ ଭାବରେ·· ପଶି ଆସିଲେ ବୟସ୍ୟ]

ବୟସ୍ୟ :
ସରିଗଲା ସ୍ୱାମୀ ସରିଗଲା
ସବୁ ସରି ଗଲା, ସରିଗଲା
ସେହି ନିଶୀହିଠା କଣ୍ଟୁରୀ ଶ୍ରେଷ୍ଠରେ
କାହାର, ଏମିତି ମରିଗଲା ।

ନନ୍ଦିକା : (ଚମକି) କେଉଁ ନିଶାଚ ? କାହା କଥା
ବୟସ୍ୟ ?

ବୟସ୍ୟ : ଛିଃଛିଃଛିଃ, ଆଖି ଉଠିଲା ଦିନୁ ମୁଁ ଏମିତି
ଦେଖି ନଥିଲି ।

ଥାଳରେ ରହିଚି କଟା ମୁଣ୍ଡଟା,
ତରାଟି ଦେଇଚି ଆଖି···
ଥପଥପ ଲହୁ ବୋହି ପଡ଼ୁଅଛି,
ଡରି ଗଲି ତାକୁ ଦେଖି ।
ଛିଃଛିଃଛି,
ଲଢ଼େଇରେ ସିନା ସଇନ ମରନ୍ତି,
ଯାକୁ କିଏ ମାରଅଛି ।

(କଥା) ଇଃ···ଅଇ ଆସୁଚି, ବାନ୍ତି ଆସୁଚି ।
ରାମୁ କୁଆଡ଼େ ଗଲେ ? ମୁଁ ଏଠି ଆଉ ରହି
ପାରିବି ନାହିଁ । ଶିବିର ଭିତରକୁ ହଣାକଟା
ମରାମରି ଆସି ଗଲାଣି । ପଳେଇ ଯିବି । ନିଶାଚ
ଲୋକକୁ ମାରି ପକେଇଲେଣି ଏଠି । ଦୟା,
ମାୟା, ମମତା କିଛି ରହୁନାହିଁ ଏଠି । ମୁଁ
ପଳେଇ ଯିବି । ପଳେଇ ଯିବି···

ନନ୍ଦିକା : କେଉଁ ନିଶାଚ ଲୋକ ବୟସ୍ୟ ? କିଏ ସେ ?

ବୟସ୍ୟ :

ସେଇମ ସିଏ, ଯାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯିଏ ଆସି ଥେଲା,
ଆମ ପାଇକଙ୍କ ସାଥିରେ
କେତେ ହରଷରେ ମିଶୁ ଥେଲା···
ଭଲ କଥା କେତେ କହୁ ଥେଲା···
ଭେଣ୍ଡିଆ ସେଇ ଅତିଥିକୁ କିଏ
କୁଟୁଂସ୍ତି ଗୋଟରେ ହାଣିଦେଲା ॥

ହବ ନାହିଁ ଆଉ ହବ ନାହିଁ
କାଳ ପଶିଗଲା ଲଞ୍ଚାରେ···
ରହିବନି ଆଉ ଏଠାରେ···
ସରିଗଲା ସବୁ ସରିଗଲା,
ଯିବି ପଳେଇ ମୁଁ
ଭଲ ମନ୍ଦ ଏଠି କିଛି ନାହିଁ ।

[ବୟସ୍ୟ ଯେପରି ଭାବରେ ବ୍ୟଗ୍ର ଓ ବିସ୍ମିତ ହୋଇ ଆସିଥିଲେ ସେହିପରି ବ୍ୟଗ୍ର ଓ ବିସ୍ମିତରେ ଚାଲି ଗଲେ ।]

ନନ୍ଦିକା : ବାସୁଦେବ !

ବାସୁଦେବ : ପଞ୍ଚୁଆ ଏଠି ଏକ ନୂଆ ବିଦ୍ରୋହର ବୀଜ ବପନ କରୁଥିଲା ।

ନନ୍ଦିକା : ତା'ମାନେ, ତୁମେ ତାକୁ···

ବାସୁଦେବ : ହଁ । ମୁଁ । ଗଙ୍ଗପତିଙ୍କର ନୀରବ ଇଙ୍ଗିତ ମୁଁ ପାଳନ କରିଛି । ମୁଁ ପ୍ରମାଣ କରିଚି, ତାଙ୍କର ବିଶ୍ୱସ୍ତ ଚମୂପତି ଯାହା କରି ପାରିବେ, ମୁଁ ମଧ୍ୟ ତାହା କରି ପାରିବି ।

ନନ୍ଦିକା : (ଯନ୍ତ୍ରଣା ଓ କ୍ରୋଧ ଜର୍ଜରିତ କଣ୍ଠରେ) ଏକଣ ତୁମେ କଲ ବାସୁଦେବ ?

ବାସୁଦେବ : କଳ୍ପନାର ଖେଳ ସତ୍ୟ ନୁହେଁ ନନ୍ଦିକା । ବାସ୍ତବର ଖେଳହିଁ ସତ୍ୟ ।

ନନ୍ଦିକା : ଆଃ···ବିଶ୍ୱାସ ଘାତକ, ପ୍ରତାରକ···

ବାସୁଦେବ : ମୁଁ ବିଶ୍ୱାସ ଘାତକ ? ଆଉ ତୁମେ ?

ନନ୍ଦିକା : ମୁଁ ?

ବାସୁଦେବ : ହଁ ବାପାଙ୍କ ଶିରସ୍ତ୍ରାଣରୁ ଗୋପନରେ ନୈଷମଣି କାଢ଼ି ଆଣିବା କଣ ପ୍ରତାରଣା ନୁହେଁ ? ବିଶ୍ବାସ ଘାତକତା ନୁହେଁ ?

ନନ୍ଦିକା : ଶାନ୍ତି ପାଇଁ, ଯୁଦ୍ଧର ଅବସାନ ପାଇଁ, ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା ପାଇଁ ଏକ ନୂତନ ମାନବିକ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ, ଯାହା ମୁଁ କରେଚ...ତାହେଲେ ତା' କଣ ମୋର ଧର୍ମ ନୁହେଁ ? କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନୁହେଁ ?

ବାସୁଦେବ : ତୁମର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ, ଲୋକ ମୁଖରେ କି ରୂପ ପାଇବ ଜାଣିଛ ନନ୍ଦିକା ?

ନନ୍ଦିକା : ଅନ୍ୟର ମତାମତ ନୁହେଁ, ମୋ ଅନ୍ତରର ନିର୍ଦ୍ଦେଶହିଁ ମୋର ଧର୍ମ...ମୋର ଚରମ ଓ ପରମ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ସେଇ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ମୁଁ କେଶରୀ ରାଜତ୍ବର ଅବସାନ ଚାହିଁଥିଲି... ତୁମକୁ ଡାକିଥିଲି...ନିଜେ ଆସିଥିଲି... କିନ୍ତୁ ଶେଷ ପରିଣତି ତାର କଣ ହୋଇ ଗଲା ? ତା'ମାନେ...ଅନ୍ତରର ସେଇ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ମୋର ଭୁଲ ? (ବଜ୍ର କଠିନ କଣ୍ଠରେ) ନା, ମୋର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଠିକ୍ । ଭୁଲ ଅନ୍ୟମାନେ...ତୁମେ, ଗଙ୍ଗଦେବ, ସମସ୍ତେ । ତୁମ ମାନଙ୍କର ସବୁ ନିଷ୍ପତ୍ତି କେବଳ ଗୋଟିଏ କଥା ପାଇଁ । ଅନ୍ୟପାଇଁ ନୁହେଁ, ନିଜ ପାଇଁ ...ନିଜର ସ୍ବାର୍ଥ ପାଇଁ...ଉତ୍ଥାନ ପାଇଁ... ଗୌରବ ପାଇଁ । ସେଇଥିପାଇଁ ତୁମ ମୁହଁରେ ପ୍ରତାରଣାର ଭାଷା । ଗଙ୍ଗଦେବଙ୍କ ଠାରେ

ଶକ୍ତର ଅଭିନୟ । ଅନ୍ୟକୁ ନବୁଝିବାର ଛଳନା । ତା ହେଲେ ମୁଁ···ମୁଁ କଣ କରିବ ? କେଶରୀକୁଳ ଆଉ ଗଙ୍ଗକୁଳର ଏଇ ଅଭିନୟ ଭିତରେ ମୁଁ ପେଷି ହୋଇ ଯାଉଛ । ବାଟ ପାଉନାହିଁ···ମୁଁ···ମୁଁ··· ଆଃ, କି ଯନ୍ତ୍ରଣା···କି ଭୟଙ୍କର ଯନ୍ତ୍ରଣା···

[ପଶି ଆସିଲେ ଚୈତ୍ରଗଙ୍ଗ ଦେବ ।]

ଚୈତ୍ରଗଙ୍ଗ : ବାହ୍ମଣୀପତି !

ବାହ୍ମଣୀପତି : ପ୍ରଭୁ !

ଚୈତ୍ରଗଙ୍ଗ : ଅନେକ ସମୟ ବସି ସେ ପାଖରେ ଚିନ୍ତା କଲି । ରାଜକେମା ଉତ୍କ୍ଷିପ୍ତ । ତାଙ୍କ ପାଇଁ କଣ କରାଯିବ ଉପାୟ ସ୍ଥିର କରି ପାରୁ ନାହିଁ ।

ବାସୁଦେବ : ମୁଁ ଉପାୟ ପାଇଛି ପ୍ରଭୁ ।

ଚୈତ୍ରଗଙ୍ଗ : କଣ ?

ବାସୁଦେବ : ଶତ୍ରୁକୁ ବନ୍ଦୀ କରାଯାଇ ପାରେ ।

ଚୈତ୍ରଗଙ୍ଗ : ବନ୍ଦୀ !

ବାସୁଦେବ : ବନ୍ଦୀ କରିବା, କୌଶଳରେ ଏକ ଶାସ୍ତ୍ର ସିଦ୍ଧ ପନ୍ଥା ପ୍ରଭୁ ।

ଚୈତ୍ରଗଙ୍ଗ : ନା । ସେଥିରେ କଣ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧିତ ହେବ ? ରାଜକେମାଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ କଲେ, ଉତ୍କଳ-ବାସୀ ହୋଇ ଉଠିବେ ଅସ୍ଥିର···ପ୍ରତିହିଂସା ଜର୍ଜରିତ ।

ବାସୁଦେବ : ତା'ହେଲେ ପ୍ରଭୁ···

ଗୈହ୍ମଗଙ୍ଗ : ବରଂ ଭଲ ହେବ ତାଙ୍କୁ ଯଦି ସସମ୍ମାନେ ବଡ଼ାନାସୀ କଟକ ଦୁର୍ଗକୁ ଫେରାଇ ଦିଆ ଯାଏ ।

ବାସୁଦେବ : ହୁମ୍...

ଗୈହ୍ମଗଙ୍ଗ : ତାହେଲେ ଉତ୍କଳବାସୀ ମୋ ଠାରେ ସୁବର୍ଣ୍ଣ-କେଶରୀଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ସଦ୍‌ଗୁଣର ପରିଚୟ ପାଇବେ । ସହାନୁଭୂତିରେ ସେ-ମାନଙ୍କ ମନ ଟାଣି ହୋଇ ଆସିବ ଗଙ୍ଗ ରାଜତ୍ୱ ପ୍ରତି । ଫଳରେ ସୁବର୍ଣ୍ଣକେଶରୀଙ୍କର ଯୁଦ୍ଧ ଆୟୋଜନ ଶିଥିଳ ହୋଇ ପଡ଼ିବ ଲୋକ ଶକ୍ତିର ମାନସିକ ସମର୍ଥନ ହରାଇ ।

ବାସୁଦେବ : କିନ୍ତୁ ହୁମ୍...

ଗୈହ୍ମଗଙ୍ଗ : ଆଉ କଣ କରାଯାଇ ପାରେ ବୋଲି ଭାବୁଛନ୍ତି ?

ବାସୁଦେବ : ନା' ଯେ ହୁମ୍...

ଗୈହ୍ମଗଙ୍ଗ : ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଆଉ କିଛି ଚିନ୍ତା କରି ପାରୁନାହିଁ ।

[ନନ୍ଦିକା ଦୃପ୍ତ ଗତିରେ ଦୁହିଁଙ୍କ ମଝିକୁ ଆଗେଇ ଆସିଲେ ।]

ନନ୍ଦିକା : ମୁଁ କିନ୍ତୁ ଉପାୟ ସ୍ଥିର କରି ପାରିଛି । ଉପାୟ ମୁଁ ପାଇଛି । (ବାସୁଦେବ ଓ ଗୈହ୍ମଗଙ୍ଗ ବିସ୍ମୟରେ ନନ୍ଦିକାଙ୍କୁ ଚାହିଁଲେ) ଏଇ ଛଳନା, ହିଂସା, ପ୍ରତାରଣା, ଶଠତା ଭିତରେ ମୁଁ ମୋ ସ୍ଥାନ ସ୍ଥିର କରି ନେଇଛି । ମୋର ପଥ ବାଛି ନେଇଛି । ମୋ ପାଇଁ ମୋ

ବିଶ୍ୱାସର ବାସୁଦେବ···ମୋ ମମତାର ସୁବର୍ଣ୍ଣକେଶରୀ···ମୋ ସ୍ୱପ୍ନର ଗଙ୍ଗଦେବ··· ସମସ୍ତେ ସମାନ । ସମସ୍ତେ ବିଷାକ୍ତ···ରୁଗ୍‌ଣ, କ୍ଷତଗ୍ରସ୍ତ । କାହାର ଚେତନାରୁ ଆଲୋକ ଲିଭି ଯାଇଚି । କାହାର ଚେତନାରେ ଆଲୋକ ସ୍ପର୍ଶ କରି ପାରି ନାହିଁ । ଏଇ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଭିତରେ ମୋ ପାଇଁ କେବଳ ଗୋଟିଏ ବାଟ ଖୋଲି ଅଛି···ନାଁ। ଯେତେବେଳେ ଜଣଙ୍କର ନନ୍ଦିକା, ତା' ପାଇଁ ଗୋଟିଏ···କେବଳ ଗୋଟିଏ ବାଟ ଖୋଲି ଥାଏ ।

[ନନ୍ଦିକା ଆଙ୍ଗୁଠିରୁ ହୀରା ମୁଦିଟି ବାହାର କରୁଥିଲେ ।]

ବାସୁଦେବ : ନନ୍ଦିକା !

ଚୈତ୍ରଗଙ୍ଗ : ରାଜନନ୍ଦିନୀ !

ନନ୍ଦିକା :

(ଗୀତ—ମୁଁ ହାରିଲି ହେଉ ଏତିକି ଗୋ—
ବୃତ୍ତେ)

ମୁଁ ପାରିଲି ଜାଣି ଏତିକି ଗୋ
ମୁଁ ଜାଣିଲି ସବୁ ଶିତିକି ଗୋ
ମୋ ପାଇଁ ନାହିଁତ ଆନ ପଥ କିଛି,
ଫେଡିଲି ମନରୁ ଖିତିକି ଗୋ ॥୧॥

ସପନ ରହିଗଲା ସପନରେ
ଆଲୁଅ ଛୁଇଁଲାନି ଚେତନାରେ
ଜୀବନ ମରଣ ସମାନ ମୋ ପାଇଁ,
ପଥର କରିଲି ଛାତିକି ଗୋ ॥୨॥

ଛଳନା ଜାଲରେ ନପଡ଼ ଧରା
ଲଭିଲା ଆତ୍ମସ୍ତ ମୁଦ୍ରିକା ହୀରା
ବିଷର ବିଷରେ ବିଷରୁ ତରିବ,
ରହିବନି ଅପଖ୍ୟାତିକ ଗୋ ॥୩॥

[ନନ୍ଦିକା ହୀରା ମୁଦି ଶୋଷିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ···]

ଶ୍ରୋଡ଼ଗଙ୍ଗ : ରାଜଜେମା !

ବାସୁଦେବ : ନନ୍ଦିକା !

ନନ୍ଦିକା : (ଆହତ ସରୀସୃପ ପରି ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ଛଟପଟ ହୋଇ) ଏ ଧ୍ୱନିର କୌଣସି ଅର୍ଥ ନାହିଁ ବାସୁଦେବ । ଏ' ଛଳନାର କୌଣସି ମୂଲ୍ୟ ନାହିଁ ଗଙ୍ଗଦେବ । ମୃତ୍ୟୁ ଓ ଜୀବନ ଯେଉଁଠି ଏକା କଥା···ସେଠି ବଞ୍ଚିବା ଯାହା, ମରିବା ମଧ୍ୟ ସେଇଆ । ମୋ ପାଇଁ ଜୀବନ ଆଉ ମୃତ୍ୟୁ ସବୁ ସମାନ ।

[ନନ୍ଦିକା ଆଉ କିଛି କହି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଶେଷ ନିଶ୍ୱାସ ନେଇ ଢଳି ପଡ଼ିଲେ ।]

ଶ୍ରୋଡ଼ଗଙ୍ଗ : (କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସ୍ଥିର କରି ନପାରି) ବାହ୍ମୀପତି···

ବାସୁଦେବ ! (ବିଚଳିତ ଭାବରେ) ପ୍ରଭୁ !

[ପୁରୋହିତ ପଶିଆସିଲେ । ସାଙ୍ଗରେ ବୟସ୍ୟ ।]

ପୁରୋହିତ : କି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ! ଦେଖନ୍ତୁତ ପ୍ରଭୁ, ଆମ୍ଭର ମଙ୍ଗଳ କାମନା କରି ବାହ୍ମୀପତି କଣ

ଗୋଟାଏ ସାମାନ୍ୟ କଥା କରି ଦେଇଛନ୍ତି ସେଥିରେ ବୟସ୍ୟ କହୁଛନ୍ତି ଯେ, ସେ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କରିବେ । (କାହାରିଠାରୁ କିଛି ଉତ୍ତର ନପାଇ) କଣ ହୋଇଛି ରାଜେଶ୍ୱର ? ଏପରି ବିମର୍ଷ ଭାବ···କେହି କିଛି ଉତ୍ତର ଦେଉ ନାହାନ୍ତି ଯେ···

[ଗଙ୍ଗଦେବ ଅସହ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ମୁହଁ ଆଡ଼େଇ ନେଉଥିଲେ । ବାଷ୍ପାକୁଳ କଣ୍ଠରେ କହିଲେ···]

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଗଙ୍ଗ : ବାହ୍ମାପଣ !

ବାସୁଦେବ : ହୀରା ମୁଦି ମୁହଁରେ ଦେଇ ନନ୍ଦକା···

ବୟସ୍ୟ : (ନନ୍ଦକାଙ୍କୁ ଦେଖି) ସରିଗଲା, ସବୁ ସରିଗଲା । ସେଇ ଶଯ୍ୟପଟ···ସେଇ ଚମ୍ପା କଢ଼ି···

ପୁରୋହିତ : ଏଥିରେ ବିବ୍ରତ, ବିଚଳିତ ହେବାର କଣ ଅଛି ରାଜେଶ୍ୱର ?

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଗଙ୍ଗ : ବିବ୍ରତ ହେବାର କିଛି ନାହିଁ ? ବିଚଳିତ ହେବାର କିଛି ନାହିଁ ? ତା ହେଲେ···ତା ହେଲେ···

ପୁରୋହିତ : ରାଜରାଜେଶ୍ୱର ! ଆମ୍ଭର ପରାମର୍ଶ ଯଦି ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତେ···

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଗଙ୍ଗ : (ଦୂର୍ଜ୍ଜୟଗର୍ବ ବିଷାଦ ନଦୀ ବନ୍ଧହୀନ ଉଚ୍ଛୁଳି ପଡ଼ିଲା ଯେମିତି) ଆଉ କି ପରାମର୍ଶ···ସବୁ ଶେଷ ହୋଇ ଯାଇଛି ।

ପୁରୋହିତ : ଚିନ୍ତା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ ରାଜେଶ୍ୱର, ସବୁ ମା' ବସ୍ତି ପ୍ରଧାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା । କହି ନଥିଲି ? ଏକ ଅଲୌକିକ ଘଟଣା ଘଟିଯିବ ।

ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗ : ହଁ, ଅଲୌକିକ !

ପୁରୋହିତ : ତେଣୁ ଏପରି ପରିସ୍ଥିତିରେ ରାଜରାଜେଶ୍ୱରଙ୍କୁ ଆମ୍ଭର ପରାମର୍ଶ···

ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗ : ପରାମର୍ଶ ?

ପୁରୋହିତ : ଶିବିକା ଡକାଇ ରାଜଜେମାଙ୍କୁ ସସମ୍ମାନେ ବଡ଼ାନାସୀ କଟକ ଗଡ଼କୁ ଫେରାଇ ଦିଆ-ଯାଉ । ତା ହେଲେ···

[ପୁରୋହିତଙ୍କ ଅପୂର୍ଣ୍ଣ କଥା ବାସୁଦେବ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ଦେଲେ ।]

ବାସୁଦେବ : ସମସ୍ତେ କହିବେ···ରାଜଜେମାଙ୍କର ପ୍ରଣୟ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରିଛନ୍ତି ତୁମ୍ଭେ । ସେଇ ଗ୍ଲାନିରେ ରାଜଜେମା ଶିବିକା ଭିତରେ ହୀରା ମୁଦି ମୁହଁରେ ଦେଇ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିଛନ୍ତି ।

ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗ : (ଯନ୍ତ୍ରଣାଭରା ଅସହାୟ କଣ୍ଠରେ ଅଥଚ ନିଜକୁ ସମ୍ଭାଳି ନେବା ଭଙ୍ଗିରେ) ହଁ ସେଇ ଗ୍ଲାନିରେ ନନ୍ଦିକା ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିଛନ୍ତି । ସେଇ ଗ୍ଲାନିରେ···

[ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗ ଆଉ କହି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ମଥା ତଳକୁ କରି ନନ୍ଦିକାଙ୍କ ନିକଟରେ ଯାଇ ଛିଡ଼ା ହେଲେ । ସମ୍ଭବତଃ ପରୀକ୍ଷା କରୁଥିଲେ କି

ଉପାଦାନରେ ଗଢ଼ା ଏ’ ନନ୍ଦିକା ।
ଅନ୍ୟମାନେ ମୁଣ୍ଡ ତଳକୁ କରି ନେଇ
ଥିଲେ ମଂଚ ଅନ୍ଧକାର ହେଲା ।]

ସନ୍ଧି : ଏଥିଅନ୍ତେ ଗଙ୍ଗଦେବ ଶିବିକା ଡକାଇଲେ···
ସୈନ୍ୟ ସାମନ୍ତ ଗହଣରେ ରାଜକେମାଙ୍କୁ
ସସମ୍ମାନେ ବଡ଼ାନାସୀ କଟକ ପଠାଇଲେ···

[ପାତ୍ରମନ୍ତ୍ରୀ ଗହଣରେ ଏକ ସୁସଜ୍ଜିତ
ଶିବିକା ରଂଗମଂଚରେ ପ୍ରବେଶ କଲା ।
ଗଙ୍ଗ ସୈନ୍ୟମାନେ ତାହା ବହନ
କରୁଥିଲେ । ଶିବିକା ରଂଗମଂଚର
ଗୋଟିଏ ପାଖରୁ ଆସି ଅନ୍ୟପାଖ
ଦେଇ ବାହାରି ଗଲା ; ସେଇ ସମୟରେ
ଗାୟକମାନେ ଗାଉଥିଲେ ।]

ଗାୟକ :

ହାକୁମ ଧୋ ଲେ ଧାକୁମ୍ ଧୋ
ଧାକୁମ୍ ଧୋ ଲେ ହାକୁମ୍ ଧୋ

ନଈ ଆର ପଟେ ଉଆସ ଦିଶେଲେ,
ହାକୁମ୍ ଧୋ
କାନ୍ଧ ମାଡ଼ି ବସେ ସବାରି ଦଣ୍ଡାଲେ,
ଧାକୁମ୍ ଧୋ

ଘଲଖେ ଚାଲ୍‌ଲେ ହାକୁମ୍ ଧୋ
ତାଆଁକୁ ମୋଡ଼୍‌ଲେ ଧାକୁମ୍ ଧୋ
ହାକୁମ୍ ଧୋ ଲେ ହାକୁମ୍ ଧୋ
ଧାକୁମ୍ ଧୋ ଲେ ଧାକୁମ୍ ଧୋ

ବେଇଗି ଗୃଲ୍‌ଲୋ ହାକୁମ୍ ଧୋ
କାନ୍ଧ ବଦଳାଏ ଧାକୁମ୍ ଧୋ
ବେଲ ଗଡ଼ିଯାଏ ହାକୁମ୍ ଧୋ
ନଈ ଗେୃରବାଲ ଧାକୁମ୍ ଧୋ
କଣ୍ଟାଝଣ୍ଟା ବାଠ ହାକୁମ୍ ଧୋ
ଗହିର ବଲଲେ ଧାକୁମ୍ ଧୋ

ହାକୁମ୍ ଧୋ ଲୋ ଧାକୁମ୍ ଧୋ
ସବାରି ଗୃଲେ ଲୋ ହାକୁମ୍ ଧୋ
ଗଡ଼ଖାଇ ହେଲା ହାକୁମ୍ ଧୋ
ଉଆସ ଦିଶିଲା ଧାକୁମ୍ ଧୋ
ହାକୁମ୍ ଧୋ ଲୋ ଧାକୁମ୍ ଧୋ
ଧାକୁମ୍ ଧୋ ଲୋ ହାକୁମ୍ ଧୋ

[ରଂଗମଂଚରୁ ଶିବିକା ବାହାରି ଗଲା ପରେ କ୍ରମେ କ୍ରମେ ସବାରି ଡାକ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇ ଆସୁଥିଲା । ଆଲୋକ ସାମାନ୍ୟ କମ୍ପ୍ର ହୋଇ ପୁଣି ଉଦ୍‌ଭାସିତ ହେଲା । ଦେଖାଗଲା ନାଟକର ଆରମ୍ଭରେ ଯିଏ ଯେଉଁଠି ରହିଥିଲେ ସେମାନେ ସେଠାରେ ଠିକ୍ ସେହିପରି ରହିଛନ୍ତି । ମଂଚ ଭିତରକୁ ପଶି ଆସିଲେ ସୂତ୍ରଧାର । ସବାରି ଡାକର ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଧ୍ୱନି ଭେଦ କରି ସେ କହିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ···]

ସୂତ୍ରଧାର : ଏ' ନନ୍ଦିକା, ରାଜତନୟା ନନ୍ଦିକା···ଉତ୍କଳର ସମ୍ରାଟ ରାଜା ସୁବର୍ଣ୍ଣକେଶରୀଙ୍କର ଦୁହିତା ନନ୍ଦିକା···ନନ୍ଦିକା କେଶରୀ । ରାଜାର ଦୁଲାଲୀ

ନନ୍ଦକା···ସାମନ୍ତର କନ୍ୟା ନନ୍ଦିକା···
ଚଷାର ଝିଅ ନନ୍ଦିକା···ନନ୍ଦିକାବି ହୋଇ
ପାରେ ଯେ କୌଣସି ଝିଅର ନାଁ···ଅତୀତର,
ଭବିଷ୍ୟତର, ବର୍ତ୍ତମାନର । ସତ୍ୟ ଆଉ
ମାନବିକତା ଯେଉଁଠି ଅର୍ଥହୀନ, ସେଠି
ଜୀବନର ଅନ୍ୟ ନାମ ମୃତ୍ୟୁ । ନିରୁପାୟ
ସେ ମୃତ୍ୟୁ । ମୃତ୍ୟୁ ଯେଉଁଠି ନିରୁପାୟ···
ଖ୍ୟାତି ବା କଳଙ୍କ ସେଠି ଅର୍ଥହୀନ । ନାଁ
ଯେତେବେଳେ ଜଣଙ୍କର "ନନ୍ଦିକା"
ସେତେବେଳେ ଗୋଟିଏ···ମାତ୍ର ଗୋଟିଏ
କାମ ତାର କରିବାକୁ ଥାଏ···

[ଆଲୋକ କେନ୍ଦ୍ରୀଭୂତ ହେଲା ନନ୍ଦିକାଙ୍କ ଉପରେ । ଦୃଢ଼ ଅଭି-ବ୍ୟକ୍ତିରେ ନନ୍ଦିକା ଠିଆ ହୋଇ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଥରେ ଚାହିଁଲେ । ତା'ପରେ ଆସନ ତ୍ୟାଗକରି କହିଲେ···]

ନନ୍ଦକା : ହଁ, ନାଁ ଯେତେବେଳେ ଜଣଙ୍କର "ନନ୍ଦକା"
ସେତେବେଳେ ଗୋଟିଏ···ମାତ୍ର ଗୋଟିଏ
କାମ ତା'ର କରିବାକୁ ଥାଏ···ସମସ୍ତ ସୀମା
ଅତିକ୍ରମ କରି, ସେଇ ମୋର ଭୂମିକା ।

[ନନ୍ଦକା ନୀରବରେ ମଞ୍ଚରୁ ବାହାରି ଗଲେ । ଅନ୍ୟମାନେ ବିସ୍ମାରିତ ନୟନରେ ତାଙ୍କୁ ଚାହିଁ ରହିଥାନ୍ତି । ମଂଚ ଅନ୍ଧକାର ହେଲା ।]

ଶେଷ

'ନନ୍ଦିକା କେଶରୀ' ସଂପର୍କରେ

ଏ ନାଟକ ମୋର ବହୁବର୍ଷର ପରିକଳ୍ପନା । ଓଡ଼ିଶାର ଏକ ଜନପ୍ରିୟ କିଂବଦନ୍ତୀକୁ ନୂତନ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ମାଧ୍ୟମରେ କିପରି ଆଧୁନିକ ନାଟକର ପରିସର ଭିତରକୁ ଅଣା ଯାଇ ପାରିବ—ଏବଂ ସେଥିପାଇଁ 'ନନ୍ଦିକେଶରୀ' ବିଷୟ ବସ୍ତୁକୁ ମୁଁ କିପରି ବ୍ୟବହାର କରିବି—ତାହା ଗତ ପ୍ରାୟ ତିରିଶ ବର୍ଷ ଧରି ମୁଁ ଚିନ୍ତା କରୁଥିଲି । ଫଳରେ ଅନେକ ଥର ଏ ନାଟକର ଚିଠା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଛି । ପ୍ରଥମେ ଲେଖା ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲି ପ୍ରାୟ ୩୦ ବର୍ଷ ତଳେ । ଅଳ୍ପ ଲେଖିବା ପରେ ତା' ମୋ ମନକୁ ଛୁଇଁଲା ନାହିଁ । ଲେଖା ସେଇଠି ଅଟକି ଗଲା । ତା ପରେ ଥରେ ଦୁଇଥର ମଧ୍ୟ ଉଦ୍ୟମ କରିଥିଲି । କିନ୍ତୁ ତା ମଧ୍ୟ ମଝିରେ ଅଟକି ଯାଇଥିଲା । ନାଟକର ମୂଳ କଥା ···ଅର୍ଥାତ୍ କିଂବଦନ୍ତୀର ଯେଉଁ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରାଯିବ—ଯାହା ଏକ ଆଧୁନିକ ନାଟକ ପାଇଁ ତାର ଆତ୍ମା-ରୂପେ ବିବେଚିତ ହେବ···ତାହା ମୋ' ଭାବନା ଭିତରେ ଅପରିବର୍ତ୍ତିତ ରହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ, ନାଟକର ସାର ବକ୍ତବ୍ୟ (Content)କୁ କେଉଁ ଗଠନ ଶୈଳୀ (Form) ମଧ୍ୟରେ ରଖିଲେ, ତାହା ନାଟକର ବୌଦ୍ଧିକ ଆବେଦନକୁ କ୍ଷୁଣ୍ଣ ନ କରି ଦର୍ଶକର ଚିତ୍ତ-ବିନୋଦ କରିପାରିବ—ଏଇ ଅନ୍ୱେଷଣର ଉଦ୍ୟମ ଭିତରେ ପୁଣି ନାଟକଟିକୁ ଲେଖିଲି ୧୯୮୦ ମସିହାରେ । ଏଥିରେ ମୁଁ ଓଡ଼ିଶାର ଲୋକ ନାଟକର

କୌଣସି ଉପାଦାନ/ଶୈଳୀ ବ୍ୟବହାର କର ନ ଥିଲି । ଏ ଲେଖାଟି ଲେଖିଲା ବେଳେ ମୁଁ ଜାଣିଥିଲି ଯେ 'ନନ୍ଦିକା-କେଶରୀ' ନାଟକ ପାଇଁ ତାହା ମୋର ଶେଷ ଲେଖା ନୁହେଁ ।

ନାଟକଟି ଓଡ଼ିଶାର ଆକାଶବାଣୀ କେନ୍ଦ୍ର ଗୁଡ଼ିକରୁ ୧୯୮୦ ମସିହାରେ ପ୍ରସାରିତ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ୧୯୮୧ ମସିହା 'ସହକାର'ର ଶାରଦୀୟ ବିଶେଷାଙ୍କ ଓ ନଭେମ୍ବର-ଡିସେମ୍ବର ସଂଖ୍ୟାରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । ଏ ନାଟକ ମତେ ଏତିକି ଧାରଣା ଦେଲା ଯେ—ନାଟକର ସଂଯୋଗ-ସ୍ଥାପକ ଶକ୍ତିକୁ ଅଧିକ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ଓ ମନୋରମ କରିବାକୁ ହେଲେ, ତାହାର ପୁନଃ ବିନ୍ୟାସର ଯଥେଷ୍ଟ ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି ।

୧୯୮୨ ମସିହା ପ୍ରଥମ ଭାଗରେ ମତେ ଭାରତ ସରକାରଙ୍କ ଶିକ୍ଷା ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟର ସାଂସ୍କୃତିକ ବିଭାଗ—(Ministry of Education-Department of Culture) ପକ୍ଷରୁ ଗୋଟିଏ ସିନିଅର ଫେଲୋ-ସିପ୍ (Senior Fellowship) ମିଳିଲା । ଫେଲୋସିପ୍ କାମର ଏକ ଅଂଶ ଥିଲା—ଆମ ଲୋକ ନାଟକରେ ଦର୍ଶକର ଚିତ୍ତ ବିନୋଦ ପାଇଁ କି ଉପାଦାନ ମାନ ରହିଛି ତାହା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବା (To identify the focal point of mass entertainment in folk plays) । ଏଇ ଫେଲୋସିପ୍ କାମ ମତେ ସୁଯୋଗ ଦେଲା ଓଡ଼ିଶାର ବିଭିନ୍ନ ଲୋକ ନାଟକ ସଂପର୍କରେ ଅଧିକ ଜ୍ଞାନ ଆହରଣ କରିବାକୁ ।

ନାଟକର ସାରବକ୍ତବ୍ୟ (content)କୁ କେଉଁ ପଦ୍ଧତି/ଶୈଳୀ ବା ଫର୍ମ (form)ରେ ପ୍ରକାଶ କରାଯିବା ଉଚିତ…ଏ ବିଷୟରେ କୌଣସି ସୀମାବଦ୍ଧ ନିୟମ ଉପରେ ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ନଥିଲା… ଏବେ ମଧ୍ୟ ନାହିଁ। କିନ୍ତୁ ଏତିକି ମୋ ପାଇଁ ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇ ଯାଇଛି ଯେ ସବୁ କଣ୍ଟେଣ୍ଟ୍ (content) ପାଇଁ ସବୁ ଫର୍ମ (form) ଉପଯୁକ୍ତ ହୋଇ ନ ପାରେ। କେତେକ ଫର୍ମ (form) ଅଛି—ଯାହା କେତେକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କଣ୍ଟେଣ୍ଟ୍ (content)କୁ ଅଧିକ ନିଖୁଣ, ସୁନ୍ଦର ଓ ଗମ୍ଭୀର ଭାବେ ପ୍ରକାଶ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ…ନାଟକର ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବୌଦ୍ଧିକ ଆବେଦନକୁ କ୍ଷୁଣ୍ଣ ନ କରି ଦର୍ଶକର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଚିତ୍ତବିନୋଦ କରି ପାରିବ ଏବଂ ଦର୍ଶକ ଓ ନାଟକ ମଧ୍ୟରେ ଗମ୍ଭୀର ସଂଯୋଗ (communication) ସ୍ଥାପନ କରିବାରେ ସହାୟକ ହେବ।

ଫେଲୋସିପ୍ (fellowship) କାମ କରିବା ସମୟରେ, ମୁଁ ଅନୁଭବ କଲି—ଏକ ନୂତନ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ମାଧ୍ୟମରେ କିଂବଦନ୍ତୀ 'ନନ୍ଦକେଶରୀ'କୁ ଆଧୁନିକ ନାଟକ—'ନନ୍ଦିକା-କେଶରୀ'ରେ ପରିଣତ କରିବାକୁ ଗଲାବେଳେ ଆଧୁନିକ ଓ ଲୋକନାଟକ ମଧ୍ୟରେ ସମନ୍ୱୟ ଆଣି ଯଦି ପୂର୍ବ ଲେଖାଟିର ପୁନର୍ବିନ୍ୟାସ କରାଯାଇ ପାରିବ, ତାହା ହେଲେ ନାଟକର ସାହିତ୍ୟିକ ଓ ମଞ୍ଚ ମୂଲ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ବାଲେନ୍ସ ଆସିପାରିବ ଏବଂ ଏହା ସାହିତ୍ୟ ଓ ମଞ୍ଚ ଉଭୟ ଦିଗରୁ ନାଟକର ସଫଳତା ପାଇଁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବ।

ଏଇ କଥା ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି 'ନନ୍ଦିକେଶରୀ' କିଂବଦନ୍ତୀକୁ ଆଧୁନିକ ନାଟକରେ ପରିଣତ କରିବାକୁ ଯାଇ ଯେତେବେଳେ ନାଟକଟିର ନବୀକରଣ ବା **recreate** କରାଗଲା, ସେତେବେଳେ 'ନନ୍ଦିକା-କେଶରୀ'ର ଫର୍ମ (**form**) ପାଇଁ ମୁଁ ଲୋକନାଟକର କେତେକ ଶୈଳୀ/ଉପାଦାନର ବିନ୍ୟାସ ବ୍ୟବହାର କରିବା ପାଇଁ ଆଗ୍ରହାନ୍ୱିତ ହେଲି ।

ମୋର 'ଅମୃତସ୍ୟ ପୁତ୍ରଃ' ରେ କଞ୍ଚିତ ଭାବେ ଓ କାଠ ଘୋଡ଼ାରେ ମୁଖ୍ୟ ଭାବେ, ଲୋକ ନାଟକର ଆଙ୍ଗିକ ଯେ ମୁଁ ପ୍ରୟୋଗ କରି ନ ଥିଲି, ତା ନୁହେଁ...କିଂତୁ ତାହା ଥିଲା ଯାତ୍ରା ଶୈଳୀରେ ସୀମିତ । 'ନନ୍ଦିକା-କେଶରୀ' ନାଟକ ପାଇଁ ମୁଁ ଗୋଟିଏ ଶୈଳୀ ଗ୍ରହଣ ନ କରି ଲୋକ ନାଟକର ବିଭିନ୍ନ ଶୈଳୀ/ଉପାଦାନର ବିନ୍ୟାସ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିଛି...ଯଦିଓ ନାଟ୍ୟ-ସଂଗଠନ (**Structural organisation**) ଦୃଷ୍ଟିରୁ 'ଦେଶୀୟା ନାଟ' ଉପରେ ନାଟକଟି ଅଧିକ ମାତ୍ରାରେ ନିର୍ଭରଶୀଳ ।

ଏଠାରେ ମୁଁ ସ୍ପଷ୍ଟ କରି ଦେବାକୁ ଚାହେଁ ଯେ 'ନନ୍ଦିକା କେଶରୀ' ଦେଶୀୟା ନାଟ ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଲୋକ ନାଟକ ଶୈଳୀ (**form**)ର ପୁଞ୍ଜ ନୁହେଁ । ନାଟକର ଗତି, ପ୍ରକାଶ ଓ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ପାଇଁ ଓ ଦର୍ଶକର ଚିତ୍ତ ବିନୋଦ ପାଇଁ ଲୋକ ନାଟକ ଶୈଳୀର ଯେଉଁ ଉପାଦାନ ଗୁଡ଼ିକ ଏ ନାଟକ ପାଇଁ ସହାୟକ ହେବ ବୋଲି ମୁଁ ମନେ କରିଛି କେବଳ ତାର ବିନ୍ୟାସ ମୁଁ ଏଥିରେ ବ୍ୟବହାର କରିଛି ।

Content ନାଟକର ଅନ୍ତର୍ରୂପ ଏବଂ Form ତାର ବାହ୍ୟରୂପ । ଫର୍ମ ସମ୍ପର୍କରେ ମୁଁ କିପରି ଲୋକ ନାଟକ ଦ୍ୱାରା ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହୋଇଛି ସେ କଥା ଉଲ୍ଲେଖ କରୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ, ନାଟକର ଅନ୍ତର୍ରୂପ ସମ୍ପର୍କରେ ନୀରବ ରହିବା ସମୀଚୀନ ମନେ କରୁଛି । କାରଣ ନାଟକର ଅନ୍ତର୍ରୂପ/ଆତ୍ମା ଯଦି ଦର୍ଶକ/ପାଠକକୁ ସ୍ପର୍ଶ ନ କରେ···ଦ୍ରବୀଭୂତ ନ କରେ···ତା ହେଲେ ନାଟକ ନଯ ଏକ ଭଲ ନାଟକ ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ ସେଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଏ ନାଟକର ଅନ୍ତର୍ରୂପ କଣ·····ତାହା ଦର୍ଶକ/ପାଠକକୁ ଗଭୀର ଭାବେ ସ୍ପର୍ଶ କରିବାରେ ସମର୍ଥ ହୋଇ ପାରିଛି କି ନାହିଁ···ନାଟକର ନୂତନ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ନନ୍ଦିକାକୁ କିଂବଦନ୍ତୀର ସୀମିତ ଖୋଳ ଭିତରୁ କାଢ଼ି ଆଣି, କାଳ ଓ ସମୟର ସୀମା ଅତିକ୍ରମ କରାଇ—ଅତୀତ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଓ ଭବିଷ୍ୟତ ସବୁ ସମୟପାଇଁ—ଏକ ସର୍ବକାଳୀନ ଓ ସାର୍ବଜନୀନ ପ୍ରତୀକ ରୂପେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରି ପାରିଛି କି ନାହିଁ··· ସେ କଥା ନିଜେ 'ନାଟକ' ତାହା ପ୍ରମାଣ କରିବା ଉଚିତ । ତେଣୁ 'ନନ୍ଦିକା-କେଶରୀ' ନାଟ୍ୟ ଆତ୍ମାର ଉନ୍ମେଷ ପାଇଁ କେଉଁ ବିଶ୍ଳେଷଣ/ବ୍ୟାଖ୍ୟାର ଆଶ୍ରୟ ନିଆଯାଇଛି ସେ କଥା ମୁଁ ନ କହି ନାଟକ ତାହା କହୁ ଓ ଦର୍ଶକ/ପାଠକଙ୍କ ନିକଟରେ ନିଜର ସାମର୍ଥ୍ୟ ପ୍ରମାଣ କରୁ ।

ନାଟକର ବିନ୍ୟାସ କିପରି ହେବ ତା ୧୯୮୩ ମସିହା ଶେଷ ଭାଗ ସୁଦ୍ଧା ମୋ ଭିତରେ ସ୍ଥିର ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ଏତିକି ବେଳେ ପୋଲାଣ୍ଡ-ବୁଲଗାରିଆ ଓ ସୋଭିଏତ୍ ଇଉନିୟନର ନାଟ୍ୟ-

ଜଗତ ସହିତ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ସମ୍ପର୍କ ସ୍ଥାପନ କରିବା ଲାଗି ସେଇ ଦେଶ ଗୁଡ଼ିକୁ ଯିବା ପାଇଁ ମତେ ସୁଯୋଗ ମିଳିଥିଲା ।

Polandର ରାଜଧାନୀ Warshawରେ ମୁଁ ଥିବା ସମୟରେ ସେଠାର ଏକ ବିଶିଷ୍ଟ ସାହିତ୍ୟିକ ପତ୍ରିକାର ପ୍ରତିନିଧି ମୋର ଏକ ସାକ୍ଷାତକାର ନେଉଥିଲେ । ସାକ୍ଷାତକାର ସମୟରେ ସେ ମତେ ପଚାରିଥିଲେ... "ବିଶ୍ୱର... ଏବର... ଏବଂ ସବୁ ସମୟର ବଡ଼ ସଙ୍କଟ ହେଉଛି ଯୁଦ୍ଧ । ଆଣବିକ ଯୁଦ୍ଧପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ଦେଶ ଚକ୍ଷୁଙ୍କ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେଉଁ ପ୍ରସ୍ତୁତି ମାନ ଚାଲିଛି ତାହା ଯେ କୌଣସି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀକୁ ଯୁଦ୍ଧ ଓ ଧ୍ୱଂସ ଆଡ଼କୁ ଟାଣି ନେଇ ପାରେ । ଏବେ ଶାନ୍ତିର ବାର୍ତ୍ତା... ଶାନ୍ତିର ଆବଶ୍ୟକତା ଯେ ଅଧିକ ପ୍ରୟୋଜନ ଏଥିରେ ମତ ଦ୍ୱୈଧ ଥାଇ ନ ପାରେ । ଏଇ ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ଭାରତର ସାହିତ୍ୟିକ...ବିଶେଷ କରି ନାଟ୍ୟକାର... ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ଶାନ୍ତିର ବାର୍ତ୍ତା ଦେବାପାଇଁ...ଶାନ୍ତି ସଚେତନ କରିବାପାଇଁ ସେମାନଙ୍କର ରଚନା ମାଧ୍ୟମରେ କପରି ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରୁଛନ୍ତି ? ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ଭାରତୀୟ ସାହିତ୍ୟରେ କ ଲେଖାମାନ ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି ?" ତାଙ୍କର ଏଇ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ଗଲା ବେଳେ ମୋର 'ନନ୍ଦକା-କେଶରୀ'ର କଥା ଓ ତାର ନୂତନ ବିଶ୍ଳେଷଣ କଥା ମନେ ପଡ଼ିଥିଲା । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ରଚନା ମଧ୍ୟରେ, ତା' କଥା ଉଲ୍ଲେଖ କରିଥିଲି ମଧ୍ୟ । ବିଦେଶ ଗସ୍ତରୁ ଫେରିଲା ପରେ ମତେ କିଏ ଯେମିତି ଚାବୁକ ଦେଉଥାଏ ଆଉ ବିଳମ୍ବ ନ କରି 'ନନ୍ଦକା-କେଶରୀ'ର ଚୂଡ଼ାନ୍ତ ରଚନା

ମୋର ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ଦେବା ଉଚିତ । ଫଳରେ ଲେକ ନାଟକର ଆଂଗୀକ ଚୁନଣ କଲି ଆଉ ଥରେ ଲେଖିବସିଲି ଏଇ ନାଟକକୁ । ଏହା ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ଥିଲା ୧୯୮୪ ମସିହା ଜାନୁଆରୀ ୫ ତାରିଖରେ ଓ ଶେଷ ହୋଇଥିଲା ୧୯୮୪ ମସିହା ଫେବୃଆରୀ ୧୯ ତାରିଖରେ । ଭୁବନେଶ୍ୱରର 'ଅଭିନୟ' ସଂସ୍ଥା ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଥମ ରଜମାର ଅଭିନୟ ହୋଇଥିଲା ରବୀନ୍ଦ୍ର ମଣ୍ଡପ ଠାରେ ୧୯୮୫ ମସିହା ଜାନୁଆରୀ ୪ ତାରିଖ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ।

ଏହି ନାଟକରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଐତିହାସିକ ଚରିତ୍ର ଓ ସ୍ଥାନ ଏବଂ କିଂବଦନ୍ତୀ (ଯାହାକୁ କବିବର ରାଧାନାଥ ରାୟ ତାଙ୍କ ପ୍ରସିଦ୍ଧ କାବ୍ୟ ନନ୍ଦକେଶରୀରେ ବ୍ୟବହାର କରିଛନ୍ତି) ସଂପର୍କରେ ସାମାନ୍ୟ ସୂଚନା ଦେବା ଆବଶ୍ୟକ ମନେ କରୁଛି ।

ଡକ୍ଟର ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବଙ୍କ ମତ ଅନୁଯାୟୀ ନୃପ କେଶରୀ (ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ୯୨୦-୯୪୧) ମହାନଦୀ କାଠ ଯୋଡ଼ ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନରେ ବାରାଣସୀ-କଟକ (ଆଜି କାଲିର ବଡ଼ାନାସୀ) ନଗର ବସାଇ ଏକ ଦୁର୍ଗ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ (ଓଡ଼ିଶା ଇତିହାସ—ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାଶ-ପୃ ୧୦୧) । ନାଟକ ବର୍ଣ୍ଣିତ ସୁବର୍ଣ୍ଣକେଶରୀଙ୍କ ବାରାଣସୀ କଟକ ଦୁର୍ଗ ହେଉଛି ଏହି ସ୍ଥାନ ।

ଗଙ୍ଗ ବଂଶର ରାଜା ଅନନ୍ତବର୍ମା ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗଦେବ (ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ୧୦୭୭—୧୧୪୭) ଦକ୍ଷିଣରୁ ଆସି ଉତ୍କଳ ଆକ୍ରମଣ କରିଥିଲେ ଏବଂ କେଶରୀ ବଂଶର ଶେଷ ରାଜା ସୁବର୍ଣ୍ଣକେଶରୀଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରୀ ବାସୁଦେବ

ବାହ୍ମଣପଣ୍ଡିତଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ପରାସ୍ତ କରିଥିଲେ (ଓଡ଼ିଶା ଇତିହାସ ଡକ୍ଟର ମହତାବ—ପୃ ୧୧୨) । ଡକ୍ଟର କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ପାଣିଗ୍ରାହୀ ଉଲ୍ଲେଖ କରନ୍ତି— "The exact date of occupation of Orissa by Chodaganga can not be ascertained, but it appears to have taken place about 1110 A.D. (History of Orissa—Page-155). ଡକ୍ଟର ମହତାବଙ୍କ ଇତିହାସରୁ ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ଜଣାଯାଏ ଯେ ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗଙ୍କର ଅଭିଷେକ କଳିଙ୍ଗ ନଗର ବା ପାରଳାଖେମଣ୍ଡି ତାଲୁକାନ୍ତର୍ଗତ ମୁଖଲିଙ୍ଗମ୍ ଠାରେ ହୋଇଥିଲା । ସେହିଠାରେ ତାଙ୍କ ରାଜଧାନୀ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ—୧୧୩୫ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଥିଲା । ତା ପରେ ଗଙ୍ଗବଂଶର ରାଜଧାନୀ କଟକକୁ ଉଠିଗଲା—(ଓଡ଼ିଶା ଇତିହାସ ପୃଷ୍ଠା-୧୧୧)

ଏହି ନାଟକ ମାଧ୍ୟମରେ ଐତିହାସିକ ଘଟଣା ବଳୀର ସମୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବା ଲକ୍ଷ୍ୟ ନୁହେଁ । ମୋଟା ମୋଟି ଭାବେ ଏହା କୁହାଯାଇ ପାରେ ଯେ ଦ୍ୱାଦଶ ଶତକର ପ୍ରଥମ ଭାଗରେ ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗ ଦେବ କଳିଙ୍ଗରୁ ଆସି ଉତ୍କଳ ଆକ୍ରମଣ କରିଥିଲେ ଏବଂ ସେହି ଆକ୍ରମଣର ଏକ ଅଂଶ ବିଶେଷ ହେଉଛି ଏହି ନାଟକର ଘଟଣାବଳୀ ।

ବାରଣାସୀ କଟକ (ଆଜି କାଲିର କଟକର ବଡ଼ାନାସି ଅଂଚଳ)ର ଉତ୍ତରରେ ମହାନଦୀ ଓ ଦକ୍ଷିଣରେ କାଠଯୋଡ଼ି ପ୍ରବାହିତ । ମହାନଦୀର ଶାଖାନଦୀ କାଠଯୋଡ଼ି ନଗରର ପୂର୍ବରେ ଅର୍ଥାତ୍ ବର୍ତ୍ତମାନର ବଡ଼ାନାସୀର ପଶ୍ଚିମ ଦିଗ ବାଲିବନ୍ଧ ଗ୍ରାମଠାରେ ମହାନଦୀଠାରୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହୋଇ ଯାଇଛି ।

ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗ ଦେବ କାଠଯୋଡ଼ିର ଦକ୍ଷିଣ ପାଖରେ ତାଙ୍କର ଶିବିର ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ—ଏବଂ କାଠ-ଯୋଡ଼ିର ଉତ୍ତର ପାଖରେ ବାରାଣାସୀ କଟକ (ବଡ଼ାନାସୀ) ଦୁର୍ଗରେ ରହିଥିଲେ ସୁବର୍ଣ୍ଣକେଶରୀ । କିଂବଦନ୍ତୀ ଅନୁସାରେ ଶତ୍ରୁ ଆକ୍ରମଣରୁ ରକ୍ଷା-ପାଇବା ଲାଗି, ସୁବର୍ଣ୍ଣକେଶରୀ ଦୁର୍ଗଦ୍ୱାର ବନ୍ଦ କରି ରଖିଥିଲେ ଏବଂ ଗଣ୍ଡଚଣ୍ଡୀ ଆରାଧନା କରି ପାଇ-ଥିଲେ ଏକ ଜୈନ ମଣି । ଚଣ୍ଡୀଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ଦ୍ୱାରା ଯେତେ ଦିନ ଯାକେ ଜୈନ ମଣି ତାଙ୍କ ପାଖରେ ରହିଥିବ ସେତେ ଦିନ ଯାକେ ସେ ରହିଥିବେ ଅପରାଜିତ । ସୁବର୍ଣ୍ଣକେଶରୀ ଏହି ମଣିକୁ ସବୁବେଳେ ତାଙ୍କ ଶିରସ୍ତ୍ରାଣରେ ଲୁଚାଇ ରଖୁଥିଲେ ଏବଂ ତାହା ନନ୍ଦିକାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅପହୃତ ହୋଇଥିଲା । ନନ୍ଦିକା ସେଇ ମଣି ନେଇ, ପ୍ରେମ ଭିକ୍ଷା କରି, ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ଥିଲେ ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗଙ୍କ ଶିବିରରେ । ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗ ଦେବ ନନ୍ଦିକାଙ୍କର ପ୍ରେମ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରିଥିଲେ ଏବଂ ସେଇ ଲଜ୍ଜା ଓ ଅନୁଶୋଚନାରେ ନନ୍ଦିକା ନିଜର ହୀରାମୁଦି ମୁହଁରେ ଦେଇ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିଥିଲେ । କିଂବଦନ୍ତୀ ଆହୁରି କହେ ଯେ ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗ ଥିଲେ ଗଙ୍ଗାଙ୍କର ପରମ ଭକ୍ତ ଏବଂ ଯେଉଁ ରାତିରେ ଅଭିସାରିକା ନନ୍ଦିକା ତାଙ୍କ ଶିବିରରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ, ସେଇ ରାତିରେ ତାଙ୍କ ଜୀବନର ଏକ ଅଭୂତପୂର୍ବ ଘଟଣା ଘଟିବ ବୋଲି ସେ ଗଙ୍ଗାଙ୍କ ଆରାଧନାରୁ ଜାଣି ପାରିଥିଲେ ।

ନନ୍ଦିକାଙ୍କ ସହିତ ଜଡ଼ିତ କିଂବଦନ୍ତୀର ଭିନ୍ନ-ରୂପମାନ ମଧ୍ୟ ରହିଛି ।

"ଆଜି ଏକ ପ୍ରବାଦ ଅଛି ଯେ, ସୁବର୍ଣ୍ଣ-କେଶରୀ ନିଜ ମନ୍ତ୍ରୀ ବାସୁଦେବଙ୍କ ବିଶ୍ୱାସଘାତକତା ଓ ସ୍ୱକନ୍ୟା ନନ୍ଦକାଙ୍କର ଗ୍ରେଡ଼ଗଙ୍ଗଙ୍କ ପ୍ରତି ଆକର୍ଷଣ ଜାଣିପାରି କ୍ଷୋଭରେ ରାଜ୍ୟ ଶତ୍ରୁ ହସ୍ତରେ ଅର୍ପଣ-କରି ସନ୍ୟାସୀ ହୋଇ ଯାଇ ଶେଷ ଜୀବନ ମହାନଦୀ ତୀରରେ ବାନପ୍ରସ୍ଥାଶ୍ରମରେ ଅତିବାହିତ କଲେ × × × × × × କଟକର ଉତ୍ତରରେ ମହାନଦୀ ମଧ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥିତ ଏକ ପଠା ନନ୍ଦକାଙ୍କ ନାମାନୁସାରେ "ନନ୍ଦ କେଶରୀ ପଠା" ବୋଲି ଅଭିହିତ ହୁଏ —(ଓଡ଼ିଶା ଇତିହାସ—ଡକ୍ଟର ମହତାବ—ପୃଷ୍ଠା—୧୦୨) । ମୋଟ ଉପରେ ନନ୍ଦକାଙ୍କ ସଂପର୍କରେ ଯେତେ କିଂବଦନ୍ତୀ ବା ପ୍ରବାଦ ଅଛି ସବୁର ମୂଳ କଥା ହେଲା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ନୁହେଁ···କେବଳ ପ୍ରଣୟ ପ୍ରାର୍ଥୀନୀ ହୋଇ ନନ୍ଦକା ପିତୃଗୃହ ଛାଡ଼ି ଯାଇଥିଲେ ଶତ୍ରୁ ଗ୍ରେଡ଼ଗଙ୍ଗଙ୍କ ଶିବିରକୁ···ଆଉ ସେଠାରେ ସେ ହୋଇଥିଲେ ଗ୍ରେଡ଼ଗଙ୍ଗଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାତା । ଏ ନାଟକରେ କିଂବଦନ୍ତୀର ଏଇ କେନ୍ଦ୍ର ବିନ୍ଦୁଟିକୁ ସ୍ୱୀକାର କରାଯାଇ ନାହିଁ···ଏବଂ ତା'ହିଁ ହେଉଛି 'ନନ୍ଦକା କେଶରୀ'ର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ।

ବନ୍ଧୁ ଶ୍ରୀ ଅନନ୍ତ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନାରେ ଭୁବନେଶ୍ୱରର 'ଅଭିନୟ' ସଂସ୍ଥା ଏହାର ପ୍ରଥମ ଅଭିନୟ ଦାୟିତ୍ୱ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । 'ଅଭିନୟ'ର ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ନିକଟରେ, ବିଶେଷ କରି ଶ୍ରୀ ବିନାୟକ ମିଶ୍ର, ଶ୍ରୀ ଅଚ୍ୟୁତ ବୋଷ ଓ ଶ୍ରୀ ଦେବୀ ପ୍ରସାଦ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ନିକଟରେ ମୁଁ କୃତଜ୍ଞ । ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଓ ଲେଖକ ଭାବେ ଏକା ମଞ୍ଚରେ ଅନେକ ବର୍ଷ ପରେ

ଶ୍ରୀ ଅନନ୍ତ ମହାପାତ୍ର ଓ ମୁଁ ଏହି ନାଟକରେ ପୁଣି ଏକାଠି ହେଲୁ...ଏ ଆନନ୍ଦ ମୋ ପାଇଁ କିଛି କମ ନୁହେଁ । ନାଟକର ନିର୍ଦ୍ଦେଶନା ଦାୟିତ୍ୱ ଗ୍ରହଣ କରି ଥିବାରୁ ଶ୍ରୀ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ନିକଟରେ ମୁଁ ମୋର କୃତଜ୍ଞତା ପ୍ରକାଶ କରୁଛି ।

ଶ୍ରଦ୍ଧେୟ ଅଧ୍ୟାପକ ଯତୀନ୍ଦ୍ର ମୋହନ ମହାନ୍ତି ଓ ଡକ୍ଟର ଦେବୀପ୍ରସନ୍ନ ପଟ୍ଟନାୟକ ନାଟକର ପାଣ୍ଡୁଲିପି ପାଠକରି ନାଟକ ସଂପର୍କରେ ବିଭିନ୍ନ ଦିଗରୁ ସେମାନଙ୍କର ସୁଚିନ୍ତିତ ମତାମତ ଦେଇ ମୋ ସହିତ ଆଲୋଚନା କରିଥିଲେ । ଏ ନାଟକ ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କର ଅନୁପ୍ରେରଣା, ଉତ୍ସାହ ଓ ଆଗ୍ରହ ମୋ ସ୍ମୃତିର ଅବିସ୍ମୃତ ସଂପଦ ହୋଇ ରହିବ । ଏଇ ଅବସରରେ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ ନିକଟରେ କୃତଜ୍ଞ ।

ଅକ୍ଳାନ୍ତପରି ବହୁସ୍ତରରେ ନାଟକର ପାଣ୍ଡୁଲିପି ପ୍ରସ୍ତୁତି ପାଇଁ ମତେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଛନ୍ତି ଶ୍ରଦ୍ଧେୟ ଶ୍ରୀ ଶରତ ଚନ୍ଦ୍ର ମୂଳିଆ । ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ କୃତଜ୍ଞ ।

କଳାନିପୁଣା ସୁପଣ୍ଡିତା ଡକ୍ଟର କପିଳା ବାତ୍ସାୟନ (ପୂର୍ବତନ Additional Secretary Ministry of Education—Department of Culture) ମତେ ବହୁଦିଗରୁ ଏ ରଚନା ପାଇଁ ଋଣୀ କରିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ମୁଁ କୃତଜ୍ଞ ।

ପ୍ରକାଶକ ଶ୍ରୀ ଶୁକଦେବ ସାହୁ "ନନ୍ଦିକା-କେଶରୀ"ର ପ୍ରକାଶନ ପାଇଁ କେବଳ ପ୍ରକାଶକ ହିସାବରେ ନୁହେଁ...ଜଣେ ଆନ୍ତରିକ ସାହିତ୍ୟିକ

ବନ୍ଧୁ ହିସାବରେ ସବୁବେଳେ ମତେ ଉତ୍ସାହିତ କରି ଆସିଛନ୍ତି । ଏଇ ଅବସରରେ ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ କୃତଜ୍ଞ ।

ସୁଚୁରି ନିତୁ ଓ ଝିଆସି ଡୋମା ଅଗ୍ରାତର ସବୁ ସମୟ ପରି ଏଥର ମଧ୍ୟ ଏହାର ପ୍ରୁଫ୍ ସଂଶୋଧନରେ ମତେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କୁ ମୋର ଶୁଭେଚ୍ଛା ।

ନାଟକଟି ଯେଉଁଠି ଅଭିନୀତ ହେବ, ତାହା ମତେ ପୂର୍ବରୁ ଜଣାଇବାକୁ ଅନୁରୋଧ ।

ପଥଗ୍ରୁପ୍ସ
ବର୍ଦ୍ଧମାନ କୋଠି ହତା
କଟକ-୭୫୩, ୦୦୩

ମନୋରଂଜନ ଦାସ
ଅକ୍ଷୟତୃତୀୟା
ଏପ୍ରିଲ୍ ୨୩ ତାରିଖ ୧୯୮୫

ଭୁବନେଶ୍ୱରର ରବୀନ୍ଦ୍ର ମଣ୍ଡପରେ 'ଅଭିନୟ' ନାଟ୍ୟସଂସ୍ଥାଦ୍ୱାରା

ନନ୍ଦିକାକେଶରୀର ପ୍ରଥମ ଅଭିନୟ ୪ ଜାନୁଆରୀ, ୧୯୮୫ :—

ଗଣେଶ—ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାନ୍ତି

ସୂତ୍ରଧାର—ସତ୍ୟମିଶ୍ର

ସନ୍ଧି—ବିନାୟକ ମିଶ୍ର

ଗାୟକ—ଅଶୋକ ଦାସ, ବିଚି ସାମଲ

ଚୋଡ଼ଗଙ୍ଗ—ଶଙ୍କର ବସୁ ମଲ୍ଲିକ

ସୁବର୍ଣ୍ଣ କେଶରୀ—ଦେବୀ ପ୍ରସାଦ ମହାପାତ୍ର

ବାସୁଦେବ—ପ୍ରଭାତ ମିତ୍ର

ପଞ୍ଚୁଆ—ଅତୁଲ ଦାସ

କାଳିଆ—ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାନ୍ତି

ରାଜପୁରୋହିତ—ନିରଂଜନ ଜେନା

ବୟସ୍ୟ—ଭଗୀରଥି ପାତ୍ର

ଚମୁପତି—ଅରୁଣ ନନ୍ଦ

ମହାଦଣ୍ଡ ପାଶ—ନିହାର କର

ପାଇକ
ପ୍ରହରୀ
କଟୁଆଳ } —ହରେନ୍ ସାହୁ

ନନ୍ଦିକା—ମୀତା ମିଶ୍ର

ରାଣୀ—ବିନୋଦିନୀ ଦେବୀ

ସଂଗୀତ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନା—ଦିବାକର ମହାନ୍ତି

ନୃତ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନା—ବ୍ରଜ ମଲ୍ଲିକ

ପ୍ରଚ୍ଛଦ ପଟ୍ଟ କଣ୍ଠଶିଳ୍ପୀ—କୁମାରୀ ରାଜେଶ୍ୱରୀ ଓ ଦିବାକର ମହାନ୍ତି

ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ର ଶିଳ୍ପୀ—ସର୍ବଶ୍ରୀ ଦିବାକର ମହାନ୍ତି (ହାରମୋନିୟମ)
ଗୁରୁ ମହାନ୍ତି (ଢୋଲକ, ପଖାଉଜ, ମୃଦଙ୍ଗ)
ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମହାନ୍ତି (ବେହେଲା)
ଗୋପାଳକୃଷ୍ଣ ପଟ୍ଟନାୟକ (ବେହେଲା)

ନିର୍ଦ୍ଦେଶନା—**ଅନନ୍ତ ମହାପାତ୍ର**

ନାଟ୍ୟକାରଙ୍କର ଅଭିନବ ପରିକଳ୍ପନା ଏବଂ ନୂତନତ୍ୱର ତର୍ଜମା (ଇଣ୍ଟରପ୍ରିଟେସନ) ଫଳରେ ନାଟକଟି ଏକ ଉଚ୍ଚାଙ୍ଗ କଳାସୃଷ୍ଟିରେ ପରିଣତ ହୋଇ ପାରିଛି ।

* *

ଏକ ପୁରୁଣା କାହାଣୀ (ଅଥବା … କୁ
ନୂତନ ଦୃଷ୍ଟି ଭଙ୍ଗୀ ଓ ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱ…
ଛାଞ୍ଚରେ ଗଢ଼ିତୋଳିବା, ଏ…
ନୂତନର ସଂଯୋଗକରି ଏକ…
ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବାରେ ନାଟ…
ବାସ୍ତବିକ ଏକ ଅଦ୍ଭୁତ…
ଅନନ୍ୟ କଳାସୃଷ୍ଟିର ପର…
ନାମ ପୁନର୍ନବା

ନାଟ୍ୟକାର ଶ୍ରୀ ମନୋରଞ୍ଜ…
ନିକ ସମାଜକୁ ଆକ୍ଷିଆଗରେ …-
କେଶରୀ'କୁ 'ନନ୍ଦିକା କେଶରୀ'ରେ ରୂପାନ୍ତରିତ କରିଛନ୍ତି ।

'ସ୍ପଷ୍ଟବାଦୀ'